

UNIVERZITA KARLOVA
Právnická fakulta

RIGORÓZNÍ PRÁCE

V Praze 5.12.2008

Zpracovatel rigorózní práce:
Vedoucí rigorózní práce:

Mgr. Martina Doušová
Doc. JUDr. Senta Radvanová CSc.

UNIVERZITA KARLOVA
Právnická fakulta

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Téma: „Právní následky manželství, registrovaného partnerství a nesezdaného soužití v oblasti majetkových a jiných práv.“

V Praze 5.12.2008

Mgr. Martina Doušová
Nouzovské nám. ev.č. 15
PRAHA 9 – KBELY

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

.....

Mgr. Martina Doušová

Poděkování

Upřímné poděkování paní Doc. JUDr. Sentě Radvancové CSc. za její zájem, připomínky, cenné podněty a rady při psaní této práce, jakož i čas, který mi ochotně věnovala.

OBSAH

PROHLÁŠENÍ	3
PODĚKOVÁNÍ	4
1 POUŽITÉ ZKRATKY	7
2 ÚVOD	8
3 RODINA	10
3.1 POZICE RODINY VE SPOLEČNOSTI	10
3.2 RODINA A JEJÍ ZAKOTVENÍ V PRÁVNÍM RÁDU	13
3.3 FORMY RODINNÉHO SOUŽITÍ	17
4 MANŽELSTVÍ	19
4.1 MANŽELSTVÍ OBECNĚ	19
4.2 VZNIK MANŽELSTVÍ	20
4.3 PRÁVA A POVINNOSTI MANŽELŮ	21
4.3.1 <i>Práva a povinnosti osobního charakteru</i>	22
4.3.2 <i>Práva a povinnosti osobně – majetkového charakteru</i>	23
4.3.3 <i>Práva a povinnosti majetkového charakteru</i>	26
4.4 BYDLENÍ MANŽELŮ	29
4.4.1 <i>Společné nájemní právo manželů k bytu</i>	29
4.5 VÝŽIVNÉ	34
4.5.1 <i>Vzájemná vyživovací povinnost manželů</i>	34
4.5.2 <i>Vzájemná vyživovací povinnost rozvedených manželů</i>	36
4.6 ZÁNİK MANŽELSTVÍ	37
4.6.1 <i>Právní následky zániku manželství</i>	37
4.6.2 <i>Rozvod manželství</i>	38
4.6.3 <i>Zánik společného jmění manželů</i>	39
4.6.4 <i>Obchodní podíl při vypořádání společného jmění manželů</i>	41
4.7 DĚDICKÉ PRÁVO	49
4.8 VZTAHY K NEZLETILÝM DĚTEM	51
4.9 UZAVŘENÍ MANŽELSTVÍ S CIZINCEM	53
5 REGISTROVANÉ PARTNERSTVÍ	57
5.1 REGISTROVANÉ PARTNERSTVÍ OBECNĚ	57
5.1.1 <i>Zahraníční právní úpravy registrovaného partnerství</i>	57
5.1.2 <i>Česká právní úprava registrovaného partnerství</i>	58
5.2 VZNIK REGISTROVANÉHO PARTNERSTVÍ	59
5.2.1 <i>Předpoklady vzniku registrovaného partnerství</i>	59
5.2.2 <i>Partner jako osoba blízká</i>	60
5.3 PRÁVA A POVINNOSTI REGISTROVANÝCH PARTNERŮ	60
5.3.1 <i>Osobně - majetková práva a povinnosti</i>	60
5.3.2 <i>Majetková práva</i>	61
5.3.3 <i>Ochrana osobnosti partnera</i>	64
5.4 VÝŽIVNÉ	64
5.5 BYDLENÍ REGISTROVANÝCH PARTNERŮ	66
5.6 ZÁNİK REGISTROVANÉHO PARTNERSTVÍ	67
5.7 DĚDICKÉ PRÁVO	69
5.8 VZTAHY K NEZLETILÝM DĚTEM	69
6 NESEZDANÉ SOUŽITÍ	73
6.1 NESEZDANÉ SOUŽITÍ OBECNĚ	73
6.1.1 <i>Domácnost</i>	76
6.1.2 <i>Osoba blízká</i>	76
6.1.3 <i>Osoba spolužijící</i>	77
6.2 PRÁVA A POVINNOSTI DRUHA A DRUŽKY	77
6.2.1 <i>Neexistence osobních práv a povinností</i>	77

6.2.2	<i>Majetková práva a povinnosti</i>	77
6.3	VÝŽIVNÉ	78
6.4	BYDLENÍ DRUHA A DRUŽKY	80
6.4.1	<i>Nájem bytu</i>	80
6.4.2	<i>Přechod nájmu</i>	81
6.4.3	<i>Společný nájem</i>	81
6.4.4	<i>Družstevní byt</i>	81
6.4.5	<i>Podnájem bytu</i>	82
6.4.6	<i>Vlastní byt či dům</i>	82
6.5	ZÁNİK NESEZDANÉHO SOUŽITÍ	83
6.6	DĚDICKÉ PRÁVO.....	84
6.6.1	<i>Dědění ze zákona</i>	84
6.6.2	<i>Dědění ze závěti</i>	85
6.7	VZTAHY KE SPOLEČNÉMU DÍTĚTI	85
6.7.1	<i>Vyživovací povinnost otce k neprovdané matce</i>	86
7	NOVÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK	87
8	ZÁVĚR	91
9	POUŽITÉ PRAMENY	95
9.1	PUBLIKACE.....	95
9.2	ČLÁNKY	97
9.3	JUDIKÁTY	99
9.4	ZÁKONY	100
	MATERIAL AND OTHER LEGAL CONSEQUENCES OF COHABITATION, MARRIAGE AND REGISTERED PARTNERSHIP - RESUMĚ	102
	SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV - KEYWORDS	106

1 Použité zkratky

Zkratka	Význam
SJM	Společné jmění manželů
BSM	Bezpodílové vlastnictví manželů
ČR	Česká republika
LZPS	Listina základních práv a svobod
ObchZ	Obchodní zákoník
OZ	Občanský zákoník
Sb.	Sbírky zákonů
ZM	Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů
ZOR	Zákon o rodině
ZRP	Zákon o registrovaném partnerství
Úmluva	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod publikována pod č. 209/1992 Sb.
PZL	zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu
ZPC	Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů

2 Úvod

Předkládaná rigorózní práce se v souladu se zadáním zaměřuje primárně na právní následky tří různých forem soužití, tj. manželství, registrovaného partnerství a nesezdaného soužití, a to nejen v oblasti majetkových, ale i jiných práv.

Téma rigorózní práce je s ohledem na relativně novou právní úpravu registrovaného partnerství v České republice, velkému počtu osob žijících spolu bez uzavření sňatku a společenským změnám, jež postupně formují současnou podobu rodiny, tématem bezesporu zajímavým, neustále se vyvíjejícím a doposud nevyčerpaným.

Cílem této práce je především charakteristika pojmů manželství, registrovaného partnerství a nesezdaného soužití, zamyšlení se nad postavením těchto na první pohled různorodých životních společenství a vymezení jejich místa v rodinném právu, a to nejen při interpretaci a aplikaci stávajících platných norem, ale i při jejich tvorbě, zejména v souvislosti s připravovanou rekodifikací občanského zákoníku. Těžištěm této práce je pak vymezení a posouzení práv a povinností ve vztazích mezi mužem a ženou žijících v manželství či nesezdaném soužití či mezi osobami stejného pohlaví, jež vstoupily do registrovaného partnerství, a to v osobní i majetkové sféře.

Stranou zájmu této práce tak budou zcela ponechána práva a povinnosti výše uvedených osob plynoucí z celé řady *ius cogens* veřejného práva z důvodu jejich specifčnosti a celkové rozsáhlosti dané materie, s výjimkou krátkého exkurzu do právní úpravy týkající se smíšených manželství, potažmo zákona o pobytu cizinců na území České republiky, a to v souvislosti s právní úvahou o otázce „naplněného“ či „nenaplněného manželství“, jakož i vzhledem k aktuálnosti a mediální popularitě „fingovaných“ manželství mezi občany ČR a cizinci.

Zamýšleným výsledkem této práce by měla být prakticko – teoretická studie s kritickým pohledem na stávající českou právní úpravu. Práce si přitom rozhodně neklade za cíl vyčerpávajícím způsobem postihnout výše vymezená témata ani provést detailní komparaci všech institutů českého rodinného práva a rodinného práva ostatních členských států Evropské unie, ale především

poukázat na jejich pozitivní či negativní aspekty, co do jednotlivých práv a povinností různých forem soužití, a z těchto poznatků vyvodit závěry *de lege ferenda*.

První část práce se zabývá rodinou, její definicí, pozicí v právu a ve společnosti, přičemž definuje již zmíněné základní formy rodinného soužití – manželství, nesezdané soužití a registrované partnerství.

Hlavní část rigorózní práce je rozdělena do tří stěžejních oddílů, podrobně se zabývajícími uvedenými základními formami životních společenství. Každá část se detailně věnuje definici potřebných pojmů, problematice vzniku a zániku zkoumané formy soužití, vztahům k nezletilým dětem, zabývá se také právy a povinnostmi osob v soužití a jejich právy týkajícími se bydlení a dědění. Oddíl věnující se manželství přibližuje ve své poslední kapitole krátce také úskalí českého právního řádu v otázce tzv. smíšených manželství.

Jelikož registrované partnerství jakožto zcela nový právní institut posunuje celospolečenské vnímání rodiny a jeho začlenění do českého právního řádu bylo provázeno velmi živou a ostrou celospolečenskou diskuzí, věnuje se část této rigorózní práce ve stručnosti také právním úpravám vybraných členských států Evropské unie a USA. Důvodem, jenž vedl k začlenění kapitoly o zahraničních právních úpravách soužití osob stejného pohlaví, která nekoresponduje zcela s částmi věnujícími se manželství či nesezdanému soužití, bylo zejména představit instrumenty, které právo tomuto specifickému soužití poskytuje, a nastínit prameny, ze kterých tuzemský zákonodárce čerpal při vytváření české právní úpravy.

Závěrečná část rigorózní práce se zaměřila na pohled do budoucna, tedy na připravované změny chystané v souvislosti s rekodifikací občanského zákoníku.

3 Rodina

3.1 Pozice rodiny ve společnosti

Než – li začneme porovnávat jednotlivé relevantní formy soužití ve společnosti, co do obsahu jejich práv a povinností, vyjděme nejprve z obecné charakteristiky rodinného práva a zaměříme se na stěžejní pojem dané problematiky, tedy na vymezení rodiny.

Definovat rodinu jako takovou je úkol značně obtížný a do jisté míry nevyzpytatelný¹.

„Rodina je tradičním prostředím utváření a reprodukce sociálních vztahů.“² Je produktem společnosti odrážejícím společenskou změnu. Zároveň rodina stimuluje, spoluvytváří, komplikuje či brzdí rozvoj společnosti.

Současná podoba rodiny a postoj společnosti k ní je výsledkem dlouhotrvajícího vývoje. Jako taková je rodina jednotkou spíše konzervativní; změny v ní se na pozadí celospolečenských změn promítají s určitým časovým odstupem.

Z hlediska sociologického je rodina jednou ze základních institucí zajišťujících sociální a kulturní soudržnost a strukturaci soukromého života jednotlivců. Představuje skupinu osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí³, a která je primárním aspektem sociálního řádu i společenské reprodukce.

Historické události novodobých dějin jako obě světové války, nástup a pád komunismu ve východní Evropě či rozdělení Evropy „železnou oponou“ jsou dle některých autorů důvodem proměn ve společnosti spojených se ztrátou autoritativnosti rodiny a nárůstem individualismu vedoucích k destabilizaci

¹ Všeobecná encyklopedie Diderot, Nakladatelství dům OP, Praha, 1997, označuje rodinu jako původní a nejdůležitější sociální skupinu, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou. Je založena na manželství či pokrevním příbuzenství (rodičovství, sourozenectví, apod.). V širším pojetí je chápána jako dočasné nebo trvalé spojení jednoho či více mužů s jednou či více žen (polygamie), v nejužším pojetí jako trvalé spojení jednoho muže a jedné ženy (monogamie). Členové rodiny jsou spojeni společným soužitím, vzájemnou morální odpovědností a vzájemnou pomocí. Z hlediska socializace je rodina skupinou primární, jejíž život je charakterizován specifickým spojením biologických, hospodářských, morálních, psychologických, právních a jiných procesů, v nichž se jednotlivé funkce rodiny realizují. Za základní jsou považovány funkce reprodukční, ekonomická, výchovná, socializační a ochranná. Konkrétní podoba rodiny, její velikost a funkce je závislá na společenských podmínkách v dané sociální kultuře.

² Hrušáková, M., Králíčková, Z.: České rodinné právo, Brno 2006

³ Giddens, A.: Sociologie, Argo, Praha, 1999

rodiny. Rodina se nachází v krizi provázené vysokou mírou rozvodovosti, poklesem sňatečnosti a stoupajícím počtem osob upřednostňujících volné soužití⁴.

V současnosti bývá rodinou nazýváno taktéž tradiční společenství muže a ženy, kterým se narodí dítě, tzv. teorie nukleární rodiny, založené na svobodném souhlasu muže a ženy nacházejících se v rovnoprávném postavení⁵. A propos některé negativní definice rodiny vylučují soužití lidí obou pohlaví, kteří spolu pouze žijí v jednom bytě, vedou společnou domácnost, páry homosexuální, dokonce i manželské bezdětné páry, bezdětné páry žijící spolu ve volném svazku anebo páry žijící spolu mimo své anebo svá manželství. Nesezdané páry, kde si jeden nebo oba partneři do tohoto soužití přivedou své biologické děti, pak bývají označovány za pseudorodinu, v pedagogické a sociální praxi taktéž označované jako „nová rodina“⁶.

Poněvadž se díky proměnám ve společnosti otevírají pro mnohé stále lákavější a dostupnější alternativní či dokonce konkurenční způsoby života k tradiční mateřské a otcovské roli v rodině, a vznikají tak nové formy soužití mezi muži a ženami, jež nejsou apriori založeny na předpokladu budoucího rodičovství, čímž dochází k legitimaci bezdětnosti či alespoň roste tolerance společnosti k ní, setkáváme se na rozdíl od definice předchozí s odlišným vymezením rodiny. Rodinou je označováno taktéž společenství dospělé osoby a dítěte, a díky postupné toleranci společnosti vůči homosexualitě i společenství dvou mužů a dítěte, dvou žen a dítěte, či jakékoliv společenství dospělých osob žijících pospolu s dětmi či bez dětí⁷. Primárním účelem rodiny již není pouze výchova nové zdravé a produktivní generace. Rodiny taktéž představují skupinu blízkých pokrevních či pěstounských příbuzných, jež pečují o zdraví a blaho každé osoby, ať již mladé, staré, ženy nebo muže, heterosexuála, homosexuála či osoby žijící v celibátu. Definice rodiny by neměla být omezována toliko na tradiční jednotku tvořenou matkou a otcem spojenou pokrevním příbuzenstvím, manželstvím nebo adoptí, ale by měla

⁴ Sullerotová, E.: Krize rodiny, Karolinum, Praha, 1998

⁵ Veselá, R. a kol.: Rodina a rodinné právo, Praha, Eurolex Bohemia, 2003

⁶ Veselá, R. a kol.: Rodina a rodinné právo, Praha, Eurolex Bohemia, 2003

⁷ Možný, I.: Sociologie rodiny. Praha, SLON, 1999

zahrnovat také rozvedeného manžela či manželku, osoby stejného pohlaví žijící v partnerství, osoby žijící ve společné domácnosti, atp.⁸

Přikláním se spíše k extenzivnějšímu pojetí definice rodiny, a to nejen s ohledem na zásadu rovnosti a nediskriminace⁹, ale i díky přesvědčení, že rodina nabývající postupně nových podob není „prázdnou nádobou“ či institutem utápějícím se v krizi, ale významnou sociální skupinou, tvořenou lidmi uznávajícími rozmanité modely a hodnoty rodinného chování¹⁰. Její institucionální zařazení se v různých společnostech liší, a je – li tedy rodina považována za základní a přirozenou společenskou jednotku, byť v mnoha svých rozmanitých podobách, je třeba uchránit se absolutního upřednostňování a ochrany určitých rodinných forem na úkor těch ostatních a akceptovat jak proměny společnosti, tak i na ně navazující postupné proměny tradic.

V úvodních řádcích této práce bylo poukázáno na skeptické názory hovořící o krizi rodiny. Bylo naznačeno, že tyto názory spojují rodinu s manželstvím. Bylo také řečeno, že moderní, pluralistická a tolerantní společnost by měla jako výraz respektu k individu, k alternativám, k odlišnému životnímu stylu, brát v úvahu i jiné formy soužití a neklást bariéry pokusům o jejich etablování, eventuálně o jejich institucionalizaci¹¹. Jelikož byl moralizující paternalistický stát nahrazen státem právním, který si váží člověka, jeho svobody a jejich projevů směřujících k dosažení cíle bytí svého ducha¹², k uspokojení vlastních zájmů, potřeb a představ, a tak potažmo k uspokojení zájmu celospolečenského, je nutné i na poli rodinného práva hledat cesty, jak skloubit svobodu lidského jedince s tzv. vyšším zájmem společností na vytvoření a udržení takové rodiny, která bude citovým, morálním a ekonomickým zázemím pro všechny své členy. Tuto rodinu pak bude možné

⁸ Bring, B.F., Schneider, C.E., Teitelbaum, L.E.: Family Law In Action: A Reader

⁹ Evropská legislativa odvíjející se od Amsterdamské smlouvy (článek 13 Smlouvy o založení Evropského společenství, úč. od 1.5.1999, Amsterdam, 1997, v rámci svého boje proti jakékoliv diskriminaci, a to i z důvodu sexuální orientace, naléhavě doporučuje členským státům přijetí aktivních opatření k odstraňování všech forem diskriminace a doporučuje legislativně uznat nemanželské vztahy mezi osobami stejného nebo opačného pohlaví a přiznat jim stejná práva. (Rezoluce Evropského parlamentu o lidských právech v EU z r. 2001, čl. 84, 85)

¹⁰ Radvanová, S., Zuklínová, M.: Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva, Praha: C.H. Beck 1999

¹¹ K této problematice viz. Haderka, J.: Několik poznámek k nedávnému pokusu o právní institucionalizaci homosexuálního soužití, Správní právo, 1998, č. 6

¹² Srov. Telec, I.: Právní principy a některé jiné věci. Právník, 2002, č. 6, str. 624. Viz také studii Knapp, V.: Člověk, občan, právo. Právník, 1992, č. 1, str. 1 a násl.

chápat jako „soužití dvou nebo více osob, které sdílejí zdroje, odpovědnost za rozhodování, hodnoty a cíle, a mají k sobě dlouhodobé závazky, aniž bychom připodobňovali funkci těchto svazků funkcím tradiční rodiny založené na manželství“¹³.

3.2 Rodina a její zakotvení v právním řádu

Nejrůznější rodinné poměry jsou v právním státě upraveny řadou hierarchicky uspořádaných závazných zákonných pravidel, přičemž ústavní právní normy nejvyšší právní síly udávají směr další zákonodárné činnosti. Rodina a rodinný život jsou vymezeny právním řádem a jako takové jsou zahrnuty do oblasti právních institucí. Zůstává však otázkou, nakolik je právní řád pro rodinu určující, a zda rodinný život nejde za hranice tohoto vymezení a nevytváří vztahy právem neupravené, existující a fungující na bázi morálky, které právní řád v některých směrech ignoruje, ale neztrácuje, jako je tomu např. v případě manželství homosexuálních dvojic¹⁴.

Ačkoli je rodina považována za institucionální součást společnosti, v právním řádu jako taková není subjektem práv a povinností, na rozdíl od jiných veřejnoprávních či soukromoprávních institucí¹⁵.

Vztah k rodině se postupně v právním společenství modifikuje.

Ústavní zákonodárství obvykle formulovalo právní základy vztahu společnosti k rodině v souvislosti s manželstvím¹⁶.

Ve spojitosti se začleněním České republiky do Evropského společenství je vhodné představit také pojetí evropské rodiny. Na tomto místě bych chtěla zdůraznit význam jednoho ze stěžejních mezinárodních dokumentů týkajících se oblasti lidských práv, a to Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod¹⁷, jež definuje základní práva a svobody a poskytuje bezprecedentní systém mezinárodní ochrany lidských práv. Rodiny a rodinného života se bezprostředně týkají čl. 8 upravující právo na soukromý a rodinný život a čl. 12 zakotvující právo uzavřít manželství. Důležité jsou ovšem, co do uplatnění

¹³ Citováno dle díla Wardle, L. D.: Vztahy rodiny a státu. Sborník z konference ISFL. In Právní praxe, 1999, č. 2-3, str. 103, pozn. č. 4 pod čarou.

¹⁴ Radvanová, S.: Portrét rodiny (na pozadí právního řádu), Zdravotnictví a právo č. 2/2004, str. 15

¹⁵ např. právní úprava právnické osoby

¹⁶ např. ochrana manželství a rodiny v irské či italské ústavě

¹⁷ publikována pod č. 209/1992 Sb.

těchto práv, i jiné články Úmluvy, např. čl. 6 obsahující právo na spravedlivý proces.

Úmluva přichází s podstatnou změnu terminologie. Nepoužívá pojmu „rodina“, ale široký, otevřený rejstřík pojmů, které se týkají rodinného společenství. Jsou používány pojmy jako „každý“ a „rodinný život“. Rodinou ve smyslu Úmluvy se nerozumí jenom rodina založená manželstvím; čl. 8 této Úmluvy stanoví stejná měřítko pro rodinné společenství manželské i mimomanželské.

Stejně tak dle judikatury Evropského soudu pro lidská práva se rodinný život ve smyslu článku 8 Úmluvy neomezuje toliko na vztahy mezi rodiči a nezletilými dětmi, ale zahrnuje i vztahy vzdálenějších členů rodiny¹⁸. Vnitrostátní právní systém musí členům společnosti umožnit vést normální rodinný život a zajistit, aby se rodinné vztahy mezi jednotlivými členy rodiny normálně rozvíjely¹⁹. To znamená, kde existují biologické vztahy, lze předpokládat, že existuje rodinný život ve smyslu čl. 8 Úmluvy²⁰. O institucionálním pojetí rodiny vypovídá mnohé také judikatura vztahující se k čl. 12 Úmluvy, který stanoví, že *„muži a ženy způsobilí věkem k uzavření manželství mají právo uzavřít manželství a založit rodinu v souladu s vnitrostátními zákony, které upravují výkon tohoto práva“*. Článek ve svém znění odráží tradiční pojetí rodiny, dle kterého je manželství muže a ženy spojováno se založením rodiny, nicméně stojí za povšimnutí právě výklad podávaný judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, jenž původně tíhl k onomu tradičnímu pojetí manželství²¹, nicméně později dochází k posunu v interpretaci, když se objevuje argumentace, že čl. 12 Úmluvy sice zajišťuje základní právo muže a ženy uzavřít manželství a založit rodinu, avšak druhý aspekt není podmínkou k realizaci toho prvního. Neschopnost páru počít nebo být rodiči není nadále možno interpretovat tak, že by automaticky zbavovala tyto jednotlivce (v daném případě osobu po chirurgické změně pohlaví) práva

¹⁸ Bronda v. Itálie, rozsudek z 9.6.1998

¹⁹ Marckx v. Belgie, rozsudek z 27.4.1979

²⁰ Kron v. Nizozemí, rozsudek z 27.10.1994

²¹ Rees v. Spojené království, rozsudek z roku 1986 - z roku 1986, Série A-106), dle kterého nebylo transsexuální osobě přiznáno právo na uzavření manželství, někteří ze členů Komise pro lidská práva vyjádřili svůj názor, že " ...při specifičtějším pohledu a s přihlédnutím k sociálnímu účelu zahrnuje článek 12 Úmluvy fyzickou schopnost plození. ... Z toho jasně vyplývá, že institut manželství, jehož základním účelem je založení rodiny, vyžaduje v podstatě schopnost plození. Z uvedeného vyplývá, že smluvním státům Úmluvy musí být umožněno vyloučit z manželství osoby, jejichž sexuální kategorie implikuje fyzickou nezpůsobilost k plození a to buď absolutně nebo ve vztahu k sexuální kategorii druhého manžela."

požívat první část ustanovení. S ohledem na dramatický pokrok v lékařství a vědě umožňující transsexuální chirurgické zásahy dochází k významné změně v instituci manželství a závěr z toho plynoucí je dle Soudu ten, že nelze bránit transsexuálům v jejich právu na uzavření manželství, neboť opačný přístup by znamenal porušení čl. 12 Úmluvy²². K „homosexuálním manželstvím“ se Soud doposud nevyslovoval.

České rodinné právo je v oblasti týkající se rodiny relativně skromné, nicméně postačující. Relevantní soukromoprávní ustanovení nalezneme v zákoně o rodině, v občanském zákoníku a v zákoně o registrovaném partnerství.

Definice rodiny byla zakotvena do zákona o rodině vydaného v roce 1963. Ustanovení vložené na úvod do základních zásad zákona označilo rodinu založenou manželstvím za základní článek naší společnosti, která všestranně chrání rodinné vztahy²³. Tyto základní zásady v zákoně sloužící k usnadnění výkladu a aplikace jednotlivých ustanovení zákona byly novelou zákona o rodině²⁴ v roce 1998 ze zákona vypuštěny. Tím se vytratila i uvedená definice rodiny, nicméně s pojmem rodina zákon nadále pracuje²⁵.

Občanský zákoník vedle pojmu rodina používá ještě pojem „členové rodiny“²⁶, ovšem tento pojem se stal předmětem různých výkladů teorie i soudní praxe. Teorie považuje zmíněné ustanovení jako výjimečné, a proto jej celé, včetně pojmu „členové rodiny“ vykládá restriktivně, tudíž za členy rodiny se v tomto smyslu považují toliko manžel, děti a rodiče²⁷. Toto restriktivní pojetí podporuje

²² Zajímavý je i názor vyjádřený v separátním votu, který připojil H. G. Schermers ke zprávě komise, jež zaujala ve věci *W. v. Spojené království*, která konstatovala, že k porušení článku 12 ve věci týkající se stejného problému jako věc *Rees* nedošlo. Cit: "Tento článek zahrnuje dvě (vzájemně spjatá) práva: právo uzavřít manželství a právo založit rodinu. Na rozdíl od článku 8 nemá tento článek druhý paragraf, který by upravoval zasahování státních orgánů do těchto práv ve výjimečných případech. Tím je zdůrazněn fundamentální charakter práva uzavřít manželství a práva založit rodinu. V podstatě nelze do těchto práv zasahovat ve veřejném zájmu, pro což existují velmi dobré důvody. Práva žít v rodině a, je-li osoba svým věkem způsobilá, uzavřít manželství a založit rodinu jsou pro lidi mimořádně důležitá. Odepření těchto práv znamená odsoudit člověka do samoty a opuštěnosti. ... Základní právo upravené tímto článkem by mělo být garantováno též homosexuálním a lesbickým dvojicím. ... Někdo má za to, že sociálním účelem článku 12 je fyziologická možnost plodit děti. To však již dávno není jediná funkce manželství ve společnosti. Jeho funkce vytvořit rodinu jako nejmenší a nejdůležitější jednotku společnosti je přinejmenším stejně důležitá. Kromě toho by bylo neakceptovatelnou diskriminací, kdyby pouze lidé, kteří jsou schopni plodit děti, měli právo na rodinný život."

²³ čl. II. Základní zásady zákona č. 94/1963 Sb., o rodině

²⁴ zákon č. 91/1998 Sb.

²⁵ § 1 odst. 2 ZOR: "Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí."

²⁶ § 630 OZ: „Dárce se může domáhat vrácení daru, jestliže se obdarovaný chová k němu nebo členům jeho rodiny tak, že tím hrubě porušuje dobré mravy.“

²⁷ Občanské právo hmotné, sv. II, 3. vydání, ASPI 2002, str. 202

i výklad historický²⁸. Soudní praxe se však přiklonila k výkladu extenzivnějšímu, a za členy rodiny považuje i všechny příbuzné v řadě přímé²⁹, tzn. prarodiče, vnuky, vnučky a pravnuky, někdy i sourozence.

Základem rodinného práva bylo vždy manželství, jakožto „*právní vztah po právu vznikající a zanikající a naplněný příslušným obsahem, tj. subjektivními právy a povinnostmi manželů*“³⁰. Postupně koncem osmdesátých let umožňují evropské právní řády vznik právního vztahu osob stejného pohlaví více či méně podobného institutu manželství (viz. kapitola 5).

Co se týče rodinného života vzniká otázka, zda je možné do něj zahrnout nový sociální fenomén uvědomělého života jedince bez partnera, bez rodiny, tzv. *singles*. Domnívám se, že tento životní styl, jenž se stal díky silné individualizaci společnosti, mnohdy z důvodu možnosti jedince vyhnout se odpovědnosti za něco či někoho dalšího, velmi oblíbený a rozšířený, je bezesporu určitou sociální jednotkou, a i takovýto osamělý jedinec vytváří domácnost, jež může mít z hlediska právního jistý význam. Mimochodem právní řády dnes již s tímto pojmem běžně pracují.

Nesezdaná soužití, nebo – li heterosexuální soužití osob bez sňatku vyznačující se určitou trvalostí a alespoň částečným „společným bydlením“, existují paralelně vedle manželství už od jeho vzniku. Byla právem zakazována, trestána, rodily se z nich tzv. „nemanželské děti“, později začala nabývat i pozitivní práva a povinnosti. Právní řád pro ně taktéž našel místo a oficiálně v některých veřejnoprávních normách označil jako „druha a družku“³¹. Naopak zákon o rodině nikde faktický vztah muže a ženy, ani jakékoli právní následky takového soužití, pokud jde o subjekty tohoto vztahu, neupravuje. Nikde v zákoně o rodině není použito zmíněného pojmu druh a družka. Co se týče postavení dětí, zákon o rodině vychází ze zásady rovného postavení všech dětí týchž rodičů a upravuje vztahy rodičů a dětí samostatně v druhé části zákona. Právní postavení rodičů dítěte není vázáno, pokud jde o rozsah jejich práv a povinností k dítěti, na otázku, zda jsou či nejsou manžely. Právní význam manželství se projevuje, co do vzniku právního vztahu rodiče,

²⁸ ustanovení § 798 návrhu revidovaného občanského zákoníku z roku 1937 za tehdejší hrubý nevděk vůči dárci podle okolnosti pokládala za takové ublížení jen jeho dětem, rodičům a manželovi

²⁹ Sou R NS č. 25 – C 1833: Příbuzní v řadě přímé patří mezi členy rodiny ve smyslu § 630 OZ

³⁰ Radvanová, S.: Portrét rodiny (na pozadí právního řádu), Zdravotnictví a právo č. 2/2004, str. 15

³¹ obdobný pojem „konkubinát“ se v českém právním řádu nevyskytoval

v systému tzv. domněnek otcovství. Faktický vztah druh a družky může mít ovšem některé právní důsledky, s nimiž se v právních normách počítá, zejména při vzniku některých majetkových práv v oblasti užívání bytu, dědění, apod. (viz kapitola 6.2). Neoficiálně označení druh a družka nalezneme v řadě právních textů³², stejně tak se s těmito termíny taktéž běžně setkáváme v právní praxi.

Česká právní úprava umožňuje faktické soužití neomezeně, manželství omezeně jen pro heterosexuální páry a taktéž omezeně umožňuje registrované partnerství jen párům homosexuálním.

Na závěr této kapitoly lze konstatovat, že právní řád však nadále preferuje manželství a přiznává mu větší míru práv a jejich ochrany.

3.3 Formy rodinného soužití

Odhlédneme – li od různorodosti definic rodiny a zaměříme se pouze na samu skutečnou rodinu, tedy na to, jak lidé volí způsob soužití, na plození dětí, jejich výchovu, apod., a na podobu dnešních partnerských vztahů, je třeba konstatovat, že rodinné soužití lze v řebříčku životních hodnot jedince považovat za hodnotu rozhodující a převážně nepostradatelnou. Formy rodinného soužití, jak již bylo výše nastíněno, se v dnešní době vyznačují velkou diverzitou.

Rozličné rodinné formy můžeme třídit a kategorizovat podle různých kritérií. Vedle „klasického“ pojetí rodiny, spočívajícího v soužití osob v manželství vychovávajících své potomky, je třeba poukázat na výskyt mnoha dalších rozmanitých forem života a různých typů soužití, ať už se jedná o osamělé (tzv. singly), bezdětná manželství, manželství s vlastními dětmi a/nebo s dětmi v pěstounské či adoptivní péči, nesezdané páry či stejnopohlavně orientované páry s dětmi nebo bez nich, pěstounské rodiny, samoživitelské rodiny nebo neúplné rodiny, víkendové vztahy, vícegenerační rodiny a mnoho dalších. Tak jak se liší člověk od člověka, liší se jednotlivá rodina svými vnitřními vztahy od jiné rodiny, a každá jednotlivá konkrétní rodinná forma je kategorií sama pro sebe.

---

³² Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, Praha, C. H. Beck, 1998, s. 392n.

S ohledem na záměr a účel této práce jsou předmětem zájmu tyto rodinné formy:

1. rodinné formy založené manželstvím,
2. rodinné formy založené registrací partnerství osob stejného pohlaví,
3. rodinné formy tvořené nesezdanými páry.

4 Manželství

4.1 Manželství obecně

Úprava manželství patří systematicky do rodinného práva. Práva a povinnosti manželů jsou zakotveny v zákoně o rodině, jakož i v občanském zákoníku.

Manželství můžeme charakterizovat jako institucionalizovaný společenský svazek mezi mužem a ženou, zákonem u osob opačného pohlaví jedině dovolený, který má celou řadu konsekvencí v majetkových a jiných vztazích, a jehož hlavním úkolem je vytvoření rodiny a výchova dětí³³. Ve zmíněném ustanovení se projevuje normativní upřednostňování rodiny založené manželstvím oproti rodinám „jen“ fakticky existujícím.

Co se týče sociologického hlediska, můžeme nalézt u tohoto institutu řadu společných charakteristik³⁴. V první řadě je mezi manžely vzájemný velmi intimní blízký vztah související se sexuálním právem každého z manželů na druhého partnera. Účelem manželství je také směna věcí a služeb, což se zejména v minulosti projevovalo jednoznačnou dělbou práce v rodině mezi mužem a ženou. Dnes se již objevuje spíše vzájemná spolupráce manželů související se zaměstnaností žen. Manželství dává muži a ženě vzájemné výhradní sexuální a ekonomické právo a uděluje společenskou totožnost dětem, které z tohoto svazku vzejdou³⁵.

Manželství samo o sobě plní tři základní funkce, a to funkci sexuálního soužití, výchovy dětí a vzájemné pomoci. Dominance té které funkce závisí na fázi, ve které se manželství právě nachází. V doposud bezdětném manželství v raném stadiu bude pravděpodobně převažovat funkce sexuálního soužití odvíjející se od zdraví a soběstačnosti mladých manželů, po narození dětí se do popředí dostává funkce výchovy dětí a v období stáří, kdy již jeden z manželů nemusí být zcela zdravý a je odkázán na pomoc toho druhého, rozhoduje vzájemná pomoc. Otázkou, zda manželství plní nebo může ještě plnit svoji společenskou funkci, se zabývá za určitých okolností soud, rozhoduje – li o tom, zda manželství rozvede či nikoli³⁶.

³³ Veselá, R. a kol.: Rodina a rodinné právo, Praha, EUROLEX BOHEMIA, 2003

³⁴ Eekelaar, J – Katz, N.S.: Marriage and Cohabitation in Contemporary Societies. Butterworths 1980

³⁵ Murphy, R. F.: Úvod do kulturní a sociální antropologie. SLON, Praha 1999

³⁶ Choděra, O.: Partnerství, manželství a paragrafy, GRADA Publishing, spol. s r.o., 2002

Výhodou manželství oproti nesezdanému soužití je skutečnost, že jsou předem jasně daná a známá práva a povinnosti, které vztah formují a které brání majetkovým křivdám, chrání práva dětí a slabších, závislých partnerů, ať již je jejich slabší pozice dána péčí o děti či nemocí dítěte nebo partnera.

Legální definice manželství zakotvená v zákoně o rodině uvádí manželství jako trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem³⁷.

4.2 Vznik manželství

Manželství vzniká uzavřením sňatku. Tento právní institut je zákonem jedině dovolený a stanovený způsob, jenž je právním důvodem statusového právního poměru manželství. Instituty sňatek a manželství je nutné rozlišovat, ačkoli podmínky vzniku a existence obou těchto pojmů jsou vzájemně propojeny a právní úprava mezi nimi přesně nerozlišuje.

Jedním z pojmových znaků manželství je skutečnost, že manželství jako právní vztah může vzniknout jen zákonem předepsaným způsobem před příslušným orgánem pověřeným vést matriky, tzn. matričním úřadem, nebo před orgánem registrované církve či náboženské společnosti. Manželství vzniká na základě souhlasného projevu vůle snoubenců (*consensus facit nuptias*), ovšem neobejde se bez součinnosti oddávajícího. Princip součinnosti oddávajícího se prosadil až v 16. století³⁸. Dalším znakem manželství je fakt, že může vzniknout jen mezi mužem a ženou³⁹, na rozdíl od registrovaného partnerství, které je výlučně vyhrazeno pro páry stejného pohlaví. Od manželství je třeba odlišovat faktické soužití muže a ženy, objevující se v právní úpravě⁴⁰ označované jako nesezdané soužití či kohabitace, jehož charakteristika je uvedena níže.

Manželství je vztahem mezi jedním mužem a jednou ženou. Právní úprava je založena na principu monogamie manželství vyplývajícího z evropských křesťanských a kulturních tradic. Manželství je rovnoprávným vztahem muže a ženy, což obecně plyne z čl. 3 LZPS⁴¹, zákon o rodině pak zakotvuje rovnost

³⁷ § 1 ZOR

³⁸ Effenberger, K: O svazku manželském (2. část). Právní rádce 1994, č. 10

³⁹ § 1 a 3 ZOR

⁴⁰ např. v předpisech sociálního zabezpečení

⁴¹ Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod

muže a ženy i v manželství⁴². Manželství vzniká a zaniká toliko zákonem předepsaným způsobem. Na rozdíl od nesezdaného soužití nemůže vzniknout prostou dohodou muže a ženy, a nemůže taktéž bez dalšího jen na základě jejich vůle zaniknout. Na vzniku manželství se účastní v případě občanského sňatku státní orgán nebo orgán církve v případě sňatku církevního, o zániku manželství za života obou manželů může rozhodnout jenom soud. Tento zákonem stanovený způsob vzniku a zániku manželství je některými autory zpochybňován⁴³ s tím, že zákon tak určitým způsobem fyzické osoby omezuje, ačkoli by své požadavky na uzavření či zánik manželství měl spíše minimalizovat. Nelze však přehlížet opačné argumentace související se zásadními právními následky, které jsou s uzavřením manželství spojeny nejen v majetkové, ale i osobní sféře fyzické osoby⁴⁴.

V neposlední řadě je jedním ze znaků manželství také svoboda volby partnera a dobrovolnost uzavření tohoto společenství. Zákon o rodině omezuje svobodnou volbu partnera jen v nezbytném rozsahu, např. z důvodu duševní poruchy, nezletilosti, příbuzenství či existence jiného manželství. Dobrovolnost vstupu do manželství spočívá v tom, že nikdo nemá právní možnost vynutit si uzavření manželství. K uzavření manželství není třeba souhlasu třetích osob. Manželství je uzavíráno mezi snoubenci; tímto pojmem jsou označováni muž a žena, kteří projevíli vůli uzavřít spolu manželství⁴⁵.

4.3 Práva a povinnosti manželů

Uzavřením manželství vznikají manželům práva a povinnosti spojené s osobním statutem ženatého muže a vdané ženy. Takováto práva a povinnosti trvají během celého manželství a zanikají až v okamžiku zániku

---

⁴² § 18 ZOR

⁴³ Plecítý, V., Salač, J.: Základy rodinného práva, EUROUNION, s.r.o., Praha 2001

⁴⁴ Hrušáková, M., Králíčková, Z.: České rodinné právo, Masarykova univerzita a Doplněk Brno, 1998

⁴⁵ Zasnoubení, jakožto vzájemný slib budoucího manželství, náš právní řád nezná již od přijetí zákona č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění pozdějších předpisů. ABGB (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch) definoval v § 45 zasnoubení jako zatímní slib uzavření manželství a stanovil, že ať byl dán nebo přijat za jakýchkoliv okolností nebo podmínek, nemá žádných právních následků ani sňatek sám uzavřít, ani plnit to, co bylo vymíněno pro případ odstupu. Zasnoubením však vznikal dceří nárok na věno (§ 1220), snoubenci mohli uzavírat smlouvy svatební (§ 1217), trestní zákon znal skutkovou podstatu svedení pod slibem manželství (§ 506 TZ – zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů) a případný následný nárok na náhradu škody podle 1238 ABGB. Podle § 46 ABGB strana, u níž nenastala důvodná příčina k odstupu, má však nárok na náhradu skutečné škody, kterou může dokázat, že utrpěla tímto odstupem. V některých právních řádech (Rakousko, Německo) jsou však zasnuby jako právní institut upraveny.

manželství. Tuto celou řadu práv a povinností můžeme roztřídit jak dle významu, který se jim přiznává, tak i dle působení těchto práv výhradně mezi manžely, nebo naopak dle dopadu, jež mají navenek, jakož i dle toho, zda jejich plnění je či není sankcionováno⁴⁶. Práva a povinnosti můžeme taktéž rozlišovat dle jejich osobní či majetkové povahy. V souvislosti s kritériem posledně jmenovaným členíme práva a povinnosti manželů na:

- práva a povinnosti osobního charakteru
- práva a povinnosti osobně – majetkového charakteru
- práva a povinnosti majetkového charakteru.

4.3.1 Práva a povinnosti osobního charakteru

Tato práva a povinnosti manželů řadíme k základním právům a povinnostem manželů vyplývajících ze samé podstaty manželství. Jsou spojena s existencí manželství jako trvalého společenství, jehož účelem je založení rodiny a řádná výchova dětí⁴⁷. Muž a žena mají v manželství stejná práva a stejné povinnosti. Jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí⁴⁸. Zákonodárce tímto aplikoval ústavní principy⁴⁹ do roviny zákonné a vymezil základní požadavky kladené na chování manželů. Zmíněná práva jsou spíše etického charakteru, přičemž plnění těchto požadavků není kontrolovatelné ani vynutitelné. Přesto však může mít jejich neplnění negativní důsledky a vyvolat sekundárně sankci. Je – li porušení těchto povinností důvodem rozchodu manželů, a představuje tak jeden z rozvodových důvodů, není vyloučeno, že se tato skutečnost odrazí např. v rozhodování o výživném, při dělení majetku či rozhodování o bytových právech, apod.

Povinnost manželů žít spolu je základním aspektem specifického životního společenství, jež manželství představuje. Neznamená však, že manželé musí žít každodenně pod jednou střechou⁵⁰, neboť jsou případy, kdy toto není možné, a nelze tak obecně tuto podmínku požadovat. Rozhodující je spíše, co

⁴⁶ Srov. např. vyživovací povinnost manžela a povinnost být věrný

⁴⁷ § 1 odst. 2 ZOR

⁴⁸ § 18 ZOR

⁴⁹ čl. 1 LZPS: „Lidé jsou si svobodní a rovní v důstojnosti a právech; čl. 3 odst. 1 LZPS: „Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu rasy.“

⁵⁰ srov. R 42/51: „Povinnost manželů žít spolu neznámá, že manželka je povinna následovat manžela do bytu, do něhož se bez dohody s ní a bez závažného důvodu přestěhoval.“

je objektivně možné a pro některého z manželů subjektivně únosné. A právě subjektivní zřetele mohou vést k objasnění, zda manželé plní tuto povinnost, či nikoli, a zda se již jedná o záměrné neplnění předmětné povinnosti a záměrné žití oddělené ve smyslu § 24a ZOR a 24b ZOR.

Povinnost manželů týkající se vzájemné věrnosti je důsledkem postulátu úzkého citového vztahu mezi manžely přičemž, jak již bylo nadneseno výše, je spíše etické a medicínské povahy. Taktéž odráží křesťanský princip monogamie.

Povinnost manželů vzájemně respektovat svoji důstojnost představuje zejména sociálně morální rovinu manželského soužití a koresponduje ústavnímu právu na zachování důstojnosti každého člověka zakotvenému v čl. 10 odst. 1 LZPS, jakož i dalším mezinárodněprávním dokumentům chránícím tuto významnou hodnotu.

Povinnost vzájemně si pomoci je povinností čím dál potřebnější. Ve stále více individualizované společnosti je mravní, myšlenkové a citové zázemí jistě nepostradatelné.

Povinnost společně pečovat o dítě a povinnost vytvářet zdravé rodinné prostředí taktéž souvisejí s hlavním účelem manželství představeném v § 1 odst. 2 ZOR. Povinnost prvně zmiňovaná je vázána na existenci dětí v manželství, povinnost týkající se zdravého rodinného prostředí platí jak pro manželství s dětmi, tak pro manželství bezdětná, a znamená takové prostředí, v němž se mohou členové rodiny stále rozvíjet a zdokonalovat.

4.3.2 Práva a povinnosti osobně – majetkového charakteru

S povinností manželů vytvářet zdravé rodinné prostředí bezprostředně souvisí další povinnost, a to povinnost obou manželů pečovat o uspokojování potřeb rodiny. Působí nejen mezi manžely navzájem, ale také vůči dalším členům rodiny. Co se týče rozsahu této povinnosti, odvíjí se od schopností, možností a majetkových poměrů obou manželů⁵¹ a jejich význam může být vyvážen významem osobní péče o děti a o společnou domácnost⁵². Aspekt schopností, možností a majetkových poměrů však s sebou přináší jisté aplikační otázky, neboť zpravidla se předpokládá soužití manželů a jejich společné majetkové

---

⁵¹ § 19 odst. 1 ZOR

⁵² § 19 odst. 2 ZOR

společenství, tudíž majetkové poměry jednoho z nich jsou jen stěží posouditelné.

Sankcionování případného neplnění povinnosti hradit společné náklady domácnosti spočívá v možnosti manžela, jež takové plnění potřebuje, obrátit se na soud⁵³. Právo na náhradu nákladů společné domácnosti existuje vedle práva na výživné, ovšem soud rozhodující o výživném může do výživného zahrnout i náklady na společnou domácnost.

Dalším právem a povinností manželů, u nichž nalezneme jak aspekt osobní, tak i majetkový, vyplývá z ustanovení zákona o rodině týkajícího se vztahů mezi manžely, tj. že o záležitostech rodiny rozhodují manželé společně⁵⁴. Pod pojem „záležitosti rodiny“ je třeba zařadit to, co se jakýmkoliv způsobem týká alespoň jednoho člena rodiny do té míry, že takováto záležitost fakticky i právně ovlivňuje situaci ostatních členů rodiny. Jde o uspokojování potřeb rodiny jako celku (např. otázka místa a formy bydlení), ale i o uspokojování potřeb jejich jednotlivých členů, tj. zda jeden z manželů bude nadále studovat nebo pracovat, zda se zakoupí nákladná sportovní výbava talentovanému dítěti, apod.

Jak plyne z předmětného ustanovení, je podmínkou společného rozhodování dohoda manželů. Je zcela irelevantní, zda bude písemná či ústní, výslovná či konkludentní, přičemž trvání dohody se předpokládá do té doby, než jeden z manželů neprojeví svůj nesouhlas za podmínky, že oba manželé mají relativně stejné informace. Nedohodnou – li se manželé a jedná se o podstatnou věc, může rozhodnout na návrh jednoho z manželů o takové záležitosti soud⁵⁵. Zejména se jedná o rozhodování, které se týká členů rodiny, ale zároveň také zasahuje do právní situace třetích osob⁵⁶.

Záležitosti rodiny mohou manželé obstarávat dle dohody společně či samostatně. U běžných záležitostí pak zavazuje jednání jen jednoho z manželů vždy oba manžele společně a nerozdílně, tj. solidárně⁵⁷. Běžnou záležitostí je převážně záležitost, která nijak nevybočuje kvantitativně či kvalitně z normálního chodu života rodiny. Zastupování manžela v řízení před

⁵³ § 19 odst. 3 ZOR

⁵⁴ § 20 ZOR

⁵⁵ § 20 věta druhá ZOR

⁵⁶ nemělo by se jednat o záležitost, jež vyžaduje okamžité rozhodnutí, či o níž již bylo rozhodnuto

⁵⁷ § 21 odst. 2 ZOR

soudem ovšem nelze považovat za zastupování v běžných záležitostech⁵⁸. Nejde – li o běžnou záležitost rodiny ve smyslu výše nastíněném, a jeden z manželů rozhoduje o nějaké mimořádné záležitosti, nikoli jen „podstatné“, je z právního jednání zavázán pouze ten z manželů, který takto jednal. Právní praxe někdy dovozuje, že jedná – li jeden z manželů ve věci nikoli běžné, je takový úkon bez souhlasu druhého manžela s odkazem na ustanovení § 145 odst. 1 OZ neplatný. Takovýto závěr se mi jeví jako problematický a zastávám názor, že nelze ustanovení občanského zákoníku týkající se toliko institutu společného jmění manželů aplikovat extenzivním způsobem a na úkor ustanovení zákona o rodině, jež je v tomto případě normou *lex specialis*. Důsledku solidární závaznosti při jednání v běžných záležitostech rodiny jen jedním z manželů se lze vyhnout, pokud nejednající manžel učiní výslovný projev vůči třetí osobě⁵⁹.

Mezi práva a povinnosti v této kategorii lze řadit také právo každého z manželů zastupovat toho druhého v jeho záležitostech. Rozhodujícím faktem je ovšem skutečnost, že se jedná o záležitost běžnou, již se dle textu zákona rozumí zejména přijímání běžného plnění za druhého manžela. V takovém případě jednající manžel nepotřebuje pro vyřízení běžné záležitosti druhého manžela, aby mu tento udělil plnou moc, neboť jednající manžel tak činí na základě zákonného zmocnění. Odchylná *lex specialis* má ovšem v tomto případě přednost.

Nicméně pokud se jedná o záležitost nikoli běžnou či nějakým způsobem mimořádnou, zákonné zastoupení se v tomto případě neuplatní, stejně jako v případě, že jeden z manželů vyloučí oprávnění svého manžela zastupovat jej v jeho běžných věcech, a to výslovným projevem své vůle vůči třetí osobě. V takovéto situaci není možné vůči této třetí osobě zákonného zástupného oprávnění manžela použít.

V případě nikoli běžné záležitosti manžela, musí mít jednající manžel plnou moc druhého manžela, bez ní jednat nemůže. Neudělil – li mu druhý manžel plnou moc, či pokud tato plná moc neměla zákonné náležitosti, uplatní se s ohledem na ustanovení § 104 ZOR obecná ustanovení občanského

⁵⁸ R 14/78 (str. 164 a 165)

⁵⁹ § 21 odst. 3 ZOR

zákoníku o jednání bez plné moci⁶⁰, popř. ustanovení o jednatelství bez příkazu⁶¹.

4.3.3 Práva a povinnosti majetkového charakteru

K právům a povinnostem majetkového charakteru řadíme zejména vlastnická či spoluvlastnická práva manželů, jež musíme odlišovat od vlastnických poměrů registrovaných partnerů a osob žijících v nesezdaném soužití, jakožto individuálních vlastníků či spoluvlastníků, dále společné nájemní právo manželů k bytu, práva a povinnosti vyživovací, práva a povinnosti z věcných břemen a zástavních práv, práva a povinnosti z obligačních a jiných smluv, z práv chráněných předpisy o duševním vlastnictví, z majitelství cenných papírů či právo dědické.

Úprava těchto práv se nachází na různých místech občanského zákoníku. V části druhé, týkající se věcných práv, jsou zařazena majetková práva a povinnosti manželů ve vlastním slova smyslu, v části osmé u závazkového práva je upraveno pouze společné nájemní právo z celkové problematiky týkající se práv bydlení manželů (viz kapitola 4.4). Postavení a právní nároky pozůstalého manžela jako dědice jsou zmíněny společně s dědickými nároky ostatních osob v části sedmé občanského zákoníku u dědictví obecně. Co se týče vyživovacích poměrů manželů, ty jsou výjimečně upraveny ustanoveními v zákoně o rodině.

Na existenci manželství je vázán bezpodmínečně vznik společného jmění manželů, viz. samostatná podkapitola.

Vlastnické právo manželů

Každý z manželů je úplným vlastníkem celé věci ze společného jmění manželů. Ve svém vlastnictví je omezen jen stejným vlastnictvím druhého manžela. Nejvýrazněji se to projeví při vypořádání společného jmění po jeho zániku v dohodě o tom, komu zůstane věc. Manžel v tomto případě nenabývá vlastnictví, to už má, pouze druhý z manželů o vlastnictví přichází. Můžeme tu spatřit výrazný rozdíl proti vypořádání podílového spoluvlastnictví náležejícího za určitých podmínek registrovaným partnerům či druhovi a družce, kdy se

---

⁶⁰ § 32 OZ

⁶¹ § 742 n. OZ

nejprve zrušuje spoluvlastnictví, a pak se teprve přikazuje v jiném rozsahu než v původním podílu, takže tu jde o nabytí vlastnictví (viz. kap. 5.3.2).

Společné jmění manželů

Společné jmění manželů můžeme charakterizovat jako právní institut manželského majetkového práva. Je relativně nový a nahradil dřívější bezpodílové spoluvlastnictví manželů, institut svou povahou zcela odlišný.⁶²

Společné jmění manželů je specifickou právní formou majetkového společenství, jež může vzniknout zásadně pouze mezi manžely⁶³, a není možné, aby bylo založeno mezi druhem a družkou či registrovanými partnery. Občanský zákoník vychází z pojmu jmění obecně představovaného souhrnem penězi ocenitelných majetkových hodnot patřících určité osobě (aktiv), a to po odečtení penězi ocenitelných majetkových hodnot, které tato osoba dluží jinému (pasiva). Předmět společného jmění manželů je institutem značně rozsáhlým, týká se věcí movitých i nemovitých, ostatního majetku a závazků⁶⁴:
Společné jmění manželů tvoří:

- a) *“majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství, s výjimkou majetku získaného dědictvím nebo darem, majetku nabytého jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela, jakož i věci, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů, a věci vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednoho z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství a nebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka“*,

⁶² Tato problematika viz dovolacího řízení Nejvyšším soudem ČR v rozsudku z 26. 9. 2000, č.j. 30 Cdo 1803/2000-42. Nejvyšší soud ČR v odůvodnění rozsudku mj. uvádí “V přezkoumávané věci tedy nelze souhlasit s názorem odvolacího soudu, že novelou z roku 1998 došlo pouze ke změně názvosloví. Jak soud prvního stupně, tak soud odvolací ve svých odůvodněních dospěly k závěru, že bezpodílové spoluvlastnictví manželů bylo nahrazeno společným jměním manželů. Oba soudy také učinily závěr, že pokud bylo za trvání manželství soudem zrušeno bezpodílové spoluvlastnictví manželů jako institut manželského majetkového práva, nemohlo dojít k jeho transformaci ve společné jmění manželů jako institut manželského majetkového práva. Obecně řečeno, pokud je chápáno bezpodílové spoluvlastnictví manželů jako komplex (systém) vlastnických vztahů manželů a tento byl za trvání manželství zrušen, pak logicky vzato, není možná jeho transformace v institut nově zákonodárcem vytvořený, t.j. ve společné jmění manželů nahrazující bývalé bezpodílové spoluvlastnictví manželů.”

⁶³ R 42/1972 str. 112 odst. 4: „Vzniká i v manželství neplatném. Nevzniká však v manželství zdánlivém, které vůbec nevzniklo (§13 odst. 1 ZOR)”

⁶⁴ § 143 OZ

- b) *“závazky, které některému z manželů nebo oběma manželům společně vznikly za trvání manželství, s výjimkou závazků týkajících se majetku, který náleží výhradně jednomu z nich, a závazků, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého.”*

Ze společného jmění manželů je vyloučen:

- majetek, který jeden z manželů nabyl děděním bez ohledu na osobu zůstavitele,
- majetek, který jeden z manželů nabyl darem za trvání manželství od kohokoliv⁶⁵, i např. od druhého manžela z jeho výlučného vlastnictví,
- majetek, který nabyl jeden z manželů za majetek náležející do jeho výlučného vlastnictví,
- věci, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů,
- věci vrácené podle restitučních předpisů⁶⁶ za splnění následujících podmínek:
  - věci byly vydány manželovi, který je měl ve vlastnictví před uzavřením manželství nebo které nabyl za trvání manželství do výlučného vlastnictví
  - nebo manžel je sám právním nástupcem původního vlastníka;
- závazky týkající se výlučného majetku jednoho z manželů,
- závazky, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého⁶⁷.

⁶⁵ R 42/1972 str. 119-120: „Při daru jiných osob manželům je pro posouzení toho, kdo je obdarovaný, rozhodující úmysl dárce, a to v tom smyslu, zda chtěl darovat jen jednomu z manželů nebo oběma. Na tento úmysl bude možno ve většině případů usuzovat z okolností, za nichž k darování došlo. Nevystačí se pouze s posuzováním povahy předmětu, zda slouží potřebám celé rodiny či jen jednoho z manželů, ale je nutno vždy vycházet z úmyslu dárce.“

⁶⁶ Př. zákon č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 229/1991 Sb. o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁷ Pozn.: Míra přiměřená bude závislá na individuálním posouzení soudu a na vývoji soudní praxe

4.4 Bydlení manželů

Uzavření manželství přináší řadu právních následků také v problematice bydlení; mimochodem již při samotném uzavírání sňatku snoubenci prohlašují, že zvažili krom jiného i uspořádání budoucího bydlení⁶⁸.

Variant společného manželského soužití je řada. Manželé mohou bydlet na základě společného práva v bytě nebo domě, který je v jejich společném vlastnictví, v domě, jenž je v jejich podílovém spoluvlastnictví, či v bytě, který je ve společném nájmu manželů, jakož i dalšími způsoby, viz níže.

V případě, že vlastnické právo k bytu či domu svědčí pouze jednomu z manželů, stává se manžel – „nevlastník“ členem domácnosti a vzniká mu právo bydlet za trvání manželství spolu se svým manželem v bytě resp. domě, nacházejícím se ve vlastnictví druhého manžela. Manžel – vlastník má povinnost užívání svého bytu či domu manželovi umožnit⁶⁹. Stejně tak je tomu i v případě dalších způsobů bydlení, např. kdy je společný byt v podílovém spoluvlastnictví jednoho z manželů s jinou osobou než manželem, či se jedná o byt trvale určený jako služební nebo o byt v domech zvláštního určení⁷⁰.

V případě, že bydlí manželé jako příslušníci domácnosti např. u rodičů jednoho z nich, vzniká uzavřením manželství příslušenství také k domácnosti toho, kdo se stal zetěm či snachou.

Manželé mohou bydlet rovněž v podnájmu.

4.4.1 Společné nájemní právo manželů k bytu

Obecně lze společný nájem charakterizovat jako právo více osob k bytu, jež je omezeno toliko jen právem druhého, resp. dalšího spolunájemce. Právo společného nájmu k družstevnímu bytu může vzniknout jen mezi manžely⁷¹, nikoli mezi registrovanými partnery či druhem a družkou. Společný nájem bytu mezi manžely vzniká pouze u bytů, ohledně kterých byla uzavřena nájemní smlouva, tedy u bytů obecních, státních, v domech soukromých majitelů a u bytů družstevních, nikoliv tedy u bytů v domě ve vlastnictví jednoho či obou

⁶⁸ § 6 odst. 1 ZOR

⁶⁹ srov. zprávu o zhodnocení rozhodování soudů uveřejněnou ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1978, pod pořadovým číslem 14, str. 160, dále např. rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. srpna 2000, sp. zn. 26 Cdo 813/99)

⁷⁰ § 709 OZ, zákon č. 102/1991 Sb.

⁷¹ § 700 odst. 3 OZ

manželů. Společný nájem bytu manžely nevzniká taktéž u bytů služebních, bytů zvláštního určení a bytů v domech zvláštního určení.

Vznik společného nájmu bytu

Pro vznik společného nájmu bytu manžely platí jistá specifika. Jestliže se za trvání manželství manželé nebo jeden z nich stanou nájemci bytu, vznikne společný nájem bytu manžely, a to ze zákona bez dalších úkonů. Institut společného nájmu manžely je společný jak pro družstevní, tak i pro nedružstevní byty. U prvně uvedených bytů vzniká společně se vznikem společného nájmu manželů i jejich společné členství v bytovém družstvu, vznikne-li tedy jen jednomu z manželů za trvání manželství právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu⁷², vznikne se společným nájmem bytu manžely i společné členství manželů v družstvu, přičemž z tohoto členství jsou oba manželé oprávněni a povinni společně a nerozdílně. Vznik takového společného nájmu bytu manžely, jež má zásadní význam nejen pro vztahy v bytovém družstvu (např. ručení za ztráty), ale taktéž při zániku práva společného nájmu⁷³, je ovšem omezen a neplatí v případech, kdy manželé spolu trvale nežijí⁷⁴.

Poněkud odlišná situace nastává, vznikne – li nájemní vztah jednomu z manželů již před uzavřením manželství. Uzavřením manželství vznikne společný nájem bytu oběma manželům⁷⁵. Totéž platí, vzniklo-li před uzavřením manželství některému z manželů právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu⁷⁶. Ke vzniku společného nájmu dochází v těchto případech přímo *ex lege*, aniž by musela být splněna podmínka trvalého soužití manželů, jako je tomu při vzniku společného nájmu bytu manžely za trvání manželství, či podmínky vedení společné domácnosti manžely v bytě, jehož se právo společného nájmu týká. Ustanovení § 704 odst. 1 OZ je právní normou kogentní, a účastníci občanskoprávních vztahů si tudíž nemohou svá práva a povinnosti upravit smlouvou odlišně⁷⁷.

⁷² § 703 odst. 2 OZ

⁷³ § 706 OZ

⁷⁴ § 703 odst. 3 OZ

⁷⁵ § 704 odst. 1 OZ

⁷⁶ V tomto případě se režim pro byt v družstevním vlastnictví sjednocuje s obecným režimem, na rozdíl od vzniku společného nájmu za trvání manželství

⁷⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 1.3.2000 sp.zn. 26 Cdo 327/2000

Společný nájem ke dvěma bytům

Není vyloučeno, že každý z manželů bude mít v nájmu byt. Uzavřením manželství, jak bylo uvedeno výše, vzniká společný nájem manželů k oběma bytům, což může v otázce bydlení vést k řadě specifik.

Dojde – li např. k situaci, že majitel domu dá nájemcům výpověď z nájmu bytu dle § 711 odst. 2 písm. c) OZ⁷⁸, musí tak učinit vůči každému z manželů a doručit ji oběma. V písemné výpovědi musí být uvedena výpovědní lhůta, jež nesmí být kratší než tři měsíce a musí skončit ke konci kalendářního měsíce. Výpovědní lhůta začne běžet prvním dnem měsíce následujícího po měsíci, v němž byla výpověď doručena druhému účastníkovi⁷⁹. O situaci, kdy má nájemce dva nebo více bytů ve smyslu ustanovení § 711 odst. 2 písm. c) OZ, jde v případě, svědčí – li nájemci právní titul k užívání dvou bytů, tzn. že nájemci svědčí právo nájmu bytu ve smyslu ustanovení § 685 a násl. OZ, či užívá – li jeden byt z titulu práva nájmu a současně mu svědčí další právní důvod bydlení z titulu spoluvlastnického práva k domu, resp. práva odpovídajícího věcnému břemeni⁸⁰. Nájemci svědčí vedle práva nájmu bytu další právní důvod bydlení, disponuje – li právním titulem bydlení odvozeným od rodinněprávního vztahu ke svému manželovi – spoluvlastníku domu⁸¹.

Co se týče naplnění předpokladu existence dvou či více bytů, je rozhodné, zda nájemci svědčí dva, resp. více právních titulů zakládajících právo na bydlení trvalé povahy⁸².

Dle dřívějších předpisů, kdy se k výpovědi z nájmu bytu v uvedeném případě vyžadovala součinnost soudu, by soud k výpovědi z nájmu bytu nepřivoliil, pokud by oba tyto byty byly nevyhovující, např. velmi malé, že by ani jeden z bytů nebyl způsobilý pro společný život obou manželů. Výpovědní důvod dle ustanovení § 711 odst. 2 písm. c) není naplněn, nelze – li na nájemci spravedlivě požadovat, aby užíval pouze jeden ze dvou či více bytů, které má⁸³. Soudní praxe se ustálila v názoru, že musí jít o takový stav, kdy nájemce užívá dva či více bytů k účelu, k němuž je byt určen, tj. k bydlení, a nelze zde

⁷⁸ Pronajímatel může vypovědět nájem bez přivolení soudu, má-li nájemce dva nebo více bytů, vyjma případů, že na něm nelze spravedlivě požadovat, aby užíval pouze jeden byt.

⁷⁹ 710 odst. 2 OZ

⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17.6.2008 sp.zn. 26 Cdo 2288/2007

⁸¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11.10.2000 sp.zn. 26 Cdo 2471/99

⁸² Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28.2.2006 sp. zn. 2147/2005

⁸³ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 3.8.2005 sp. zn. 26 Cdo 2474/2004

zahrnout např. případy, kdy nájemce užívá jeden ze dvou bytů k uskladnění nábytku či podnikání či jej zanechá prázdný⁸⁴. Přitom na něm objektivně nelze spravedlivě požadovat, aby svou potřebu bydlení uspokojoval užíváním pouze jednoho bytu – např. v případě užívání k bydlení současně dvou bytů, z nichž ani jeden nevyhovuje svou velikostí či kvalitou bytové potřebě nájemce a členů jeho rodiny, nebo užívá – li druhý byt v místě svého pracoviště, odkud nemůže denně dojíždět do místa trvalého bydliště⁸⁵. Důležitou okolností je i skutečnost, po jakou dobu stav užívání dvou či více bytů trvá, a zda nájemce činí kroky k vyřešení bytové situace.

Citované ustanovení § 711 odst. 2 písm. c) OZ je nutné vykládat tak, aby bylo dosaženo spravedlivého uspořádání vztahu pronajímatele a nájemce, a taktéž byl vyloučen stav, kdy nájemce na úkor pronajímatele sám využívá výhod regulovaného nájemného a svou vlastní nemovitost, v níž by bez obtíží mohl uspokojovat svou bytovou potřebu, pronajímá za tržní nájemné, resp. svůj další nájemní byt za těchto pro něj výhodných podmínek např. podnají má⁸⁶.

Zánik společného nájmu bytu

Společný nájem bytu může zaniknout smrtí⁸⁷, jakož i mnoha dalšími způsoby. Mezi ty obecné⁸⁸ řadíme písemnou dohodu mezi pronajímatelem a nájemcem, výpověď či uplynutí doby, na kterou byl nájem bytu sjednán, přičemž zákonem preferovaný titul je pochopitelně dohoda. Společný nájem zaniká také přechodem (převodem) vlastnictví k domu na jednoho z manželů (společných nájemců), jakož i v případě, opustí – li jeden z manželů společnou domácnost. U družstevního bytu zaniká také všemi způsoby zániku členství, tj. písemnou dohodou, výpovědí členství, zrušením členství, převodem práv a zrušením bytového družstva. Ve všech těchto zmíněných případech nepřipadá v úvahu uzavření dohody či rozhodnutí soudu, jež jsou toliko speciálně připuštěným způsobem zániku společného nájmu manžely v případě, že jejich manželství bylo soudem pravomocně rozvedeno⁸⁹.

⁸⁴ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11.10.2000 sp.zn. 26 Cdo 2471/99, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8.3.2000 sp.zn. 26 Cdo 209/2000

⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 8.3.2000 sp.zn. 26 Cdo 209/2000

⁸⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18.5.2004 sp.zn. 26 Cdo 107/2004

⁸⁷ § 706 a 707 OZ

⁸⁸ § 710 OZ

⁸⁹ S výjimkou situace, kdy právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu nabyt jeden z rozvedených manželů před uzavřením manželství.

Nedohodnou-li se rozvedení manželé o nájmu bytu, soud na návrh jednoho z nich rozhodne, že se právo společného nájmu bytu zrušuje. Současně určí, který z manželů bude byt dále užívat jako nájemce⁹⁰, přičemž může být určen způsob vzájemného vypořádání práv k bytu jako součást celkového majetkového vypořádání manželů. Nabyli-li však práva na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu jeden z rozvedených manželů před uzavřením manželství, zanikne právo společného nájmu bytu rozvodem. Právo byt užívat zůstane tomu z manželů, který nabyl práva na nájem bytu před uzavřením manželství. V ostatních případech společného nájmu družstevního bytu rozhodne soud, nedohodnou-li se rozvedení manželé, na návrh jednoho z nich o zrušení tohoto práva, jakož i o tom, kdo z nich bude jako člen družstva dále nájemcem bytu. Tímto zanikne i společné členství rozvedených manželů v družstvu. Při rozhodování o dalším nájmu bytu bere soud zřetel na dvě zákonná hlediska, a to na zájmy nezletilých dětí⁹¹ a stanovisko pronajímatele, jakož i na další hlediska, kterými jsou např. podíl na získání bytu, majetkové poměry bývalých manželů, podíl na rozvratu manželství, pracovní zařazení, možnosti zajištění bytové náhrady, atp.

Právo bydlení a poskytnutí bytové náhrady

Zákon explicitně stanoví, že pokud má nájemce právo na bytovou náhradu, není tento nájemce povinen se z bytu vystěhovat a byt vyklidit, dokud pro něj není odpovídající bytová náhrada⁹². To platí i pro společné nájemce bytu, kteří ovšem mají nárok toliko na jednu bytovou náhradu.

„Náhradním bytem se rozumí i byt s tržním nájemným. Výše nájemného však musí odpovídat majetkovým poměrům povinného. Tuto okolnost zkoumá soud v exekučním řízení.“⁹³

Pokud tedy mezi rozvedenými manžely došlo k dohodě anebo je rozsudek soudu o zrušení společného nájmu bytu v právní moci, má obvykle rozvedený manžel, jenž se nestal nájemcem bytu, právo bydlení do poskytnutí bytové náhrady, a to do zajištění náhradního bytu, případně náhradního ubytování, je – li tak v dohodě či rozsudku uvedeno.

⁹⁰ § 705 odst. 1 OZ

⁹¹ často je snaha nechat byt rodiči, kterému dítě svěří do výchovy

⁹² § 712 odst. 6 OZ

⁹³ Francová, M., Dvořáková Závodská, J.: Rozvody, rozchody a zánik partnerství, ASPI, Praha, 2008

S ohledem na shora uvedené, může nastat situace, že rozvedení manželé jsou nuceni setrvávat v jednom bytě i nadále, což může vést k případným sporům týkajícím se placením nájemného, poplatků za služby či užívání bytu. Jestliže se rozvedený manžel odmítá na uvedených výlohách podílet, jedná se o bezdůvodné obohacení, a druhý manžel se tak může svého práva domáhat soudní cestou formou žaloby na zaplacení bezdůvodného obohacení, neboť i osoba, již svědčí právní důvod bydlení, tj. má právo bydlení do zajištění bytové náhrady, má povinnost platit úhradu za užívání bytu, a to ve výši, která odpovídá výši nájemného, sjednaného za trvání nájemného vztahu⁹⁴. I o užívání bytu může na návrh jednoho z manželů rozhodnout soud.

4.5 Výživné

4.5.1 Vzájemná vyživovací povinnost manželů

Vzájemné vztahy mezi manžely nejsou jen vztahy osobními, významnou roli mají taktéž majetkové aspekty rodinných vztahů a vedle nehmotné vzájemné podpory se za samozřejmou považuje taktéž podpora hmotná. Vstoupí – li muž a žena do manželství, obecně se předpokládá, že se budou starat jeden o druhého, a to i pokud jde o vyživování. Jelikož tento předpoklad nemusí platit vždy a automaticky, dal stát těmito společenským pravidlům jistá pravidla včetně odpovídajících sankcí v případě porušení. I zákon o rodině obsahuje v části třetí úpravu vzájemné vyživovací povinnosti mezi manžely, jakož i úpravu vzájemné vyživovací povinnosti rozvedených manželů.

Manželé mají vzájemnou vyživovací povinnost, jež plyne z principu rovného postavení muže a ženy v manželství⁹⁵, a je tedy nepodstatné, který z manželů, muž či žena, je schopen druhého vyživovat a který naopak vyživovat potřebuje. Co do rozsahu vyživovací povinnosti, má být touto povinností zajištěna stejná hmotná a kulturní úroveň obou manželů⁹⁶. Vzájemná vyživovací povinnost manželů předchází vyživovací povinnosti dětí, a má tedy přednost před vyživovací povinností ze strany dětí, jakož i před vyživovací povinností ze strany rodičů. Vzájemná vyživovací povinnost vzniká *ex lege* uzavřením manželství a trvá po celou dobu jeho trvání až do zániku

⁹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24.10.2002, sp. zn. 26 Cdo 492/2001

⁹⁵ § 91 odst. 1 ZOR

⁹⁶ § 91 odst. 2 ZOR

manželství. Dokonce vzniká a trvá i v manželství stíženém nějakou vadou, pro kterou může být prohlášeno za neplatné⁹⁷, ovšem bude – li manželství trpící takovou vadou prohlášeno za neplatné, vyživovací povinnost zanikne ke dni právní moci rozhodnutí o neplatnosti manželství. Vznik a trvání vyživovací povinností mezi manžely nejsou podmíněny ani skutečností, zda manželé žijí společně či odděleně nebo zda vedou společnou domácnost. Ovšem na druhou stranu lze předpokládat, že závadné chování jednoho z manželů promítající se do určitého způsobu života manželů by mohlo vést k tomu, že by výživné nebylo přiznáno z důvodu rozporu s dobrými mravy⁹⁸. Zánik vyživovací povinnosti manželů se váže vždy k zániku manželství, ať už se tak stalo z důvodu smrti manžela nebo rozvodem.

Obecnými kritérii pro určení rozsahu výživného jsou tři oblasti skutečností, které se navzájem prolínají. Mezi ně patří odůvodněné potřeby oprávněného manžela, schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného manžela. Při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného zkoumá soud, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika⁹⁹. Jistým hraničním limitem pro přiznání práva na výživné je tedy situace potenciálně oprávněného, zejména majetková, tj. kdy by přiznání práva na výživné bylo již v rozporu s mravními zásadami společnosti. Nutno podotknout, že vedle majetkových poměrů jsou rozhodné taktéž osobnostní aspekty osoby toho, kdo se staví do role oprávněného, zahrnující i jeho chování k osobě povinné.

Vedle uvedených obecných kritérií je pro rozsah vyživovací povinnosti mezi manžely rozhodující i kritérium, dle kterého je rozsah výživného nutno stanovit tak, aby hmotná a kulturní úroveň manželů byla zásadně stejná¹⁰⁰. Rozhodující roli hraje v rámci této vyživovací povinnosti také péče o společnou domácnost.

⁹⁷ Knappová, M., Švestka, J. a kolektiv: Občanské právo hmotné, svazek III., ASPI, Praha, 2002

⁹⁸ § 96 odst. 2 ZOR

⁹⁹ § 96 odst. 1 ZOR

¹⁰⁰ § 96 odst. 2 věta druhá ZOR

4.5.2 Vzájemná vyživovací povinnost rozvedených manželů

Okamžikem zániku manželství zaniká i vyživovací povinnost mezi manžely. Zánik manželství rozvodem může vést ovšem ke vzniku vyživovací povinnosti, tentokrát jednoho rozvedeného manžela vůči druhému, neboť rozvedený manžel, který není schopen sám se živit, může žádat od bývalého manžela, aby mu přispíval na přiměřenou výživu podle svých schopností, možností a majetkových poměrů¹⁰¹. Tato povinnost se od vyživovací povinnosti mezi manžely liší, jak co do skutečností rozhodných pro vznik i zánik této povinnosti, tak i co do jejich rozsahu.

Vyživovací povinnost rozvedeného manžela vůči druhému trvá po dobu, po kterou se jeden z manželů není schopen živit sám, a je tedy odkázaný na bývalého manžela.

Vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely zaniká pominutím stavu odkázanosti jednoho z manželů, ztrátou schopnosti výživné poskytovat, jakož i sňatkem oprávněného manžela či uzavřením dohody rozvedených manželů o poskytnutí jednorázové částky, tzv. odstupného¹⁰². Právo na výživné poté zaniká až zaplacením dohodnuté částky bez ohledu na to, kdy k plnění skutečně dojde, nikoli uzavřením smlouvy o odstupném. Vedle obecných principů¹⁰³ je pro vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely podstatné především pravidlo, podle kterého má povinný manžel pouze přispívat na přiměřenou výživu podle svých schopností, možností a majetkových poměrů druhého manžela¹⁰⁴. Otázka přispívání je v teorii chápána jako vyjádření rozsahu výživného, nikoli jako osvědčení, že potřebný manžel má nějaký jiný zdroj zajišťování svých potřeb, takže plnění bývalého manžela bude tento existující zdroj jen doplňovat.

Co se týče přiměřenosti výživy, je třeba ji posuzovat jako zajištění běžných životních potřeb a neznamená úhradu potřeb sice odůvodněných, ale nadstandardních, ani pouhou úhradu nákladů nejzákladnějších životních potřeb, jako jsou strava či bydlení.

---

¹⁰¹ § 92 odst. 1 ZOR

¹⁰² § 94 ZOR

¹⁰³ § 96 odst. 1 ZOR

¹⁰⁴ § 92 odst. 1 ZOR

Nárok na výživné ve stejném rozsahu jako má výše uvedený potřebný manžel, který není schopen se sám živit, má také rozvedený manžel, jenž se porušením manželských povinností na rozvratu manželství převážně nepodílel a kterému byla rozvodem způsobena závažná újma. Na rozdíl však od předchozího výživného toto „sankční“ výživné lze přiznat nejdéle na dobu tří let od rozvodu. Je ovšem možné, aby po uplynutí této lhůty rozvedený manžel uplatnil právo na výživné v běžném rozsahu dle § 92 odst. 1 ZOR.

Jelikož se právní úprava výživného mezi rozvedenými manžely jeví jako dále neudržitelná, přistoupil zákonodárce v novém občanském zákoníku k jistým změnám v pojetí této vyživovací povinnosti (viz. kapitola 7).

4.6 Zánik manželství

Zánik manželství je zásadní právní skutečností provázenou řadou právních důsledků. České právo rozlišuje mezi prohlášením manželství za neplatné¹⁰⁵ a zánikem manželství. Důvody zániku manželství jsou dle české platné právní úpravy smrt manžela, příp. obou manželů, či rozvod, jakožto institut představující právně jedinou možnost absolutního zániku manželství za života obou manželů. Co se týče zániku manželství smrtí, rozhodující je v případě této skutečnosti den, který je uveden v úmrtním listu manžela. Nelze – li smrt manžela prokázat stanoveným způsobem, tj. ohledáním mrtvoly a vystavením úmrtního listu, učiní soud prohlášení za mrtvého na základě důkazu smrti. V takovém případě zaniká manželství dnem, kdy rozhodnutí soudu o prohlášení za mrtvého nabude právní moci, nikoli dnem, který byl v rozhodnutí uveden jako den smrti. Pokud jde o zánik manželství rozvodem, který je nejčastějším důvodem zániku manželství, rozhodný je v tomto případě den právní moci rozsudku o rozvodu.

4.6.1 Právní následky zániku manželství

Právní následky zániku manželství nastávají již v okamžiku jeho zániku, a to bez ohledu na to, jakým způsobem k zániku manželství došlo. Některé právní následky ovšem nastávají pouze v případě určitého způsobu zániku manželství¹⁰⁶. Zanikne – li manželství, práva a povinnosti manželů zanikají, na druhou stranu ovšem některá práva a povinnosti mohou manželům vzniknout.

¹⁰⁵ Knappová, M., Švestka, J. a kolektiv: Občanské právo hmotné, svazek III., ASPI, Praha, 2002

¹⁰⁶ jen v případě zániku manželství rozvodem vzniká další vyživovací povinnost

Patří mezi ně již zmíněná povinnost poskytovat výživné rozvedenému manželovi, či právo vrátit se ke svému předchozímu příjmení¹⁰⁷.

V důsledku zániku manželství dochází ke změně osobního statusu manželů. V případě rozvodu jsou manželé následně „rozvedení“, zemře – li jeden z manželů, stává se přeživší manžel „vdovcem“ či „vdovou“. Nový status hraje svou roli v oblasti veřejnoprávní, nedotýká se však osobního statusu třetích osob.

Ať už zaniklo manželství smrtí manžela nebo rozvodem, zanikají všechna osobní práva a povinnosti, jakož i práva osobně – majetková a majetková, jež měli manželé vůči sobě navzájem. Zaniká vzájemná vyživovací povinnost manželů; v případě zániku manželství rozvodem naopak vzniká vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely¹⁰⁸.

Mezi další právní následky zániku manželství řadíme taktéž zánik společného jmění manželů, stejně tak i zánik či určitá proměna společného nájemního práva k bytu. Zanikne – li manželství smrtí manžela, stane se majetek zemřelého předmětem vypořádání dědického řízení, a byly – li v takovém manželství nezletilé děti, rodičovská zodpovědnost obou rodičů se soustředí do rukou přeživšího manžela. V neposlední řadě nelze opomenout také významnou roli zániku manželství v případě určení otcovství dítěte (viz kapitola 4.8).

4.6.2 Rozvod manželství

Zákon o rodině rozlišuje dvě varianty rozvodu. První z nich je rozvod se zjišťováním příčin rozvratu¹⁰⁹, u kterého platí, že soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití. Soud přitom bere v úvahu příčiny a míru rozvratu manželství, které musí v řízení o rozvodu zjistit.

¹⁰⁷ dle § 29 ZOR manžel, který přijal příjmení druhého manžela, může do jednoho měsíce po právní moci rozhodnutí o rozvodu oznámit matričnímu úřadu, že přijímá opět své dřívější příjmení, popřípadě že upouští od užívání společného příjmení vedle příjmení dřívějšího

¹⁰⁸ § 92 n. ZOR

¹⁰⁹ viz § 24 ZOR

Druhou variantou je rozvod bez zjišťování příčin rozvratu¹¹⁰, jež přichází v úvahu při splnění podmínek, že manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí a k návrhu na rozvod se připojí i druhý manžel. Nezáleží přitom, zda byl souhlas druhého manžela připojen k návrhu na zahájení rozvodového řízení či se k návrhu připojil až v jeho průběhu.

Jsou-li veškeré výše uvedené zákonné podmínky splněny, je dána nevyvratitelná domněnka, že existuje kvalifikovaný rozvrat¹¹¹, a soud tak v tomto případě příčiny rozvratu nezjišťuje¹¹².

4.6.3 Zánik společného jmění manželů

Mezi skutečnosti, které jsou příčinou zániku společného jmění manželů, patří:

- smrt jednoho z manželů,
- prohlášení jednoho z manželů za mrtvého,
- rozvod manželství,
- prohlášení manželství za neplatné.

Podle § 149 odst.2 OZ, zanikne-li společné jmění manželů, provede se vypořádání. Zánik společného jmění manželů a jeho vypořádání většinou nespádají v jeden časový okamžik. Často je naopak doba mezi zánikem a vypořádáním dlouhá. V tuto dobu se právní vztahy manželů musí řídit určitými normami. Praxe se přiklání k názoru, že v období mezi zánikem a vypořádáním se použije přiměřeně předpisů o společném jmění manželů, neboť upravují vztahy obsahem a účelem nejbližší. To platí zejména o používání a správě, nikoli o nabývání.

Vypořádání společného jmění manželů

Poté, co bylo manželství zrušeno výrokem soudu o rozvodu, zůstává otázka komplexního řešení majetkových vztahů mezi manžely. Rozvodem manželství dochází k zániku společného jmění. Zaniká tak majetkové společenství manželů a souhrn těchto majetkových práv a závazků je nutné vypořádat.

Vypořádání znamená určení pasivních i aktivních majetkových hodnot, které zůstanou ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů. Na základě tohoto

¹¹⁰ viz § 24a ZOR

¹¹¹ dle § 24 odst. 1 ZOR

¹¹² Hrušáková M., Novák T.: Tzv. nesporný (smluvený) rozvod a mediace. Bulletin advokacie 1999, č. 5

stanovení ztrácí druhý z manželů k těmto majetkovým hodnotám doposud existující právo nebo povinnost. Vedle tohoto důsledku zahrnuje vypořádání také určení, které věci, práva a jiné majetkové hodnoty, stejně jako závazky majetkové povahy, zůstanou bývalým manželům nadále ve spoluvlastnictví, společném užívání, nebo spoludlužnictví.

Podstatou vypořádání je obligatorní likvidace tohoto specifického vlastnictví, jež mimo manželství existovat nemůže¹¹³ a zákon ve svém kogentním ustanovení¹¹⁴ nedovoluje manželům projevit vůli, zda společné jmění má či nemá být vypořádáno. Na druhou stranu je třeba zdůraznit nepromlčitelnost nároku na vypořádání, neboť tento nárok plyne z výkonu vlastnického práva¹¹⁵. Z bezpodmínečné nutnosti vypořádání společného jmění manželů vyplývá povinnost soudu vypořádání provést a tomu odpovídající nárok manželů, aby jejich společné jmění bylo vypořádáno. Soud tedy nemůže činit rozhodnutí, zda společné jmění manželů vypořádá či nikoliv, nicméně při samotném vypořádání není vázán jednotlivými návrhy manželů¹¹⁶.

K vypořádání musí dojít, a to k vypořádání úplnému, není však podmínkou, aby bylo provedeno najednou. Může nastat i určitý časový odstup od zániku společného jmění manželů, ovšem provádí se zásadně s účinky *ex tunc*, tj. k okamžiku zániku. Mezidobí mezi zánikem a vypořádáním je období potencionálního vlastnictví každého z manželů k věcem náležejících do společného jmění manželů. Existuje stav nejistoty, komu co ze společného jmění manželů připadne. Manželé z tohoto důvodu musejí disponovat s majetkem v souladu s obecnými zásadami občanského zákoníku¹¹⁷, popř. s uzavřenou dohodou o správě společného jmění manželů.

Vypořádáním dochází k nastolení jistoty v majetkových vztazích bývalých manželů.

¹¹³ Pokorný M., Holub M., Bíčovský J.: Společné jmění manželů, Linde, Praha, 2000

¹¹⁴ § 150 OZ - „provede se“

¹¹⁵ R 42/1972 (str. 136, odst. 2): „Právo na vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů se nepromlčovalo (§ 100 odst. 2 OZ), poněvadž šlo o výkon vlastnického práva.“

¹¹⁶ R 42/1972 (str. 143): „Vzhledem ustanovení § 143 OZ nebyl soud vázán návrhy účastníků na vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, nýbrž byl povinen zjišťovat, co vše patří do bezpodílového spoluvlastnictví manželů.“

¹¹⁷ § 145 OZ

4.6.4 Obchodní podíl při vypořádání společného jmění manželů

Podnikání manželů již dnes není výjimkou. Jejich účast na společnosti představovaná obchodním podílem může vyvolat v případě zániku manželství a nutnosti vypořádání SJM řadu otázek.

Obchodní podíl, tak jak jej používá ve svých ustanoveních obchodní zákoník, představuje účast společníka na společnosti a z této účasti plynoucí práva a povinnosti. Není-li určeno ve společenské smlouvě jinak, určuje se jeho výše podle poměru vkladu společníka k základnímu kapitálu společnosti. Obchodní podíl společníka je tedy definován jako majetková hodnota, která představuje účast společníka na společnosti a z ní plynoucí práva a povinnosti. Tato majetková hodnota se oceňuje mírou účasti společníka na čistém majetku, jež připadá na jeho podíl, pokud zákon nestanoví jinak¹¹⁸.

Dle české právní teorie není obchodní podíl věcí, a tudíž k němu nemůže vzniknout vlastnické právo. Z tohoto důvodu nemůže být obchodní podíl ani součástí společného jmění manželů¹¹⁹.

Podle ustanovení § 114 odst. 3 ObchZ může jeden obchodní podíl náležet více osobám a na tyto vztahy se použijí přiměřeně ustanovení OZ o spoluvlastnictví. Ustanoveními občanského zákoníku o spoluvlastnictví se zde však rozumí pouze ustanovení § 137 - 142 OZ upravující institut podílového spoluvlastnictví, nikoliv již následující ustanovení § 143 - 151 OZ upravující institut společného jmění manželů, který nelze podřadit pod obecnější pojem spoluvlastnictví¹²⁰. Ze znění ustanovení § 114 odst. 3 OZ v návaznosti na úpravu institutu spoluvlastnictví v občanském zákoníku lze učinit závěr, že obchodní zákoník výslovně nepředpokládá, že by obchodní podíl mohl náležet do společného jmění manželů.

Bezproblémovou je situace, kdy vklad do společnosti byl učiněn z výlučného vlastnictví jednoho manžela. Tento manžel vykonává společnická práva a povinnosti sám. Je ale třeba upozornit, že výnosy z účasti manžela na společnosti součástí SJM jsou. Do společného jmění vstupuje při zániku účasti

¹¹⁸ § 61 odst. 2 obchodního zákoníku

¹¹⁹ Janšová M.: Společné jmění manželů a obchodní podíl, www.e-pravo.cz, 2001

¹²⁰ viz rovněž ustanovení § 136 OZ, ze kterého vyplývá, že pojem společného jmění manželů nelze podřadit pod pojem spoluvlastnictví

manžela na společnosti i vyplacený vypořádací podíl, popř. vyplacená úplata za převod obchodního podílu a při zániku společnosti podíl na likvidačním zůstatku.

Právně jasnou se zdá být i situace, kdy závazek splatit vklad do společnosti převezmou oba manželé jako jedna ze stran společenské smlouvy. Tímto úkonem se majiteli obchodního podílu stávají oba manželé společně a vůči společnosti budou manželé představovat jednoho společníka. Vyplacené výnosy ze společného obchodního podílu se podobně jako je uvedeno výše, stanou součástí společného jmění manželů s výhradou, že společné jmění manželů nebylo zúženo. Totéž platí o vyplaceném vypořádacím podílu, popř. podílu na likvidačním zůstatku.

Jako nejproblémovější se tak jednoznačně jeví situace, kdy se na společnosti účastní jen jeden z manželů, který je stranou společenské smlouvy a převezme povinnost splatit vklad, ovšem tento vklad poskytne z věcí, které jsou ve SJM. Je nutno si uvědomit, že poskytnutí vkladu do společnosti z věcí náležejících do společného jmění vyžaduje souhlas druhého manžela, protože se zjevně nejedná o běžnou záležitost, kterou by mohl každý z manželů vyřizovat samostatně. I přes výše uvedené je společníkem společnosti výhradně ten z manželů, který je stranou společenské smlouvy. Obchodní podíl tak náleží do samostatného majetku tohoto manžela a součástí společného jmění se stávají až výnosy z obchodního podílu (zejm. podíl na zisku), pokud ovšem byly vyplaceny.

Odbornou veřejností nejvíce diskutovanou otázkou v této problematice je řešení vypořádání společného jmění manželů při zániku manželství¹²¹. Zákon pouze stanoví, že účast jednoho manžela ve společnosti nezakládá účast druhého v této společnosti, nicméně z obecné úpravy lze dovodit, že druhý manžel má nárok na úhradu toho, co ze svého vynaložil na společný majetek.

„Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek.“¹²²

¹²¹ Janšová M.: Společné jmění manželů a obchodní podíl, www.e-pravo.cz, 2001

¹²² § 149 odst. 2 OZ

Tato ustanovení můžeme aplikovat i na zmíněnou problematiku obchodního podílu, a jestliže jeden manžel získal obchodní podíl ve společnosti za peníze, které patřily do SJM, může druhý manžel požadovat, aby při celkovém vypořádání byl brán k tomuto faktu zřetel, a může požadovat úhradu jedné poloviny z částky, která byla vynaložena na získání účasti ve společnosti.

Rozhodující v případě vypořádání není výše vkladu do základního kapitálu společnosti, ani tržní hodnota obchodního podílu k datu nabytí či k datu vypořádání společného jmění manželů, ale pouze částka, za kterou jeden z manželů svůj obchodní podíl nabyl. Při vypořádání se bude vycházet jen z částky, která byla jedním z manželů vyňata ze SJM a vynaložena na získání obchodního podílu ve společnosti. Zvýšení či snížení hodnoty obchodního podílu je pro účely vypořádání irelevantní.¹²³ Tím je zajištěna ochrana druhého manžela, který většinou nemá možnost rozhodovat o ceně.

Zahrnutí obchodního podílu jako majetkových práv do vypořádání společného jmění manželů nebrání skutečnost, že předmět vkladu do obchodní společnosti se stává jejím vlastnictvím. Při vypořádání SJM se přihlédne k hodnotě majetkových práv vyplývajících z obchodního podílu.

Zahrnutí obchodního podílu do vypořádání společného jmění manželů nemění však nic na tom, že společníkem je pouze manžel, který uzavřel společenskou smlouvu. Obchodní podíl se zpravidla skládá z hodnoty věci vložené společníkem do obchodní společnosti a z podílu na zvýšení jmění obchodní společnosti nad základní jmění tím, že zisk nebo jeho část nebyly rozděleny mezi společníky. Jestliže vložené hodnoty patřily do společného jmění manželů, přihlédne se k nim při vypořádání¹²⁴. Poněvadž se věci staly vlastnictvím obchodní společnosti, nelze požadovat jejich vydání. Proto se při vypořádání přihlédne k jejich hodnotě a za ni se poskytne peněžní náhrada. Jestliže peněžní prostředky nebo jiné věci vložené do obchodní společnosti nebyly v době vkladu ve společném jmění manželů¹²⁴, pak ta část obchodního podílu, která odpovídá jejich hodnotě, by byla z vypořádání vyloučena. Vložení hodnot, jež náležely výlučně pouze jednomu z manželů, do obchodní

¹²³ Kopáč L., Švestka J.: Obchodní podíl – bezpodílové spoluvlastnictví manželů a zástavní právo, Právní rozhledy 1996/3, str. 393

¹²⁴ dle § 149 OZ

společnosti nemůže totiž založit právo druhého manžela domáhat se za ně peněžní náhrady.

Stávající znění § 143 odst. 2 OZ je velmi stručné, *de lege ferenda* by byla vhodná podrobnější a obsáhlejší úprava, aby jednotlivé problémy spojené s nabytím obchodního podílu byly upraveny *expressis verbis* v občanském zákoníku a řešení se nemusela dovozovat z obecných úvah, které se mohou v důsledku různého pojetí odlišovat.

Vypořádání členského podílu v bytovém družstvu

Právní následky rozvodu se v tomto případě liší podle toho, zda manželům vzniklo vedle společného nájmu i společné členství v družstvu či nikoliv¹²⁵.

Pokud jsou manželé pouze společnými nájemci, nikoliv však společnými členy družstva¹²⁵, zanikne právo společného nájmu rozvodem a právo užívat byt zůstane tomu z rozvedených manželů, který nabyl práva na nájem bytu ještě před uzavřením manželství¹²⁶. Vyklizení rozvedeného manžela, jemuž takto zanikl právní důvod bydlení, se lze domáhat žalobou u soudu. Povinnost k vyklizení je ovšem vázána na bytovou náhradu¹²⁷, kterou musí zajistit ten z manželů, jemuž připadlo právo nájmu bytu rozhodnutím soudu.

Vzniklo-li manželům vedle společného nájmu i společné členství v družstvu, rozvod manželství sám o sobě na tomto jejich právním postavení nic nemění. K zániku práva společného nájmu je stejně jako u bytů nedružstevních nutná dohoda rozvedených manželů nebo rozhodnutí soudu¹²⁸.

Pokud dojde k soudnímu řízení ohledně zrušení společného nájmu bytu, rozhodne soud o tom, kdo z rozvedených manželů bude dále členem družstva a nájemcem bytu a kdo je povinen byt vyklidit.

Problémem, kterým se již delší dobu zabývá soudní praxe v souvislosti s vypořádáním jmění manželů, je určení výše přiměřené náhrady pro toho bývalého manžela, který přestal být členem bytového družstva v důsledku zániku společného členství.

¹²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. května 2001, sp. zn. 30 Cdo 726/2001 - K určení hodnoty členských práv a povinností společných nájemců družstevního bytu – rozvedených manželů v řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví

¹²⁶ viz § 705 odst.2, věta první

¹²⁷ viz § 712 odst.3 OZ

¹²⁸ viz § 705 odst.2, věta druhá

Zákon v tomto případě mlčí, ačkoliv jde o zásadní otázku, kterou si tak musejí soudy samy odpovědět, aby mohly dospět ke spravedlivému řešení vypořádání SJM. Soudní judikatura je značně nejednotná, což oslabuje jistotu v právních vztazích, princip rovnosti a důvěru v právo.

Společné členství v bytovém družstvu může vzniknout jen, jsou-li splněny zákonné podmínky¹²⁹, tedy v případě že jednomu z manželů za trvání manželství vznikne právo na uzavření smlouvy¹³⁰.

Výše uvedené se vztahuje pouze na vznik nájmu družstevního bytu, nikoli na vznik podnájmu bytu nebo nájmu či podnájmu nebytových prostor. Nutná je i již zmíněná podmínka trvání manželství. Jestliže právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu vznikne před vznikem manželství, pak trvá i nadále výlučné členství toho z manželů, kterému toto právo vzniklo, i po uzavření manželství. Mezi manžely však vzniká společný nájem (viz. kapitola 4.4.1). Předmětem těchto odlišných institutů jsou i odlišná práva a povinnosti.

Vypořádání leasingu

Bezesporu zajímavým tématem souvisejícím s vypořádáním SJM, jehož specifická se promítla i do nejednotné judikatury českých soudů, je problematika leasingových splátek zaplacených podnikajícím manželem na věc, která sloužila jeho podnikání a kterou nabyl po zániku manželství do vlastnictví¹³¹.

Při posuzování nastíněného problému je třeba poukázat na základní zásadu pro vypořádání spočívající ve skutečnosti, že podíly manželů jsou stejné, jakož i skutečnosti, že každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek¹³². Stěžejními aspekty při vypořádání jsou především potřeby nezletilých dětí, to,

¹²⁹ § 703 odst. 2 OZ

¹³⁰ R 5/1982: „Společné členství může vzniknout jen tehdy, pokud vznikne právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu, pouhé složení vstupního nebo základního členského vkladu ke vzniku společného členství nestačí.“

¹³¹ otázku, zda a jak lze při vypořádání BSM přihlížet k nákladům, které byly vynaloženy za trvání manželství podnikajícím manželem na věc sloužící jeho podnikání, jakož i problematiku leasingových splátek, zaplacených z prostředků v BSM na věc, která má po zániku BSM připadnout jen jednomu z manželů, dovolací soud již řešil v rozsudku ze dne 24. února 2005, sp. zn. 22 Cdo 2545/2003. Výkonem povolání je také podnikání jednoho z manželů jako fyzické osoby (rozsudek Nejvyššího soudu ČR z 2. 4. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1717/2000, publikovaný pod C 1127/svazek 16 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu).

¹³² § 149 odst. 2 OZ

jak se každý z manželů staral o rodinu a jak se zasloužil o nabytí a udržení společných věcí. Při určení míry přičinění se též bere zřetel k péči o děti a k obstarávání.

Co se týče samotného leasingu, obecně lze leasingovou smlouvu chápat jako smlouvu, jejíž podstatou je pronájem konkrétní věci na předem stanovené období a za předem dohodnuté částky, tj. leasingové splátky. „Leasingová smlouva má povahu inominátní smlouvy ve smyslu § 51 a § 491 OZ, jejímž cílem je konečný převod vlastnictví k předmětu na leasingového nájemce.“¹³³ Podstatným znakem leasingu je skutečnost, že po celou dobu pronájmu věci zůstává pronajímatel jejím vlastníkem a nájemce je pouhým uživatelem věci, a to i v případě zaplacení všech leasingových splátek. K převodu vlastnického práva na nájemce je zpravidla nutné učinit ještě další právní úkon¹³⁴.

V praxi se setkáme se dvěma typy leasingu, a to leasingem finančním a leasingem operativním. V případě finančního leasingu jsou na nájemce pronajímatelem dlouhodobě a za úplatu převedena veškerá užívací práva k předmětu leasingu, včetně povinnosti zabezpečit péči o předmět leasingu a nést rizika s užíváním věci spojená. Většinou končí tento typ leasingu převodem předmětu leasingu do vlastnictví nájemce. Finanční leasing je tedy alternativou k úvěru, jehož ekonomický účel je obdobný. Jde o finanční službu, která se od úvěru liší tím, že tu nedochází k poskytnutí peněžních prostředků dlužníkovi¹³⁵.

Operativní leasing představuje spíše krátkodobější nájem věci, při kterém pronajímatel zajišťuje taktéž údržbu pronajaté věci a po skončení pronájmu se může věc vrátit zpět pronajímateli. Při uzavření leasingové smlouvy obvykle nájemce musí uhradit první zvýšenou splátku, tzv. akontaci. Povaha a význam akontace vyplývá z obsahu konkrétní leasingové smlouvy¹³⁶.

V právním řádu je upraven toliko leasing operativní¹³⁷. Jedná se o tzv. dvoustranný operativní leasing, zakotvující právo nájemce koupit si najatou věc během platnosti této smlouvy nebo po jejím zániku.

¹³³ Rozsudek Nejvyššího ze dne 27. 11. 2003, sp. zn. 30 Cdo 2033/2002

¹³⁴ např. uzavřít smlouvu s pronajímatelem

¹³⁵ Farská, P., Kofroň, M., Novotný, M. a kol.: Finanční leasing v právní praxi. C. H. Beck Praha 2003, s. 5 a násl.

¹³⁶ např. se jedná o zálohu na další platby nájemného

¹³⁷ § 489 až 496 ObchZ

S ohledem na dispozitivní charakter právní úpravy operativního leasingu a na absenci výslovné právní úpravy finančního leasingu je pro řešení vymezené právní otázky týkající se povahy akontace rozhodující obsah konkrétní leasingové smlouvy¹³⁸. Bez posouzení jejího obsahu nelze dovodit závěr, do jaké míry byly částky zaplacené v rámci leasingu nejenom nájemným z pronajaté věci a nakolik současně představovaly zálohu či splátky kupní ceny z jeho následného prodeje, resp. snižovaly tuto cenu¹³⁹. Zpravidla bude pro tato posouzení nezbytný znalecký posudek.

Původně soud zastával tvrzení¹⁴⁰, podle kterého „při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů se nepřihlíží k tomu, co bylo za trvání tohoto spoluvlastnictví vyplaceno jedním z účastníků – podnikatelem - na leasingových splátkách, jestliže šlo jen o výdaje na podnikání tohoto účastníka. Právně významnými pro nabývání věci do BSM¹⁴¹ se stávají teprve v závěru, jako součást výsledku podnikatelské činnosti (se všemi nahodilostmi a riziky), po splnění příslušných daňových povinností“. Podle nastíněného názoru soudu institut BSM vůbec neznal příjmy z podnikatelské činnosti a vycházel z toho, že hlavním zdrojem BSM je mzda. Z toho soud dovodil, že podnikatelská činnost není zdrojem pro BSM se všemi návesy jiných nároků, a proto za zdroj BSM je třeba považovat pouze zisky z podnikání, nikoliv veškeré příjmy, z nichž jsou hrazeny výdaje v souvislosti s podnikáním. Tento právní názor nebyl všeobecně sdílený a postupně následovala soudní rozhodnutí, jež vyjadřovala postoj soudu poněkud odlišný¹⁴². Výnos z podnikání je naopak dle navazujících soudních rozhodnutí řazen k nejčastějším zdrojům SJM, z něhož je pak pořizován společný majetek manželů. Ze žádného ustanovení občanského zákoníku nevyplývá, že společným majetkem by měl být jen zisk, chápaný jako rozdíl mezi výnosem z podnikání a náklady na podnikání v souvislosti s ním vynaložené. Není tedy

¹³⁸ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. října 2002, sp. zn. 22 Cdo 261/2001, publikovaný pod č. C 1450 ve svazku 20 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydávaném nakladatelstvím C. H. Beck

¹³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 2.10.2002 sp. Zn. 22 Cdo 261/2001

¹⁴⁰ rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. února 2002, sp. zn. 30 Cdo 2051/2001, publikované v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydávaném nakladatelstvím C. H. Beck, pod C 1177, svazek 16

¹⁴¹ Pozn.: Bezpodílové spoluvlastnictví manželů bylo novelou 91/1998 nahrazeno společným jměním manželů, a ačkoli jde o zcela odlišný právní institut, problematika vypořádání vychází ze stejné konstrukce a zachovává stejná pravidla.

¹⁴² např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. února 2005, sp. zn. 22 Cdo 2545/2003, či rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. dubna 2005, sp. zn. 22 Cdo 2545/2003

žádného zákonného důvodu, aby jakýkoliv výnos z podnikání manžela byl vylučován z režimu společného jmění manželů. Dle standardní judikatury¹⁴³ i výnosy z odděleného majetku jednoho z manželů patří do BSM. Pokud jsou však z výnosu podnikání pořízeny věci sloužící podnikání, stávají se výlučným vlastnictvím podnikajícího manžela¹⁴⁴. Jsou-li pak výnosy vloženy zpět do podnikání (např. na nákup materiálu, mzdy zaměstnanců, placení daní apod.), jde o použití prostředků BSM na oddělený majetek jednoho z manželů, který by měl k požadavku druhého z manželů do BSM nahradit. Ke dni zániku manželství by tak podnikající manžel měl podle § 150 OZ vrátit, co ze společného bylo na tyto jeho věci (popř. jeho podnikání) vynaloženo. Přitom ovšem nelze pominout, že věc, jež slouží jen podnikání jednoho z manželů, slouží i k vytváření dalších výnosů, kterými je BSM účastníků obohacováno, jsou-li tyto výnosy použity ke společným účelům (např. příspěvek na společnou domácnost, pořízení věcí sloužících oběma manželům, zaplacení dovolené atp.). Stejně tak by nemělo být přehlíženo, že cena věcí sloužící podnikání se jejím používáním (i vytvářením výnosů, jež patří do BSM) snižuje. Podnikání je tedy nutno chápat jako činnost, z níž výnosy náleží oběma manželům a která obvykle slouží i k získávání hodnot náležejících do BSM. Nelze ovšem opomenout ani výdaje a závazky podnikajícího manžela, které mu vznikly v souvislosti s jeho podnikáním, neboť je nelze oddělovat od podnikání, z něhož má prospěch i druhý manžel.

Z výše učiněných závěrů pak vyplývá značná obtížnost vyčíslení toho, co by měl podnikající manžel nahradit ve prospěch SJM ve smyslu § 150 věty druhé OZ. Ze sporu o vypořádání BSM nelze činit vyúčtovací spor, v němž by se dohledávaly jednotlivé výnosy a výdaje s jejich účelovým určením zpravidla bez možnosti dospět ke spolehlivým závěrům, proto podnikající manžel je povinen nahradit do SJM takovou částku, jež se rovná pozitivnímu (kladnému) rozdílu mezi aktivy a pasivy jeho podnikání ke dni zániku SJM, což zpravidla je cena jeho podniku (pokud nebyl vytvořen i vynaložením oddělených prostředků podnikajícího manžela). V případě, že by výsledná hodnota byla záporná (např. v důsledku zadlužení), není co do SJM nahrazovat a také není žádné opodstatnění k takové ztrátě v rámci řízení o vypořádání SJM přihlížet

¹⁴³ R 42/1972 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek str. 243

¹⁴⁴ § 143 ObčZ.

jinak, než v rámci eventuálních úvah o disparitě podílů (s ohledem např. na to, jak se podnikající manžel zasloužil o nabytí a udržení společných věcí¹⁴⁵. Zjištění takové částky, která by měla být vrácena (nahrazena) do SJM, je-li mezi účastníky sporná, se neobejde bez odborného znaleckého posudku znalce působícího v oboru ekonomiky, odvětví ceny a odhady.

S ohledem na vše shora uvedené se přikláním k druhému pojetí, neboť stejně jako mzda je i výnos z podnikání významnou složkou, jež by měla nepochybně tvořit SJM.

4.7 Dědické právo

Podle současné české právní úpravy jsou právními důvody dědění závěť (testamentární dědická posloupnost) a zákon (intestátní dědická posloupnost). Oba tyto důvody se mohou vzájemně doplňovat. Pro dědické nástupnictví je rozhodující především zůstavitelova vůle projevená v závěti, resp. v listině o vydědění. K dědické posloupnosti ze zákona dochází, zemře – li zůstavitel bez zanechání platné závěti, nedopadá – li ustanovení závěti na všechny zanechaný majetek či nenabude – li závětní dědic dědictví, k němuž byl povolán, ať už díky dědické nezpůsobilosti, či protože odmítl dědictví nebo byl vyděděn.

Smrtí některého z manželů dochází k zániku manželství, tedy i společného jmění manželů, a je nutné provést jeho vypořádání. Základní právní domněnkou pro vypořádání je, že podíly obou manželů na majetku patřícím do jejich společného majetku jsou stejné. To platí o podílech jak na majetku, tak na závazcích. Vypořádání společného jmění manželů je primárním předpokladem pro zjištění, co z majetku spadá do dědictví a co se stává výlučným vlastnictvím pozůstalého manžela, kterého se tudíž dědické nástupnictví netýká.

O majetku zemřelého manžela proběhne dědické řízení. Postavení pozůstalého manžela v tomto řízení a skutečnost, zda bude či nebude dědicem, se odvíjí od toho, zda zemřelý manžel zanechal závěť, či nikoli, případně jaký je její obsah.

---

¹⁴⁵ § 150 věta třetí OZ

Jelikož manželé nepatří do tzv. neopomenutelných dědiců, a není tedy dána zákonem jejich ochrana vyjádřená možným nárokem na určitý dědický podíl, neustanoví – li zůstavitel svého manžela či manželku závětním dědicem, přijde přeživší manžel zkrátka a z dědictví po manželovi se mu nedostane ničeho. Manžela taktéž nelze s ohledem na uvedené vydědit.

Pokud manželství zaniklo rozvodem, ztrácejí manželé navzájem postavení dědice ze zákona, nelze ovšem vyloučit možnost dědění bývalého manžela jako osoby, která se zůstavitelem žila ve společné domácnosti. Obdobně by bylo možné, že manžel, popř. posléze rozvedený manžel, bude pomýšlet na svého manžela, resp. rozvedeného manžela ve své závěti.

V rámci intestátní dědické posloupnosti patří manžel do první skupiny zákonných dědiců¹⁴⁶ a je k dědění povolán rovným dílem společně s dětmi zůstavitele. Předpokladem pro dědění manžela je trvalý manželství se zůstavitelem v době jeho smrti. Soužití ve společné domácnosti podmínkou dědění není, naopak, skutečné (nesezdané) soužití se zůstavitelem obdobné poměru rodinnému pro spolužijící osobu nezjednává postavení, které zákon určuje manželství. Rovněž je se zřetelem k dědickému nástupnictví zcela irelevantní také skutečnost, že taková osoba je matkou dětí zůstavitele.

Ve zmiňované skupině zákonných dědiců nemá manžel žádné zvláštní postavení, velikost jeho dědického podílu závisí na počtu dětí zůstavitele. Sám v této skupině dědit nemůže. Jeho dědický podíl může dosáhnout nejvýše jedné poloviny, dědí – li s ním alespoň jeden z ostatních dědiců první skupiny, ať už syn, dcera či vnuk, vnučka, pravnuček či pravnučka.

Nenabude – li dědictví ani jediný ze zůstavitelových potomků, je k dědictví povolána druhá skupina dědiců, kterými jsou manžel nebo registrovaný partner, zůstavitelovi rodiče a dále ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele¹⁴⁷. Okolnost, že zůstavitel zanechal manžela, jehož dědickému nástupnictví nestojí nic v cestě, sama o sobě nepostačuje k tomu, aby mohl manžel sám dědit v první skupině. Jako dědici druhé skupiny jsou k dědění

¹⁴⁶ § 473 odst. 2 OZ: „V první skupině dědí zůstavitelovy děti a manžel nebo partner, každý z nich stejným dílem.“

¹⁴⁷ § 474 odst. 1 OZ

povolání výše uvedené osoby. Manžel je v této skupině zvýhodněn tím, že mu připadá nejméně jedna polovina dědictví, konkuruje – li mu alespoň jeden z dalších dědiců této skupiny, a v případě, že žádná taková osoba není, připadne mu dědictví celé.

4.8 Vztahy k nezletilým dětem

Samo uzavření manželství vyvolává různé právní následky i ve vztahu k dětem. Kupříkladu se mění příjmení již dříve narozených společných dětí manželů¹⁴⁸. Okamžik uzavření manželství je rozhodný taktéž i z hlediska určení otcovství k dítěti narozenému manželce – vdané ženě. Zákon o rodině stanoví, že narodí-li se dítě v době od uzavření manželství do uplynutí třístého dne po zániku manželství nebo po jeho prohlášení za neplatné, považuje se za otce manžel matky¹⁴⁹. Tato právní domněnka otcovství je v systému domněnek otcovství zařazena na prvním místě, neboť se uplatňuje nejčastěji. Jedná se o domněnku vyvrátitelnou a v řízení o popření otcovství je možno ji vyvrátit, a docílit tak výmazu manžela matky z matriky. Uvedená domněnka otcovství se uplatňuje automaticky na základě právního stavu, jenž existoval v den, kdy se dítě narodilo. Narodilo – li se dítě poté, co jeho rodiče uzavřeli manželství, je v matrice zapsán bez dalšího jako otec manžel matky. Jeho otcovství je zachováno i následně po zániku manželství, ať už rozvodem, smrtí či prohlášením manžela za mrtvého.

Okamžik uzavření manželství je významný i z hlediska podílu jednoho z manželů na výchově dítěte druhého manžela. Zákon stanoví, že na výchově dítěte se podílí i manžel, který není rodičem dítěte, za předpokladu, že s ním žije ve společné domácnosti¹⁵⁰.

Jelikož v dnešní době narůstá počet párů, jež se potýkají s neplodností, nabývá stále více na významu lékařsky navozené početí, tzv. asistovaná reprodukce. Český právní řád povoluje využít umělé oplodnění pouze heterosexuálnímu páru, ten však nemusí být sezdaný¹⁵¹. Muž, který dal souhlas k umělému oplodnění ženy, nemusí být v rodném listě uveden jako

¹⁴⁸ § 72 n. zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů

¹⁴⁹ § 51 odst. 1 ZOR

¹⁵⁰ § 33 ZOR

¹⁵¹ § 27d n. zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu

otec dítěte. Manželé a nesezdané páry tedy mohou o umělé oplodnění požádat, registrovaným partnerkám je tato možnost odepřena.

Otcovství k dítěti narozenému v době mezi stoosmdesátým dnem a třístým dnem od umělého oplodňování vykonaného se souhlasem manžela matky nelze popřít¹⁵². Pokud by ovšem matka dítěte otěhotněla jinak, tzn. nikoli v důsledku léčebného zákroku, a tato skutečnost byla prokázána, v takovém případě popření otcovství možné je.

Jelikož zákon nečiní rozdíl mezi dětmi zrozenými v manželství a dětmi nemanželskými, platí, že oba rodiče mají vyživovací povinnost vůči svému dítěti, a to bez ohledu na jejich vzájemný právní vztah. Rozhodné je, zda rodiče žijí společně nebo odděleně, neboť tato skutečnost má význam pro faktické plnění vyživovací povinnosti a jeho způsob, stejně jako pro existenci či neexistenci povinnosti soudu rozhodnout o vyživovací povinnosti rodičů.

Nacházejí – li se v manželství nezletilé děti, pamatuje zákon na jejich právní ochranu v případě zániku manželství rozvodem. Řízení o rozvodu má v takovém případě svá specifika daná nutností citlivého přístupu. V prvé řadě je třeba uvést možnost soudu zamítnout návrh na rozvod, mají – li manželé nezletilé dítě a rozvod by byl v rozporu se zájmem tohoto dítěte daným zvláštními důvody¹⁵³, spočívajícími zpravidla ve fyzickém či psychickém zdravotním stavu dítěte. Ochrana nezletilého v rovině procesní plyne i z právní úpravy, která stanoví, že řízení o úpravě poměrů rodičů k nezletilému dítěti pro dobu po rozvodu je odděleno od řízení o rozvodu manželství. Manželství nemůže být rozvedeno dříve, než nabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilému dítěti pro dobu po rozvodu¹⁵⁴. Soud tak musí rozhodnout o tom, kterému rodiči bude dítě v době po rozvodu svěřeno do výchovy, a o tom, jak a v jakém rozsahu bude druhý z rodičů plnit svou vyživovací povinnost.

---

¹⁵² § 58 odst. 2 ZOR

¹⁵³ § 24 odst. 2 ZOR

¹⁵⁴ Toto rozhodnutí vydá soud péče o nezletilé v samostatném řízení. Není rozhodné, zda soud péče o nezletilé bude v konkrétním případě rozhodovat meritorně sám, či zda pouze schválí dohodu, kterou rodiče dítěte v souvislosti s rozvodem dle § 24a ZOR ke schválení soudu předloží.

4.9 Uzavření manželství s cizincem

Po pádu železné opony se otevřely hranice České republiky a do země začali přijíždět cizinci z celého světa, a to nejen jako turisté, ale v hojně míře i za prací, zejména osoby z východní Evropy či asijských zemí. Někteří zde zakotvili a navázali osobní vztahy s občany České republiky¹⁵⁵.

Čas od času se v mediích objevují informace o fingovaných sňatcích cizinců s občany České republiky. Přistěhovalci tímto způsobem za úplatu uzavřou manželství s občanem České republiky, čímž si jednoduše opatří povolení k trvalému pobytu.

Dle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, ve znění platném do 20.12.2007, cizinec, jenž uzavřel manželství se státním občanem ČR, získával automaticky právo požádat o udělení povolení k trvalému pobytu¹⁵⁶. Získat povolení k trvalému pobytu bylo jednoduchou záležitostí, neboť cizinecká policie nebyla oprávněna zkoumat, zda bylo či nebylo platně uzavřeno manželství, pouze po ověření, že manželství nebylo zrušeno či prohlášeno za neplatné a v případě splnění dalších zákonných náležitostí žádosti vyhověla a vydala průkaz o povolení k trvalému pobytu.

Aby bylo zabráněno zneužívání zákona „fingováním“ sňatku za účelem získání povolení k trvalému pobytu, byly novelou č. 379/2007 Sb. s účinností k 21.12.2007 zpřísněny podmínky pro získání trvalého pobytu¹⁵⁷. Udělení povolení k trvalému pobytu je nově vázáno lhůtami, což je úprava dle mého názoru kontroverzní a z hlediska rovného přístupu a respektování rodinného života problematická.

Ještě než přistoupím k podrobnějšímu rozboru výše citované novely, je třeba v souvislosti s uvedeným nalézt odpověď na otázku, jak se problematika

¹⁵⁵ dle Českého statistického úřadu bylo v letech 1996 – 2005 uzavřeno 45 959 „smíšených“ manželství.

¹⁵⁶ Dle dřívějšího znění § 87h odst. 1) písm. b) zákona č. 326/1999 Sb., policie vydá rodinnému příslušníkovi občana Evropské unie na jeho žádost povolení k trvalému pobytu, jestliže je rodinným příslušníkem státního občana České republiky, který je na území přihlášen k trvalému pobytu, nebo rodinným příslušníkem občana jiného členského státu Evropské unie, kterému bylo vydáno povolení k trvalému pobytu na území.

¹⁵⁷ Dle nynějšího § 87h odst. 1) písm. b) zákona č. 326/1999 Sb., ve znění zákona č. 379/2007 Sb., policie vydá rodinnému příslušníkovi občana Evropské unie na jeho žádost povolení k trvalému pobytu po 2 letech jeho nepřetržitého přechodného pobytu na území, pokud je nejméně 1 rok rodinným příslušníkem státního občana České republiky, který je na území přihlášen k trvalému pobytu, nebo rodinným příslušníkem občana jiného členského státu Evropské unie.

„fingovaných“ manželství zrcadlí v platné právní úpravě a jak takové manželství obстоjí z hlediska práva hmotného.

Manželství se řídí předpisy práva soukromého. Jeho primárním aspektem je autonomie vůle osob, které do něj vstupují, což znamená, že nikdo nemůže být přinucen k uzavření manželství, resp. k uzavření manželství s nařízenou osobou. Stejně tak nemůže být zakázáno uzavření manželství veřejnoprávním předpisem. „*Právní ochrana vzniku manželství, které společnost a její státní orgány akceptují, je tradičně zabezpečena opět pouze v právu soukromém instituty neplatnosti (matrimonium nullum) a institucí manželství tzv. zdánlivého (non matrimonium).*“¹⁵⁸ Zákon o rodině stanoví všechny aspekty vzniku platného manželství v České republice, přičemž tento právní předpis je lex specialis a ustanovení občanského zákoníku o neplatnostech právních úkonů neumožňuje ani § 104 ZOR¹⁵⁹.

„*Matrimonium ratum, sed non consummatum*“ neboli platné manželství, ve kterém ovšem manželé neplní své „manželské povinnosti“, tzn. manželství „nezkonzumované“, bez vykonané soulože. Právo církevní odlišovalo takové manželství od manželství naplněného ve všech ohledech a spojovalo s touto skutečností další právní následky, např. v otázce rozluky. V souvislosti se zmiňovaným fingovaným manželstvím je na místě uvést, že již za platnosti obecného občanského zákoníku v 19. století byla otázka konzumování manželství v českém právu zcela irelevantní. „Uzavřít manželství při dodržení platných předpisů jen „naoko“ či předstírat, že manželství funkční je, ačkoliv ve skutečnosti tomu tak není, nebylo a není ze zákonných předpisů možno vyvodit.“¹⁶⁰ Zákon sice přiznává manželům řadu práv a povinností, ovšem neukládá jim je plnit. Vykonávání těchto práv a povinností je věcí čistě soukromou a státnímu orgánu nepřísluší, takovou věc zkoumat¹⁶¹. Právo na soukromí chrání předpisy ústavní, ale i občanský, resp. trestní zákon, apod. Ani v případě důvodných pochybností, že se jedná o „fingované manželství“, tj. manželství platně uzavřené, byť za účelem legalizace migrace cizince,

¹⁵⁸ Radvanová, S., Smolík, P.: „Fingované manželství“ v českém právu – poznámky k novele cizineckého zákona, Pocta Zdeňku Kučerovi k 80. narozeninám, Praha, 2008, str. 181 an.

¹⁵⁹ Ustanovení občanského zákoníku se použijí tehdy, nestanoví-li tento zákon něco jiného.

¹⁶⁰ ¹⁶⁰ Radvanová, S., Smolík, P.: „Fingované manželství“ v českém právu – poznámky k novele cizineckého zákona, Pocta Zdeňku Kučerovi k 80. narozeninám, Praha, 2008, str. 181 an.

¹⁶¹ Na rozdíl od případu soukromí rodičů a dítěte, kdy státní orgán musí vstoupit, jedná – li např. dle § 62a ZOR, neboť má obecnou povinnost ústavně danou chránit zájmy nezletilého dítěte.

nemůže policie nijak zasahovat do soukromoprávních účinků takového manželství¹⁶².

Možností, jež se policii v takové situaci naskýtá, je zrušení platnosti povolení k trvalému pobytu dle § 77 odst. 1) písm. a) ZCP¹⁶³. Postavení státního orgánu je ovšem v takovém případě velmi ztíženo, neboť ten musí ve správním řízení zmíněný „podvod“ prokázat, taktéž musí zkoumat přiměřenost takového rozhodnutí na soukromý a rodinný život¹⁶⁴.

Vrátíme – li se opět k novelizovanému znění § 87 odst. 1 písm. b) ZCP, jež váže možnost získat povolení k trvalému pobytu na uplynutí uvedených lhůt, je třeba konstatovat, že takováto právní úprava může být z hlediska materiální stránky v rozporu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva. Ta požaduje, aby každá právní úprava byla „nezbytná v demokratické společnosti“ v určitém Úmluvou předpokládaném zájmu.

Cizinec, jenž se uzavřením manželství stane rodinným příslušníkem občana České republiky, může požádat o trvalý pobyt až po 1 roce manželství, pokud již před jeho uzavřením nepřetržitě přechodně pobýval na území České republiky, v případě, že tomu tak nebylo, až po 2 letech od uzavření manželství. Skutečnost, zda cizinec – manžel občana České republiky, resp. rodič občana České republiky (mají – li manželé společné dítě narozené z tohoto manželství), má či nemá oprávnění k trvalému pobytu, se promítá zásadním způsobem do dalších oblastí, a to nejen právního života celé rodiny. Takováto rodina nezíská nárok na dávky státní sociální podpory, zejména přídatky na děti či porodné, manžel – cizinec bez trvalého pobytu se neúčastní, v případě, že nepracuje, veřejného zdravotního pojištění, a rodina by musela hradit veškeré náklady porodu svého dítěte – českého občana, v neposlední řadě manžel – cizinec nemůže rodině přispívat stavebním spořením.

Takovou úpravou se ze smíšených manželství činí manželství druhé kategorie, ke kterým stát přistupuje předem jako k podezřelým a vinným zároveň. Taková

¹⁶² Takový postup by byl neoprávněným zásahem do soukromého či rodinného života obou manželů a jistě by měl nepřiměřený dopad na soukromá práva manželů, ať již statusová či majetková.

¹⁶³ Policie nebo ministerstvo zruší platnost povolení k trvalému pobytu, jestliže zjistí, že se cizinec opustil obcházení tohoto zákona s cílem získat povolení k trvalému pobytu, zejména pokud účelově uzavřel manželství nebo jeho účelově prohlášeným souhlasem bylo určeno otcovství.

¹⁶⁴ § 87l odst. 1 in fine ZCP

právní úprava je pak v rozporu s LZPS a Úmluvou, konkrétně s čl. 10 LZPS – právo na respektování soukromého života ve spojení s čl. 8 Úmluvy, v rozporu čl. 31 LZPS – právo na ochranu zdraví, čl. 32 LZPS – porušení práva na ochranu rodiny a dětí a čl. 12 ve spojení s čl. 14 Úmluvy.

5 Registrované partnerství

5.1 Registrované partnerství obecně

Právní úprava registrovaného partnerství patří systematicky do rodinného práva. Vlastní realizaci statusového řešení postavení dvojic stejného pohlaví, tj. úpravu osobních poměrů, některých osobně majetkových poměrů, zejména vyživovací povinnosti, nalezneme v zákoně č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, jež nabyl účinnosti dne 1. 7. 2006. Zákon tak zrovnopravňuje trvalé soužití dvou osob stejného pohlaví.

Přijetí tohoto zákona předcházely četné diskuze s řadou protichůdných názorů a negativních postojů k této právní úpravě, a to i z řad vysokých ústavních činitelů¹⁶⁵. Přijetím tohoto zákona se Česká republika připojila k dalším evropským státům, jež obdobnou úpravu partnerských vztahů osob stejného pohlaví mají již několik desítek let.

Právo registrovaného partnerství, bydlení či dědění je upraveno občanským zákoníkem.

5.1.1 Zahraniční právní úpravy registrovaného partnerství

Co se týče úpravy vzájemného vztahu mezi osobami téhož pohlaví, je možné tuto tematiku pojmout různým způsobem a v zahraničních právních úpravách lze vyzorovat několik přístupů k tomuto tématu¹⁶⁶. V některých skandinávských zemích, a stejně tak i ve Španělsku či Nizozemí¹⁶⁷, je vztah mezi osobami téhož pohlaví označen jako manželství s tytéž právními následky. Německá právní úprava zavádí pojem registrovaného partnerství („*eingetragene Lebenspartnerschaft*“), jež je přípustné pouze mezi osobami téhož pohlaví, na rozdíl od právní úpravy belgické, dle které je možné uzavřít registrované partnerství i mezi osobami rozdílného pohlaví, a jež můžeme tedy označit za jakousi „nižší“ formu manželství. Stejný přístup se uplatnil i v některých státech USA, např. Kalifornie či Massachusetts. Speciální a zcela netradiční úpravu zvolila Francie, když zavedla nový právní institut nazvaný

¹⁶⁵ Stanovisko prezidenta republiky, sněmovní tisk 969/5, www.psp.cz

¹⁶⁶ Waaldijk, K.: More Or Less Together: levels of legal consequences of marriage, cohabitation and registered partnerships for different-sex and same-sex partners: A comparative study of nine European countries, 2005, <http://diskriminace.info/do-sexualni/125.pdf>

¹⁶⁷ Waaldijk, K.: Cestou malých změn: Jak se v Nizozemí prosadilo manželství partnerů téhož pohlaví, Sociální studia, 2002, č. 7

pakt solidarity („*pacte civil de solidarité*“). Partnerství se uzavírá smlouvou mezi dvěma zletilými osobami rozdílného pohlaví. Tato smlouva má řadu právních účinků, zejména v oblasti majetkoprávní a vzájemné pomoci¹⁶⁸.

5.1.2 Česká právní úprava registrovaného partnerství

Dle české právní úpravy je registrované partnerství definováno jako trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným zákonem¹⁶⁹. Partnerem se ve smyslu zákona o registrovaném partnerství rozumí osoba, která uzavřela partnerství. Zákon upravuje jak soukromoprávní aspekty registrovaného partnerství týkající se vzniku, obsahu a zániku tohoto vztahu, tak i podrobným způsobem veřejnoprávní aspekty, zejména otázky týkající se matričních zápisů. Domnívám se, že tato část úpravy by v rámci komplexnosti měla být provedena spíše novelizací zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, což by zpřehlednilo právní úpravu a vedlo k systematickému začlenění dané problematiky.

Registrované partnerství je na rozdíl od nesezdaného soužití specifickým právním institutem rodinného práva, jehož důsledky v případě účinného uzavření zasahují do statusové materie a v širším kontextu se podobají účinkům spojeným s uzavřením manželství¹⁷⁰.

Způsobem svého vzniku i rozsahem práv a povinností z něj vyplývajících se však registrované partnerství od manželství liší. Způsob uzavření partnerství je mnohem méně formální, nejsou vyžadováni svědci, slavnostní slib apod. V praxi ovšem úřady obvykle respektují práva partnerů, a na jejich přání jim umožňují slavnostní formu uzavření partnerství obdobnou klasickému sňatku.

Podstatný rozdíl mezi heterosexuálním a homosexuálním soužitím spočívá ve skutečnosti, že naposledy jmenované skupině je odepřeno podle českého právního řádu uzavřít manželství, na rozdíl od některých zahraničních právních úprav (viz. kapitola 5.1.1), což tudíž souvisí s jistým omezením práv registrovaných partnerů oproti manželům, zejména v oblasti majetkových práv a v úpravě vztahů partnerů k dětem.

¹⁶⁸ Radvanová, S.: Portrét rodiny (na pozadí právního řádu), Zdravotnictví a právo 2/2004, str. 15

¹⁶⁹ § 1 odst. 1 ZRP

¹⁷⁰ Registrovaní partneři mají v souladu s ustanovením § 8 odst. 1 a 2 ZRP stejná práva a povinnosti a o záležitostech partnerského soužití rozhodují oba partneři společně.

Otázka právní úpravy uzavírání manželství mezi osobami stejného pohlaví nebyla doposud v České republice vzhledem k názorové jednotnosti o kontroverznosti takovéto možnosti napříč celým politickým spektrem zvažována. Namísto toho vznikl právní institut registrovaného partnerství podle skandinávského vzoru určený osobám stejného pohlaví. Zda zákon o registrovaném partnerství naplnil očekávání registrovaných partnerů, co do právních důsledků, ukáže čas. Řada nedostatků se začala objevovat již po krátké účinnosti zákona a je pravděpodobné, že *de lege ferenda* budou následovat postupné změny, jež registrované partnerství přiblíží manželství.

5.2 Vznik registrovaného partnerství

Partnerství vzniká obdobným způsobem jako manželství, tj. projevem vůle dvou osob stejného pohlaví učiněným před příslušným správním úřadem¹⁷¹, a to formou souhlasného svobodného a úplného prohlášení těchto osob o tom, že spolu vstupují do partnerství¹⁷². Prohlášení se podle zákona nečiní veřejně, ani slavnostním způsobem, ani, jak již bylo uvedeno, za přítomnosti svědků, jako je tomu v případě sňatku muže a ženy. Zákon o registrovaném partnerství upřesňuje vznik partnerství na rozdíl od současné právní úpravy vzniku manželství tak, že osoby vstupující do partnerství výslovně uvedou, že jim nejsou známy okolnosti vylučující vstup do partnerství. Ostatní prohlášení, jež činí snoubenci při uzavírání manželství nejsou vyžadována.

Prohlášení je třeba učinit osobně před matričním úřadem¹⁷³, vznik partnerství bez osobní účasti jednoho z budoucích partnerů zastoupeného na základě plné moci zástupcem, jako je umožněno snoubencům vstupujícím do manželství¹⁷⁴, možný není.

5.2.1 Předpoklady vzniku registrovaného partnerství

Do partnerství může vstoupit každý, komu to zákon nezakazuje¹⁷⁵. Registrované partnerství může vzniknout jen mezi dvěma osobami¹⁷⁶ stejného

¹⁷¹ § 2 ZM

¹⁷² § 2 odst. 1 ZRP

¹⁷³ § 2 odst. 1 ZRP

¹⁷⁴ § 9 odst. 1 ZOR

¹⁷⁵ § 4 odst. 1 ZRP

¹⁷⁶ Při projednávání zákona o registrovaném partnerství se na půdě Poslanecké sněmovny ČR objevily také názory, aby uzavření registrovaného partnerství bylo umožněno dvou a více osobám libovolného pohlaví (viz.

pohlaví, přičemž otázku sexuální orientace těchto osob zákon dále neřeší. Podmínkou vstupu do partnerství je, aby alespoň jedna z osob vstupujících do partnerství byla státním občanem České republiky. Do partnerství nemohou vstoupit osoby navzájem příbuzné v linii přímé, tj. rodiče, prarodiče, děti, vnuci, pravnuci, jakož i sourozenci. Do partnerství nemůže dále vstoupit osoba, která nedosáhla věku 18 let, nemá způsobilost k právním úkonům, nebo již dříve uzavřela manželství nebo která již dříve vstoupila do partnerství anebo do obdobného svazku osob stejného pohlaví v zahraničí, a její manželství nebo partnerství anebo obdobný svazek trvá.

5.2.2 Partner jako osoba blízká

Jedním z právních následků registrovaného partnerství je skutečnost, že partner je zákonem explicitě považován za osobu blízkou.

Osobou blízkou je příbuzný v řadě přímé, sourozenec, manžel či partner. Jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní¹⁷⁷. Z uvedené definice plyne, že partner patří do skupiny osob blízkých, které se osobami blízkými stávají bez dalšího, a to po dobu trvání registrovaného partnerství.

Pojem osoby blízké je obecně užívanou legislativní zkratkou v mnoha soukromoprávních i veřejnoprávních předpisech, samotný občanský zákoník s tímto pojmem pracuje¹⁷⁸.

5.3 Práva a povinnosti registrovaných partnerů

5.3.1 Osobně - majetková práva a povinnosti

Obdobně jako manželé mají partneři v partnerství stejné povinnosti a stejná práva¹⁷⁹. Zákon obsahuje pouze tuto větu, podrobnější obsah práv a povinností nikoli. Česká právní úprava upřednostnila výčet vzájemných práv a povinností partnerů, a to v minimálním rozsahu. O záležitostech partnerského soužití rozhodují oba partneři společně; nedohodnou-li se v podstatných

---

http://www.tradicnirodina.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=13&Itemid=72), nicméně v zákoně se prosadil princip homosexuality a jednopárovosti. Stejnou otázku řešil i německý zákonodárce (srov. Hausmann, R., Hobloch, G.: *Das Recht der nichtehelichen Lebensgemeinschaft*, Erich Schmidt Verlag 1999)

¹⁷⁷ § 116 OZ

¹⁷⁸ např. § 140 OZ, § 444 odst. 3 písm. f) OZ, § 476f OZ

¹⁷⁹ § 8 odst. 1 ZRP

věcech, rozhodne na návrh některého z nich soud¹⁸⁰. Tato právní úprava je identická s právní úpravou v manželství, v praxi ovšem možnost obrátit se na soud nebývá příliš často využívána. Při posuzování otázky, která věc se jeví jako podstatná, se bude bezesporu vycházet ze stejných zásad jako u manželů.

Partner je oprávněn zastupovat druhého partnera v jeho běžných záležitostech, zejména přijímat za něho běžná plnění, pokud zvláštní právní předpis nestanoví jinak¹⁸¹. Toto zákonné ustanovení je zcela identické s právní úpravou vztahů v manželství zakotvenou v zákoně o rodině¹⁸².

Co je běžné plnění se posuzuje případ od případu, např. se může jednat o převzetí balíku nebo dopisu na poště, není-li určen do vlastních rukou, výpůjčka knížky v knihovně či zrušení rezervace v hotelu. Jednání jednoho z partnerů při obstarávání běžných záležitostí partnerství zavazuje oba partnery společně a nerozdílně¹⁸³, což platí jak pro závazky vzniklé v době trvání partnerství, tak i v případě, že partnerství následně bylo prohlášeno za neplatné nebo zaniklo¹⁸⁴. Výše uvedené nicméně neplatí, jestliže jiné osobě bylo známo, že druhý partner účinky vyplývající z uvedeného proti ní výslovně vyloučil.

5.3.2 Majetková práva

V oblasti majetkové platí obecná právní úprava obsažená v občanském zákoníku. Partneři nabývají majetek do vlastnictví individuálně každý zvlášť anebo do podílového spoluvlastnictví podle velikosti podílů. Tuto právní úpravu není možné jakýmkoliv způsobem změnit, vyloučit ani omezit. S ohledem na uvedené nemají v této souvislosti jakékoli majetkové dohody mezi partnery žádný význam.

Nejčastějším právním vztahem vznikajícím mezi registrovanými partnery je právě zmiňované vlastnictví, neboť partneři si většinou pořizují věci společně,

¹⁸⁰ § 8 odst. 2 ZRP

¹⁸¹ § 9 odst. 2 ZRP

¹⁸² § 20 a § 21 ZOR

¹⁸³ Objedná-li např. jeden partner malíře pokojů, aby vymaloval jejich společný byt, a nezaplatí mu, může tento malíř požadovat peníze i od druhého partnera. Druhý partner se tak nemůže zbavit odpovědnosti poukazem na to, že o jednání svého partnera nevěděl. Musí se však jednat o závazky, které vznikly za dobu trvání partnerství. Aby byla zachována právní jistota třetích osob, budou takového závazky platné i v případě, že partnerství později skončí nebo bude prohlášeno za neplatné.

¹⁸⁴ § 9 odst. 1 ZRP

tedy ze společných finančních prostředků. Pokud si nedohodnou spoluvlastníci jiný podíl, platí nevyvratitelná zákonná domněnka rovnosti, tzn. že podíly obou jsou stejné. Partneři si ovšem mohou také dohodnout, že určité věci budou pouze ve vlastnictví jednoho a jiné ve vlastnictví druhého. Není – li takové dohody, může po zániku registrovaného partnerství dojít k soudnímu sporu o vydání věci, kdy bude třeba dokazovat, který z partnerů je vlastníkem.

Podíl vyjadřuje míru, jakou se spoluvlastníci podílejí na právech a povinnostech vyplývajících ze spoluvlastnictví ke společné věci¹⁸⁵. Spoluvlastnický podíl bývá zpravidla vyjádřen zlomkem či procentem. Podle platného práva je podílové spoluvlastnictví ideálním spoluvlastnictvím, tzn. že spoluvlastník nemá na společné, ať movité či nemovité věci, podíl vymezený reálně, nýbrž ideálně (pomyslně). Oba partneři jsou tedy vlastníky celé nerozdělené věci, přičemž jejich spoluvlastnický podíl jim poskytuje právo žádat při reálném rozdělení věci svůj podíl, resp. cenu odpovídající jejich spoluvlastnickému podílu.

Co se týče hospodaření se společnou věcí, počítá zákon především s dohodou spoluvlastníků. Pokud dohoda není možná, je v souladu s majoritním principem rozhodující většina spoluvlastnických hlasů počítaná podle velikosti podílů. Při rovnosti hlasů nebo nedosáhne-li se většiny a nebo dohody, rozhodne na návrh kteréhokoliv spoluvlastníka soud¹⁸⁶. Pouze v případě, že jde o důležitou změnu společné věci, mohou přehlasovaní spoluvlastníci žádat, aby o změně rozhodl soud¹⁸⁷. Dle Nejvyššího soudu České republiky, pokud tzv. většinový podílový spoluvlastník právně relevantně rozhodl o způsobu či rozsahu užívání společné věci, nemůže být žaloba menšinového spoluvlastníka o úpravu užívání této věci opodstatněná¹⁸⁸.

Jak již bylo zmíněno v úvodu této kapitoly, mohou se partneři dohodnout, že každý koupí do svého vlastnictví určitou konkrétní věc. V takovém případě je nutné poukázat na skutečnost, že investice vložené jedním z partnerů do

¹⁸⁵ § 137 odst. 1 OZ

¹⁸⁶ § 139 odst. 2 OZ

¹⁸⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky č. 22 – C 1572

¹⁸⁸ 22-C 1572

majetku druhého (např. rekonstrukce domu) se promlčují ve dvouleté subjektivní lhůtě, jež počíná běžet okamžikem uskutečnění této investice.

Uvedené principy se vztahují i na nemovitosti¹⁸⁹, včetně bytů ve vlastnictví, proto je nutné již ve smlouvě dohodnout konkrétní podíl, který se zapisuje do katastru nemovitostí.

O zrušení spoluvlastnictví a jeho vzájemném vypořádání se mohou spoluvlastníci dohodnout. Je – li předmětem vypořádání nemovitost, musí mít tato dohoda písemnou podobu, a podléhá taktéž vkladu do katastru nemovitostí.

Nedojde-li k dohodě, zruší spoluvlastnictví a provede vypořádání na návrh některého spoluvlastníka soud. Přihlédne přitom k velikosti podílů a účelnému využití věci¹⁹⁰. Není-li rozdělení věci možné, např. horizontální – na bytové jednotky¹⁹¹, či vertikální – na domy, přikáže soud věc za přiměřenou náhradu jednomu nebo více partnerům - spoluvlastníkům. Zároveň přihlédne k tomu, aby věc mohla být účelně využita. Nechce-li věc žádný z partnerů, nařídí soud její prodej a výtěžek rozdělí podle podílů. Takto soud v konkrétním případě nepostupuje pouze z důvodů zvláštního zřetele hodných (*ius aequum et bonum*). Z hlediska výsledné efektivity je ovšem dohoda na místě, neboť v případě rozhodnutí soudu o prodeji věci vyvstává riziko nízké ceny ve veřejné dražbě.

Absence úpravy majetkového společenství registrovaných partnerů v zákoně o registrovaném partnerství či občanském zákoníku odráží skutečnost, že platná právní úprava nereflektuje, že partneři spolu mnohdy po dlouhá léta vedou společnou domácnost a život, hromadí spolu majetek a mohou být na sobě i ekonomicky závislí.

De lege ferenda by bylo jistě zcela na místě zvážit s ohledem na účel uzavírání registrovaného partnerství takovou úpravu, která by majetkové společenství obdobné společnému jmění manželů umožňovala.

¹⁸⁹ R 22/1999, R 31/2000: „Pod pojem hospodaření se společnou věcí je nutno ve smyslu ustanovení § 139 odst. 2 OZ zařadit i užívání společné věci jejími spoluvlastníky, a to i věci nemovité.“

¹⁹⁰ § 142 odst. 1 OZ

¹⁹¹ § 5 odst. 5 zákona č. 72/1994 Sb., o vlastnictví bytů, stanoví, že v dané situaci nesmí být v domě ani jeden byt v nájmu.

Shrneme – li výše uvedené, jsou ve srovnání s právy a povinnostmi manželů práva a povinnosti registrovaných partnerů značně okleštěná. Partneri mají sice stejně jako manželé vzájemnou vyživovací povinnost (viz. kapitola 5.4), mohou se vzájemně zastupovat, dědit po sobě za stejných podmínek jako manželé, právo odepřít svědeckou výpověď atd., nicméně významná omezení oproti manželům můžeme nalézt především v oblasti majetkových práv a v úpravě vztahů partnerů k dětem (viz. kapitola 5.8).

5.3.3 Ochrana osobnosti partnera

Po smrti fyzické osoby přísluší uplatňovat právo na ochranu její osobnosti manželů nebo partnerovi a dětem, a není-li jich, jejím rodičům¹⁹². Partner má stejně jako manžel právo domáhat se ochrany osobnosti zemřelého partnera, a byl tak zařazen do úzké skupiny určitých, taxativně vypočtených osob, kterým je toto právo přiznáno. Uvedené právo lze uplatnit po smrti dotčeného partnera bez ohledu na to, byl – li neoprávněný zásah učiněn ještě za jeho života či až po jeho smrti. Druhovi ani družce toto zvláštní osobnostní právo nevzniká. Osoby vymezené v citovaném ustanovení jsou členěny do dvou skupin, přičemž platí, že osoby zařazené do druhé skupiny mohou své zvláštní osobnostní právo uplatnit subsidiárně, tj. až poté, není – li osob zařazených do skupiny první. Registrovaný partner patří do skupiny první.

5.4 Výživné

Stejně jako manželé v manželství mají partneri v registrovaném partnerství vzájemnou vyživovací povinnost¹⁹³. Taktéž platí, že po dobu trvání registrovaného partnerství mají mít partneri stejnou hmotnou i kulturní úroveň. V rámci úpravy této vyživovací povinnosti byla převzata příslušná ustanovení zákona o rodině týkající se vyživovací povinnosti mezi manžely a některá společná ustanovení o výživném.

Neplní-li jeden z partnerů vyživovací povinnost, určí soud na návrh některého z nich její rozsah, přičemž přihlédne k péči o společnou domácnost¹⁹⁴. Vyživovací povinnost mezi partnery předchází vyživovací povinnosti dětí¹⁹⁵. Totožně jako u vztahů v manželství a po rozvodu upravuje zákon o

¹⁹² § 15 OZ

¹⁹³ § 10 odst. 1 ZRP

¹⁹⁴ § 10 odst. 2 ZRP

¹⁹⁵ § 10 odst. 3 ZRP, k tomu srov. § 91 odst. 3 ZOR

registrovaném partnerství vyživovací povinnost po zrušení registrovaného soužití, kdy může bývalý partner, jenž není schopen se sám živit, žádat od bývalého partnera, aby mu přispíval na přiměřenou výživu podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Nedohodnou – li se partneři, rozhodne o výživném na návrh jednoho z nich soud. Doba poskytování výživného partnerovi není stejně jako u výživného manželovi nijak omezena. V zákoně o registrovaném partnerství je taktéž pamatováno na alimentární plnění, jež představuje sankci za rozvrat partnerství, tedy sankční výživné pro bývalého partnera, který se na rozvratu společného vztahu převážně nepodílel a jemuž byla zrušením partnerského vztahu způsobena závažná újma. V takovém případě není k jeho přiznání třeba splnění podmínky, aby partner manžel pozbyl schopnost se sám živit. Po uplynutí doby tří let může bývalý oprávněný partner uplatnit nárok na výživné v nižším rozsahu, pokud trvá stav jeho odkázanosti na povinného z důvodu, že není schopen se živit sám. Soud tak může přiznat proti druhému bývalému partnerovi až na dobu tří let od zrušení partnerského soužití výživné ve stejném rozsahu, v jakém by vznikla vyživovací povinnost v případě, že by partnerské soužití nebylo zrušeno¹⁹⁶. Oprávněnému partnerovi tak bude zajištěna i nadále nesnížená hmotná a kulturní úroveň. V této souvislosti je vhodné poukázat na terminologickou a zavádějící nepřesnost obsaženou v zákoně o registrovaném partnerství, když ustanovení § 1 ZRP pracuje s pojmem partnerství, zatímco ustanovení § 11 ZRP používá slovní spojení „partnerské soužití“, ačkoliv obsah těchto termínů není identický.

Vzhledem k tomu, že v zákoně o registrovaném partnerství nejsou stanoveny žádné povinnosti partnerů¹⁹⁷, bude velmi složité dovozovat v souvislosti se zmíněným „sankčním“ výživným, které povinnosti provinilý partner porušil.

Při určení výživného přihledne soud taktéž k odůvodněným potřebám oprávněného, jakož i ke schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům povinného. Při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného zkoumá soud, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu,

¹⁹⁶ 11 odst. 2 ZRP

¹⁹⁷ na rozdíl od § 18 ZOR, který uvádí, že manžele jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí.

popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika¹⁹⁸. Jde o doslovné převzetí ustanovení v zákoně o rodině¹⁹⁹, stejně tak je shodné i ustanovení o tom, že výživné není možno přiznat, pokud by to bylo v rozporu s dobrými mravy²⁰⁰. Může se jednat o situaci, kdy by například bývalý partner požadoval výživné od druhého bývalého partnera, přestože to byl on, kdo zapříčinil rozpad registrovaného partnerství. Stejně jako v ostatních případech poskytování výživného stanoveného zákonem o rodině se výživné poskytuje v pravidelných opětuujících se částkách a proti pohledávkám na výživné je započtení vzájemných pohledávek přípustné jen dohodou. Právo na výživné se nepromlčuje, lze je ovšem přiznat pouze a výhradně ode dne zahájení soudního řízení, nikoli zpětně. Ovšem práva na jednotlivá opětuující se plnění se promlčují. O změně nebo zrušení rozhodnutí o výživném soud rozhodne pouze na návrh²⁰¹.

K zániku práva na výživné mezi bývalými partnery dochází dnem smrti povinného partnera nebo jeho prohlášením za mrtvého, jakož i v případě, že bývalý – oprávněný partner uzavře manželství nebo nové partnerské soužití. Právo na výživné zanikne také dnem vyplacení jednorázové částky na základě písemné smlouvy mezi bývalými partnery.

5.5 Bydlení registrovaných partnerů

Osoba, která uzavřela registrované partnerství, má po dobu trvání partnerství právo užívat byt, jenž je v nájmu druhého partnera, a práva s tím spojená²⁰². Jde o užší vymezení práv, než je tomu v případě manželství, neboť se jedná pouze o právo užívací. Vedle práva užívat společné prostory a zařízení domu má registrovaný partner rovněž i právo požívat plnění, jejichž poskytování je s užíváním bytu spojeno.

Uzavřením partnerství nevzniká společný nájem bytu (družstevního bytu), jehož nájemcem je jeden z partnerů²⁰³. Stejně tak společný nájem bytu nevzniká, pokud se stane jeden z partnerů nájemcem bytu (družstevního bytu) za trvání partnerství.

¹⁹⁸ § 12 odst. 1 ZRP

¹⁹⁹ § 96 odst. 1 ZOR

²⁰⁰ § 12 odst. 2 ZRP

²⁰¹ § 12 odst. 5 ZRP

²⁰² § 705a odst. 1 OZ

²⁰³ § 705a odst. 2 OZ

Ustanovení umožňující vznik společného nájmu bytu dohodou²⁰⁴ tím nejsou dotčena, což znamená, že není vyloučeno, aby oba partneři uzavřeli s pronajímatelem nájemní smlouvu, a vznikne jim tak společný nájem bytu, což ovšem mohou učinit jakékoliv subjekty, tedy např. i druh a družka.

Zrušením, případně vyslovením neplatnosti či neexistence partnerství, zaniká právo partnera, který není nájemcem bytu, tento byt užívat²⁰⁵. Zemřel – li partner, jenž byl nájemcem bytu, nebo trvale opustil společnou domácnost, stanou se nájemcem bytu jeho děti, partner, rodiče, sourozenci, zeť a snacha, kteří prokážou, že s ním žili v den jeho smrti, resp. opuštění společné domácnosti, ve společné domácnosti, a nemají vlastní byt²⁰⁶.

V tomto případě nedošlo k převzetí právní úpravy společného nájmu manželů, kdy manžel má před ostatními osobami přednost; partner nikoliv, poněvadž mu nevznikl společný nájem.

Před zakotvením registrovaného partnerství do právního řádu České republiky patřil registrovaný parter do okruhu právních nástupců, kteří musejí prokazovat nejméně tříleté soužití se zemřelým nájemcem dle § 706 odst. 2 OZ.

5.6 Zánik registrovaného partnerství

Registrované partnerství zaniká smrtí jednoho z partnerů, prohlášením jednoho partnera za mrtvého, či zrušením rozhodnutím soudů²⁰⁷. Byl – li partner prohlášen za mrtvého, zaniká partnerství dnem, kdy rozhodnutí o prohlášení za mrtvého nabylo právní moci. Jestliže bylo prohlášení za mrtvého zrušeno, protože se zjistilo, že ten, kdo byl prohlášen za mrtvého, žije, má se za to, že jeho partnerství nepřetržitě trvalo, pokud ovšem jeho partner mezitím uzavřel nové partnerství nebo manželství, dřívější partnerství se neobnoví²⁰⁸.

---

²⁰⁴ § 700 OZ

²⁰⁵ § 705a odst. 3 OZ

²⁰⁶ § 706 odst. 1 OZ

²⁰⁷ § 14 ZRP

²⁰⁸ § 15 odst. 2 ZRP

Obdobná úprava zakotvená v zákoně o rodině²⁰⁹ platí i pro svazky manželské²¹⁰.

V případě zániku registrovaného partnerství se hovoří nikoli o rozvodu, ale o zrušení partnerství rozhodnutím soudu. Soud rozhodne o zrušení partnerství na návrh jednoho z partnerů, prokáže-li žalobce, že partnerský vztah již fakticky netrvá²¹¹. Citovaná díkce vychází za skutečnosti, že ačkoli není v zákoně partnerům ukládána povinnost žít spolu a být si věrni, jak činí zákon v případě manželů, společné soužití registrovaných partnerů vychází ze samé podstaty partnerského svazku.

Určitou analogii tzv. smlouveného rozvodu²¹² je možné vypořádat v zákoně o registrovaném partnerství, který stanoví, že jestliže se k návrhu na zrušení partnerství druhý partner připojí, soud nezkoumá, zda partnerský vztah již fakticky netrvá, a rozhodne o zrušení partnerství²¹³. Za souhlasu partnera o zrušení partnerství již v takové situaci vzniká právní nárok na zrušení partnerství.

Poněvadž mezi partnery nevzniká společné jmění a novela občanského zákoníku provedená zákonem o registrovaném partnerství obsahuje speciální ustanovení týkající se vztahů k nájemnímu bytu, není třeba předkládat soudu společně se žalobou o zrušení registrovaného partnerství jakékoli dohody, listiny nebo rozhodnutí.

Jestliže se tedy k návrhu na zrušení partnerství druhý partner připojí, soud nezkoumá, zda partnerský vztah již fakticky netrvá, a rozhodne o zrušení

²⁰⁹ § 22 ZOR: „Manželství zaniká smrtí nebo prohlášením jednoho manžela za mrtvého. Byl-li manžel prohlášen za mrtvého, manželství zaniká dnem, kdy rozhodnutí o tom nabude právní moci. Bude-li prohlášení za mrtvého zrušeno, neobnoví se zaniklé manželství, jestliže mezitím manžel toho, kdo byl prohlášen za mrtvého, uzavřel manželství nové.“

²¹⁰ V souvislosti s přijetím ZRP ovšem při novelizaci zákona o rodině nedošlo k novelizaci ustanovení § 22, což znamená, že skutečnost, že původní manželství se po zrušení prohlášení za mrtvého neobnoví, pokud manžel toho, kdo byl prohlášen za mrtvého, uzavřel nové manželství, se nedotýká situace, kdy pozůstalý manžel v mezidobí vstoupil do registrovaného partnerství. Tato situace může být překlenuta výkladem per analogiam vzhledem k faktu, že manželstvím a partnerstvím se navzájem vylučují.

²¹¹ § 16 ZRP

²¹² ve smyslu § 24a ZOR: „Jestliže manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí a k návrhu na rozvod se druhý manžel připojí, má se za to, že podmínky uvedené v ustanovení § 24 odst. 1 jsou splněny. Soud nezjišťuje příčiny rozvratu a manželství rozvede, jsou-li předloženy: a) písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost, a b) pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu.“

²¹³ § 17 ZRP

partnerství. Zrušení registrovaného partnerství je o hodně snazší než rozvod manželství (včetně manželství bezdětného). Partneři nemusejí prokazovat, že jejich svazek je trvale a hluboce rozvrácen resp. namísto toho předložit soudu písemné smlouvy upravující zejména vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost.

Pokud se druhý partner k návrhu na zrušení partnerství nepřipojí, pak soud bude zkoumat, jestli je splněna podmínka, že partnerský vztah již fakticky netrvá.

O zrušení partnerství, eventuálně o zamítnutí návrhu, soud rozhoduje rozsudkem, proti kterému je přípustné odvolání. Zákon neřeší, jaký přidavným jménem se bude označovat bývalý partner, jehož partnerství bylo zrušeno, nezbývá, než vyčkat, jaký odpovídající pojem se v praxi vytvoří a ustálí.

5.7 Dědické právo

Zákonem o registrovaném partnerství bylo změněno ustanovení § 473 odst. 1 OZ, dle kterého jsou dědici ze zákona v první skupině zůstavitelovy děti a manžel nebo partner, každý z nich stejným dílem.

Taktéž bylo změněno i ustanovení § 474 OZ týkající se dědění ve druhé zákonné skupině, a to tak, že nedědí – li zůstavitelovi potomci, dědí ve druhé skupině manžel nebo partner, zůstavitelovi rodiče a dále ti, jež žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele. Dědici druhé skupiny dědí stejným dílem, partner však vždy nejméně polovinu dědictví. Právní úpravou dědění za zákona tak došlo ke zrovnoprávnění registrovaných partnerů s manžely.

5.8 Vztahy k nezletilým dětem

I v registrovaném partnerství mohou být děti. Na rozdíl od manželství nezakládá uzavření registrovaného partnerství vztah registrovaného partnera k dítěti druhého partnera. Právní domněnky otcovství, jež se uplatňují u manželů či druha a družky, nepřicházejí v úvahu, nicméně platí, že uzavření registrovaného partnerství nesmí nijak negativně ovlivnit vztah rodiče k jeho biologickým dětem. Zákon výslovně stanoví, že existence partnerství není

překážkou výkonu rodičovské zodpovědnosti partnera vůči jeho dítěti ani překážkou svěřeni jeho dítěte do jeho výchovy. Partner, který je rodičem, je povinen zajistit vývoj dítěte a důsledně chránit jeho zájmy při použití přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a ohroženo jeho zdraví a tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj²¹⁴. Tuto posledně citovanou větu lze v zákoně považovat za nadbytečnou, neboť povinnost zajistit vývoj dítěte zákon o rodině vůbec takto výslovně neupravuje, což může vést k domněnce, že rodič žijící v partnerském svazku má jakousi povinnost navíc, na rozdíl od rodiče žijícího v nesezdaném soužití nebo rodiče, který žije sám. Zbylá část posledně zmiňované věty je již opakováním ustanovení § 31 ZOR, jež se samozřejmě vztahuje na všechny rodiče, tedy i na rodiče žijící v partnerském svazku.

Trvajícím partnerství brání tomu, aby se některý z partnerů stal osvojitelem dítěte²¹⁵. Tento aspekt byl před přijetím zákona předmětem mnoha diskuzí, a s největší pravděpodobností by bez tohoto zákazu neměl zákon mnoho šancí na přijetí. Tato nemožnost osvojení dítěte jako společného dítěte osob téhož pohlaví je častým zákazem i v zahraničních úpravách²¹⁶. S tím je spojena v souvislosti s osvojením nezrušitelným i řada otázek v otázkách matričních zápisů, neboť dítě může mít z logiky věci jen jednu matku a jednoho otce. V případě osvojení prostého, které neprovází matričních zápisy, pak tento problém odpadá. Česká právní úprava vylučuje nejen osvojení cizího dítěte jako společného dítěte²¹⁷, ale i nezrušitelné osvojení dítěte druhého partnera, jakož i prosté osvojení cizího dítěte jedním z partnerů, u kterého by nevznikaly potíže s matričními zápisy, neboť by tak činil v souladu se svým pohlavím. Není však nikde v zákoně vyloučeno svěřeni dítěte do výchovy jednomu z partnerů dle § 45 ZOR nebo do pěstounské péče dle § 45a a násl. ZOR. Svěřeni dítěte do společné péče partnerů je pojmově vyloučeno, když toto právo dává zákon toliko manželům.

Pokud jeden z partnerů pečuje o dítě a oba partneři žijí ve společné domácnosti, podílí se na výchově dítěte i druhý partner; povinnosti týkající se

²¹⁴ § 13 odst. 1 ZRP

²¹⁵ § 13 odst. 2 ZRP

²¹⁶ Hausmann, R., Hobloch, G.: Das Recht der nichtehelichen Lebensgemeinschaft, Erich Schmidt Verlag 1999

²¹⁷ tato možnost je vyhrazena výlučně manželům - srov. § 66 odst. 1 ZOR

ochrany vývoje a výchovy dítěte se vztahují i na tohoto partnera²¹⁸. Jedná se o analogii povinnosti nevlastního rodiče dítěte²¹⁹, nicméně z neznámých důvodů má partner ještě navíc povinnost chránit vývoj a výchovu dítěte svého partnera.

Otázka rodičovství registrovaných partnerů je tedy asi tím nejzásadnějším a nejkontroverznějším problémem, jež zůstává nevyřešen, a kterému se zákon vyhnul.

Na závěr této kapitoly je nutné v návaznosti na výše uvedené upozornit na rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. ledna 2008 ve věci E.B. v. Francie, ve kterém Soud rozhodl, že odepření osvojení lesbické ženě kvůli její sexuální orientaci je porušením čl. 14 (zákaz diskriminace) ve spojení s čl. 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod²²⁰.

Toto rozhodnutí může mít do budoucna významný dopad také pro Českou republiku. Jak již bylo uvedeno, zákon o registrovaném partnerství stanoví, že trvalý partnerství je překážkou osvojení. Společné osvojení dítěte párem stejného pohlaví je vyloučeno zákonem o rodině, neboť dle zákona o rodině mohou společně osvojit dítě toliko manželé. Z možnosti společné adopce jsou tedy vyloučeny jak registrované partneri, tak i nesezdané heterosexuální páry.

Co se však týče individuální adopce, český zákon o rodině nestanoví žádné omezení. Podle něj může adoptovat dítě muž či žena bez ohledu na sexuální orientaci. Avšak vstoupí-li kdokoli do registrovaného partnerství, tato možnost je mu odepřena. Uzavření partnerství tak zhoršuje právní postavení registrovaných partnerů, neboť je jim odepřeno i právo adoptovat dítě

²¹⁸ § 13 odst. 3 ZRP

²¹⁹ § 33 ZOR

²²⁰ Paní E.B., žena ve věku 45 let, je učitelka a od roku 1990 žila s ženou. V roce 1998 si podala žádost o adopci. Francouzské úřady však odmítly její žádost o adopci podpořit, přičemž bylo zřejmé že důvodem odmítnutí byla její sexuální orientace. Zamítnutí v červnu 2002 potvrdil také francouzský nejvyšší administrativní soud. Paní E.B. se proto rozhodla podat stížnost na porušení jejích práv zakotvených Úmluvou k Evropskému soudu pro lidská práva. Soud počtem 10 hlasů k 7 rozhodl, že bylo porušeno právo paní E.B. na rovné zacházení a právo na soukromý a rodinný život. Pokud stát umožňuje individuální adopce, nemůže podle Soudu mezi žadateli o adopci rozlišovat na základě jejich sexuální orientace, je-li daná osoba způsobilá pro výchovu dítěte. Je třeba zde zdůraznit, že se rozhodnutí Soudu týká pouze individuální adopce jednotlivcem, nevztahuje se v žádném případě na adopci společnou. Při individuální adopci adoptuje dítě pouze jednatel jako individuální osoba nikoli společně s partnerem či partnerkou.

individuálně jako jednotlivec, přestože před vstupem do partnerství toto právo mají.

Jelikož je registrované partnerství určeno pouze párům stejného pohlaví, dochází zde bezesporu k rozlišování na základě sexuální orientace. Zákaz adopce obsažený v zákoně o registrovaném partnerství tak může být důvodně považován za nástroj, jehož cílem je vyloučit registrované partnery z možnosti individuální adopce.

Dosud mohlo být sporné, zda je toto rozlišování v rozporu s lidskými právy či nikoli, nyní Evropský soud pro lidská práva jasně řekl, že rozlišování na základě sexuální orientace v přístupu k individuální adopci je v rozporu s Úmluvou. V budoucnu tak lze očekávat v České republice iniciativu usilující o zrušení tohoto ustanovení dle mnoha označovaného za diskriminační a důvody uvedené k tomuto problematickému ustanovení zákona v důvodové zprávě patrně neobstojí²²¹.

---

²²¹ Z důvodové zprávy k § 13 ZRP: „Osvojení dítěte registrovanými partnery, resp. kterýmkoliv z partnerů, v době trvání partnerství bude zakázáno. Důvodem je preference náhradní výchovy dítěte heterosexuálním párem.“

6 Nesezdané soužití

6.1 Nesezdané soužití obecně

Přestože je manželský svazek nadále pro podstatnou část společnosti základní nezpochybnitelnou hodnotou, zvyšuje se zároveň tolerance vůči některým dalším alternativním formám partnerského života a mnoho mužů a žen dává přednost soužití faktickému před soužitím v manželství. „*Právní řád ovlivněný tradičním pojetím rodiny a vztahů mezi mužem a ženou nechrání neformální svazky tak, jako hájí instituci manželskou*“²²², což má samozřejmě své opodstatnění, neboť z manželství vedle řady práv a výhod vyplývá také řada povinností. A tak zatímco pro uzavření manželství platí ustanovení zákona o rodině a pro uzavření registrovaného partnerství zákon o registrovaném partnerství, vztahy mezi druhem a družkou obdobným formálním způsobem registrovány nejsou a tento způsob soužití není stvrzován jako manželství nebo registrované partnerství. „*Uvedený druh soužití je méně institucionalizován a požívá obecně menší vážnosti.*“²²³

Nesezdané soužití, soužití bez svatby, kohabitace, faktické manželství a mnoho dalších výrazových příměrů (v zahraničí též konkubinát) můžeme použít pro jedinou formu společného žití muže a ženy. Z hlediska sociologického se za kohabitaci označuje stav, kdy spolu dvojice parterů žije v sexuálním vztahu, aniž jsou manžely²²⁴.

Důvodů, proč mnohé páry setrvávají v nesezdaném soužití, nalezneme hned několik. Především tento způsob spoluzití představuje pro mnohé jistou zkušební fázi k lepšímu poznání svého partnera, motivem může být i odmítnutí manželství díky předchozí negativní životní zkušenosti či systematické odmítání manželství jako dávno překonané společenské životní formy. V neposlední řadě může být důvodem pro setrvávání v nesezdaném soužití i překážka na straně práva, a to v případě, trvá – li současně manželský svazek jednoho z partnerů²²⁵.

²²² Fetter, R. W.: Druh a družka si musejí ohlídat dědictví a práva na bydlení, www.ceskonoviny.cz

²²³ Fetter, R. W.: Druh a družka si musejí ohlídat dědictví a práva na bydlení, www.ceskonoviny.cz

²²⁴ Giddens, A.: Sociologie, Argo, Praha, 2000

²²⁵ Hausmann, R., Hobloch, G.: Das Recht der nichtehelichen Lebensgemeinschaft, Erich Schmidt Verlag 1999

Forma soužití mimo manželství není, jak již bylo předestřeno v úvodních kapitolách této práce, v historii ničím novým. Většina starověkých národů znala více druhů manželství, resp. vedle manželství existovaly další formy soužití²²⁶. Např. germánské kmeny v 7. století rozlišovaly vedle manželství i tzv. manželství z náklonnosti (Friedelehe), které mělo všechny vnější znaky manželství, konkubíny byly uznávanými družkami a děti z těchto svazků mohly mít za určitých podmínek i následnická práva. I v Římě byl konkubinát zcela běžným jevem. Teprve s příchodem křesťanství byl zavrhován a zakázán. I přes tento fakt se nadále tzv. volné sňatky objevovaly²²⁷. V období po Francouzské revoluci byl konkubinát opět mlčky tolerován, v občanském zákoníku (Code civil) o něm nebylo zmínky. V 19. století byly již volné sňatky časté, a to především v lidových vrstvách ve městech, zejména mezi dělníky. Důvodem byla především nevědomost, jak sňatek zařídit, co všechno opatřit na úřadech, či nedostatek finančních prostředků k zajištění potřebných dokumentů, a dále také z důvodu nejistoty situace v době plné změn. Koncem 20. století se v souvislosti se změnou poměrů a hodnot začalo výrazně měnit reprodukční a sňatkové chování. Začaly se rozšiřovat alternativní životní styly, mezi nimi právě i nesezdané soužití. Tento trend nevymizel, naopak nesezdané soužití je díky své nové kvalitě a kvantitě běžnou součástí partnerského života. Vyvinulo se v kontextu, kde je manželství jasně definovanou a dominantní sociální institucí, a partneři si jej zvolili zcela dobrovolně, ne kvůli vnějším podmínkám, takže se objevuje ve všech společenských vrstvách. Dokonce je rozšířeno daleko více, než bylo v minulosti, a jeho četnost nadále stoupá.

Právní řád výslovně a komplexně problematiku nesezdaného soužití neupravuje. Přestože legální definice tohoto pojmu chybí, zákon s ním počítá²²⁸. Lze to vyvodit zejména ze skutečnosti, že právní úprava vztahů mezi rodiči a dětmi není nijak vázána na existenci manželství. Listina základních práv a svobod České republiky zaručuje ochranu rodiny založené jak manželstvím, tak i jiným svazkem²²⁹. Tedy i svazek muže a ženy, kteří

²²⁶ Bologne, J., C.: Svatby :dějiny svatebních obřadů na Západě. Praha 1997

²²⁷ Bologne, J., C.: Svatby :dějiny svatebních obřadů na Západě. Praha 1997

²²⁸ Gregorová, Z. - Králíčková, Z. *Nesezdané soužití v právním řádu ČR*, Právní rozhledy, 1998, č. 5, s.

210

²²⁹ Čl. 32 odst. 1 LZPS

neuzavřeli regulérní manželství, je třeba považovat za základ rodiny a obdobně takový svazek také chránit.

Pojmy druh a družka jsou též zmiňovány v dalších právních, zejména veřejnoprávních, odvětvích.

Obecně se pro potřeby praxe za nesezdané soužití považuje především určité životní společenství vytvořené osobami, které mají odlišné pohlaví, trvale spolu žijí a hradí společně náklady na své potřeby.

V některých případech lze problémy nesezdaných párů připodobnit problémům objevujícím se při spolužití registrovaných partnerů. Kupříkladu ani oni nemohou využít právní domněnku existence společné domácnosti, jako je umožněno manželům, a musejí podmínky nároku v tomto směru vždy prokazovat. Nicméně na rozdíl od registrovaných partnerů mají lidé žijící v nesezdaném soužití vždy ještě jinou možnost. Mohou totiž téměř bez výjimky uzavřít manželství, čímž se všem souvisejícím problémům vyhnou. Poněvadž nesezdaná soužití jsou díky rozvodové absenci a pocíťované nejistotě svazku více ohroženy rozchodem než manželství²³⁰ naskytá se v souvislosti s mnoha následky takových rozchodů otázka, zda partnerské vztahy druha a družky upravit v právních předpisech. V rámci těchto úvah se objevují tři základní přístupy k této problematice. První názor zastávaný řadou autorů podrobnější legislativní zakotvení práv druha a družky odmítá. Jedním z argumentů je také skutečnost, že pokud ze vztahu nevyplývají příslušné povinnosti, není třeba druhovi a družce přiznávat nějaká speciální práva, a vytvářet tím jakési manželství nižšího stupně²³¹.

Druhé pojetí vychází z faktické podobnosti nesezdaného soužití a manželství a zaměřuje se na přiblížení těchto forem soužití. Nesezdané soužití zůstává sice s ohledem na vůli druha a družky právně něčím jiným než manželství, přesto jsou s touto formou soužití spojovány účinky, jaké má manželství; nesezdané soužití je tedy naopak z hlediska tohoto pojetí představováno jako manželství nižšího stupně²³².

²³⁰ Šmolka, P.: Muž a žena - návod k použití. Praha, Portal 2004

²³¹ Gregorová, Z. – Králíčková, Z. *Nesezdané soužití v právním řádu ČR*, Právní rozhledy, 1998, č. 5, s.

214

²³² Schwab, D.: Familienrecht, C.H. Beck München, 2003

Třetí názor je kombinací obou výše uvedených. Nesezdané soužití je sice považováno za zcela odlišné od manželství, to ovšem nemůže ospravedlňovat absenci právní úpravy v této oblasti. Jednak druhovi a družce musí být v případě sporu garantována alespoň minimální právní ochrana, jež nelze v právním státě vyloučit, jednak nesezdaný pár tvoří legitimní oblast soukromého života hodného dohledu a ochrany práv²³³.

Podle mého názoru není nutné svazky *de facto* normami upravovat. Je třeba respektovat vůli a rozhodnutí účastníků těchto svazků nevstupovat do žádného právy a povinnosti vázaného svazku, jakož i nepožívat práva a nebrat na sebe povinnosti z takového vázaného svazku vyplývající.

Přestože občanský zákoník pojmy druh a družka nezná, můžeme faktické soužití v tomto kodexu objevit skryté za pojmy jako domácnost, osoba blízká a osoba spoluzijící.

6.1.1 Domácnost

Domácnost tvoří fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhradují náklady na své potřeby²³⁴.

Za domácnost tedy považujeme společenství fyzických osob, které podle zákona splňují stanovené podmínky, tzn. jde o faktické trvalé soužití dvou nebo více fyzických osob a toto společenství má spotřební charakter, což znamená, že každá z osob trvale spolu žijících přispívá podle svých možností na úhradu společných potřeb. Za tyto potřeby se považují základní životní potřeby jako strava a bydlení, mohou sem však patřit i jiné potřeby, které účastníci společenství spojili ke společné úhradě.

6.1.2 Osoba blízká

Jak již bylo uvedeno výše, osobou blízkou je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel, partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní²³⁵. Zákon tak vymezuje dvě kategorie osob, které jsou osobami blízkými. Jednak jsou to osoby, které jsou spojeny příbuzenským, sourozeneckým či manželským

²³³ Hausmann, R., Hohloch, G.: Das Recht der nichtehelichen Lebensgemeinschaft, Erich Schmidt Verlag 1999

²³⁴ § 115 OZ

²³⁵ § 116 OZ

vztahem a dále osoby ve vzájemném vztahu rodinném nebo obdobném, který zakládá takové skutečné vztahy mezi nimi, že by újmu, kterou by utrpěla jedna z těchto osob, druhá pociťovala důvodně jako újmu vlastní. Poměr druha a družky je obdobným vztahem vztahu rodinnému a spadá do jedné z kategorií osob blízkých až na základě výše uvedených fakticky existujících vzájemných poměrů.

6.1.3 Osoba spolužijící

Za osobu spolužijící se označuje osoba, která žila se zemřelým před jeho smrtí ve společné domácnosti a která z tohoto důvodu pečovala o společnou domácnost nebo byla odkázána výživou na zůstavitele, a to nejméně po dobu jednoho roku, jde-li o dědění ze zákona, resp. tři roky, jde-li o přechod nájmu bytu.

Tento institut nabývá významu v souvislosti s přechodem nájmu nedružstevního bytu, kdy na osobu spolužijící může přejít nájem nedružstevního bytu, pokud prokáže, že pečovala o společnou domácnost zemřelého nájemce nebo na něho byla odkázána výživou, a pokud společné soužití trvalo alespoň tři roky před smrtí nájemce a osoba spolužijící nemá vlastní byt²³⁶. Rovněž je tento pojem hojně užíván v právu dědickém (viz. kapitola 6.6.1)

6.2 Práva a povinnosti druha a družky

6.2.1 Neexistence osobních práv a povinností

Práva a povinnosti druha a družky v osobní sféře nejsou regulovány v žádném právním předpise, pročež za takových okolností záleží toliko na normách morálních.

6.2.2 Majetková práva a povinnosti

Co se týče otázky majetkových vztahů nesezdaných soužití, nemůže mezi druhem a družkou ani ze zákona ani ze smlouvy vzniknout žádné majetkové společenství podobné společnému jmění manželů, neboť tento institut je vyhrazen toliko pro manželství. Analogie *legis* ve smyslu § 853 OZ na majetkové vztahy mezi druhem a družkou nelze použít.

---

²³⁶ § 706 odst. 2 OZ

I přes skutečnost, že spolu nesezdaný pár žije dlouhodobě ve faktickém svazku, velmi podobném manželství, nabývá zpravidla každý majetek sám do svého odděleného, výlučného, individuálního vlastnictví. S předmětem svého individuálního vlastnictví může druh i družka samostatně disponovat.

Vedle společného jmění manželů upravuje občanský zákoník taktéž podílové spoluvlastnictví, a není tedy vyloučeno, aby se druh a družka, stejně jako je tomu u registrovaných partnerů, stali zejména na základě smlouvy podílovými spoluvlastníky určité věci. Podílové spoluvlastnictví však nelze chápat jako majetkové společenství, tj. komplex společenských vztahů. Podílové spoluvlastnictví se uplná toliko pouze ke konkrétní věci, resp. vymezenému souboru věcí. V podrobnostech viz. kapitola 5.3.2.

6.3 Výživné

Vyživovací povinnost není taktéž výslovně regulována žádným právním předpisem. Zákon o rodině upravuje jen vyživovací povinnost pouze mezi taxativně vymezenými osobami, přičemž druh a družka mezi takové osoby nepatří.

Nicméně z povahy soužití druha a družky je zřejmé, že nesezdaný pár žije v určitém spotřebním společenství a své potřeby tak může uspokojovat společně. Pokud si tedy druh a družka výživné poskytují dobrovolně, aniž by jim takovou povinnost přikazoval zákon, nejedná se o bezdůvodné obohacení ve smyslu ustanovení § 451 an. OZ. Nicméně v okamžiku, kdy jeden z nich opustí společnou domácnost a druhý nebude schopen se sám živit, neboť např. pečuje o společné nezletilé dítě, nevzniká právo na výživné druha dle zákona o rodině jako je tomu v případě manželů.

Fakticita poskytování vyživovací povinnosti mezi druhem a družkou, i když nemá v zákoně o rodině oporu, má význam v souvislosti s náhradou škody podle § 448 odst. 1 OZ, neboť v případě usmrcení druha je škůdce povinen hradit peněžitým důchodem náklady na výživu pozůstalým, kterým zemřelý výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat, tedy i pozůstalému druhovi či družce.

Co se týče poskytování výživného, není vyloučeno, aby druh a družka využili ustanovení § 51 OZ a uzavřeli mezi sebou tzv. inominátní kontrakt, ve

kterém velmi přesně a podrobně upraví svá práva a povinnosti k této otázce vztažené.

Taktéž je nesezdanému páru umožněno uzavřít smlouvu o důchodu, jež je upravena občanským zákoníkem²³⁷. Předmětnou písemnou smlouvou se zakládá někomu právo na vyplácení určitého důchodu, a to buď doživotně, nebo na jinak stanovenou dobu neurčitého trvání (př. na dobu společného soužití). Ačkoli občanský zákoník nestanoví výslovně, co se rozumí důchodem, z obsahu tohoto pojmu vyplývá, že v této souvislosti je třeba za důchod považovat jakékoli opěťující se peněžité plnění (rentu)²³⁸, provázené určitou periodicitou splátek ve smlouvě stanovených. Důvod vyplácení důchodu nemusí být ve smlouvě specifikován, ve vztahu druha a družky se bude jednat pravděpodobně o pohnutky morální či citové. Poskytování důchodu nemusí být vázáno na nějakou protihodnotu. Výše důchodu není v zákoně ani omezena, ani nejsou stanovena žádná pravidla pro jeho stanovení. Může být určen pevnou částkou či částkou valorizovanou. Ve smlouvě přesná výše důchodu být stanovena nemusí, nicméně musí být vymezeny principy jeho výpočtu.

Na základě této smlouvy má právo na důchod vždy jen konkrétní fyzická osoba, v tomto případě tedy druh či družka, a nelze jej převést na jiného, stejně tak právo na důchod nepřechází ani dědictvím na dědice. Splatné dávky, jež mohou být použity např. na úhradu dluhu apod., však již postoupit lze.

Na tomto místě je třeba zmínit taktéž právo družky, jakožto neprovdané matky, na příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů spojených s těhotenstvím a porodem. Zákon o rodině stanoví, že otec dítěte, za kterého není matka dítěte provdána, je povinen matce přispívat přiměřeně na úhradu výživy po dobu dvou let, jakož i na úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a slehnutím²³⁹. Na rozdíl od případů vyživovací povinnosti manželů či registrovaných partnerů, které přicházejí v úvahu, existuje – li nebo existoval – li mezi manžely resp. partnery nezprostředkovaný poměr manželský či partnerský, v uvedeném případě závisí povinnost druha na nepřímém

²³⁷ § 842 a 843 OZ

²³⁸ Jehlička, O., Švestka, J.: Občanský zákoník. Komentář. 9. vydání. Praha, C. H. Beck, 2004, s. 1256n.

²³⁹ § 95 ZOR

zprostředkovaném poměru mezi ním a družkou, přičemž oním zprostředkujícím prvkem je společné dítě druha a družky. Podmínkou vzniku práva na příspěvek je porod a toto právo je omezeno dobou dvou let. Příspěvek na úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a slehnutím má z povahy věci sloužit zejména k pořízení zvláštního ošacení, případně obutí, obstarání odpovídající stravy, úhradě vyšetření, léků, zdravotnických pomůcek družky, atd. a poskytuje se v pravidelných opakujících se peněžitých částkách, přičemž nejsou vyloučena ani plnění věcná.

6.4 Bydlení druha a družky

Charakteristické pro vztah druha a družky je i společné bydlení.

Druh a družka mohou spolu bydlet na základě několika právních důvodů bydlení. K těm základním patří tzv. společný nájem bytu²⁴⁰, podnájem bytu nebo jeho části²⁴¹, podílové spoluvlastnictví bytu nebo nemovitosti sloužící k bydlení. Druh a družka spolu mohou bydlet také na základě práva odpovídajícího věcnému břemenu²⁴² nebo na základě innominátní smlouvy²⁴³.

Další možnost bydlení souvisí s tzv. odvozenými právními důvody bydlení. Občanský zákoník sice výslovně nepoužívá termíny druh a družka, ale je možné dovodit, že muž a žena žijící v nesezdaném soužití mohou být tzv. osoby blízké ve smyslu ustanovení § 116 OZ a současně mohou tvořit také domácnost ve smyslu ustanovení § 115 OZ. Postavení člena domácnosti může být významné pro druha a družku nejen v období jejich společného soužití, ale i v případě tzv. legálního přechodu nájmu (viz. kapitola 6.4.2) nebo v souvislosti s odvoláním souhlasu k bydlení a problematikou bytových náhrad.

6.4.1 Nájem bytu

Nájem bytu vzniká na základě nájemní smlouvy, na jejíž jedné straně, tedy na straně nájemce, stojí dva subjekty – druh a družka. Druh a družka jako společní nájemci bytu mají stejná práva a povinnosti²⁴⁴.

²⁴⁰ § 700 až 702 OZ

²⁴¹ § 719 OZ

²⁴² § 151n OZ

²⁴³ § 51 OZ

²⁴⁴ Druh a družka nemohou být společnými nájemci družstevního bytu, protože u družstevního bytu může dle občanského zákoníku společný nájem vzniknout jen mezi manžely.

Pokud dojde mezi druhem a družkou jako společnými nájemci bytu k neshodě o právech a povinnostech vyplývajících ze společného nájmu bytu, rozhodne na návrh některého z nich soud. Soud může také v případech zvláštního zřetele hodných na návrh společného nájemce zrušit právo společného nájmu bytu, vznikne-li jím nezaviněně stav, který brání společnému užívání bytu společnými nájemci. Soud v takovém rozhodnutí zároveň určí, který ze společných nájemců nebo který z nich budou byt dále užívat.

6.4.2 Přejednost nájmu

Zemřel – li nájemce, stávají se nájemci, resp. společnými nájemci, jeho děti, registrovaný partner, rodiče, sourozenci, zeť a snacha, kteří prokáží, že žili se zemřelým nájemcem v den jeho smrti ve společné domácnosti a nemají vlastní byt²⁴⁵.

Nájemci se stávají také ti, kteří pečovali o společnou domácnost zemřelého nájemce nebo na něj byli odkázáni výživou, jestliže prokáží, že s ním žili ve společné domácnosti alespoň po dobu tří let před jeho smrtí a nemají vlastní byt. Totéž platí i v případě, kdy nájemce trvale opustí společnou domácnost, vzdá se práva na byt a tuto skutečnost oznámí pronajímateli bytu.

Partner – příslušník domácnosti tedy musí prokázat, že žil s nájemcem bytu alespoň po dobu tří let před jeho smrtí ve společné domácnosti, nemá vlastní byt a že pečoval o společnou domácnost zemřelého nájemce nebo byl na něj odkázán výživou.

6.4.3 Společný nájem

Partneři mohou uzavřít s majitelem domu nebo bytu nájemní smlouvu takéž společně a vznikne jim společný nájem bytu. K problematice společného bytu (viz. kapitola 6.4.1).

6.4.4 Družstevní byt

Jak již bylo řečeno výše, společný nájem družstevního bytu může vzniknout jen mezi manžely. Pokud si chtějí družstevní byt poříditi také druh a družka, musí se předem dohodnout, kdo bude členem družstva a nájemcem bytu, a kdo pouhým příslušníkem jeho domácnosti.

---

²⁴⁵ § 706 odst. 1 OZ

Neřešenou otázkou zůstává jejich vzájemné finanční vypořádání, poněvadž za převod členských práv a povinností je nutné zaplatit vysokou částku. Zmíněný problém lze částečně řešit tak, že jeden partner se stane členem družstva a nájemcem bytu a druhý partner mu určitou peněžitou částku půjčí, avšak tímto postupem se dostává do značně nevýhodné pozice. Hodnota členského podílu v bytovém družstvu zpravidla stoupá, a taktéž není vždy snadné půjčku vhodně zajistit, př. formou ručitelství či zástavním právem. Zemře – li nájemce družstevního bytu, přechází smrtí jeho členství v družstvu a nájem bytu na toho dědice, kterému připadl členský podíl.

V praxi dochází k problémům, kdy se druh či družka stane členem družstva a nájemcem družstevního bytu a následně uzavře se svým partnerem manželství a chtějí převést byt do svého společného jmění manželů. Takováto dohoda by byla naprosto neplatná, neboť nabýt byt do vlastnictví může pouze člen družstva, tzn. ten z manželů, který nabyl družstevní byt před sňatkem. Tuto situaci lze řešit tím, že manžel – člen družstva převede členská práva a povinnosti na svého manžela, tím vznikne společné členství manželů v družstvu, a manželé tak mohou nabýt dotčený byt do svého společného jmění manželů.

6.4.5 Podnájem bytu

Právním základem společného bydlení druha a družky může být také podnájem bytu nebo jeho části. Na rozdíl od nájmu, kterému občanský zákoník poskytuje výraznou ochranu, u podnájmu tomu tak není. Podnájem je možno vypovědět bez udání důvodů, pokud nebylo ve smlouvě o podnájmu dohodnuto jinak, což lze samozřejmě jen doporučit.

6.4.6 Vlastní byt či dům

Jak již bylo výše uvedeno, druh a družka se mohou stát podílovými spoluvlastníky věci. Podílové spoluvlastnictví je typem spoluvlastnictví, které je charakterizovaného podle podílů, přičemž podíl vyjadřuje míru, jakou se spoluvlastníci podílejí na právech a povinnostech vyplývajících ze spoluvlastnictví ke společné věci, a vymezuje tak právní postavení spoluvlastníka k ostatním spoluvlastníkům. Je tedy možné, aby druh a družka měli nemovitost v podílovém spoluvlastnictví..

6.5 Zánik nesezdaného soužití

Nesezdané soužití zaniká rozchodem partnera a partnerky nebo stejně jako v případě zániku manželství či registrovaného partnerství smrtí nebo prohlášením za mrtvého jednoho z nich. Na rozdíl od manželství a registrovaného partnerství je rozchod druh a družky prost jakýchkoliv formalit, a rozhodne – li se jeden z partnerů opustit toho druhého, může tak bez dalšího zcela svobodně a nezávisle učinit.

Jelikož vzhledem k charakteru nesezdaného soužití není možné, aby mezi druhem a družkou vzniklo jakékoliv majetkové společenství analogické ke SJM, a druh a družka nabývají majetek zásadně do svého individuálního vlastnictví, případně do podílového spoluvlastnictví, nepřichází v úvahu majetkové vypořádání podobné vypořádání SJM manželů. Mají – li druh a družka některé věci v podílovém spoluvlastnictví, mohou se u každé jednotlivé věci zvlášť dohodnout, že spoluvlastnictví zruší a vzájemně se vypořádají. Není – li dohoda možná, zruší spoluvlastnictví a provede vypořádání na návrh druh a družky soud. Přihlédne přitom k velikosti podílů a účelnému využití věci. Není-li rozdělení věci dobře možné, přikáže soud věc za přiměřenou náhradu jednomu nebo více spoluvlastníkům; přihlédne přitom k tomu, aby věc mohla být účelně využita. Nechce-li věc ani druh ani družka, nařídí soud její prodej a výtěžek rozdělí podle podílů²⁴⁶. Může se ovšem stát, že soud z důvodů zvláštního zřetele hodných nezruší a nevypořádá spoluvlastnictví příkázáním věci za náhradu nebo prodejem věci a rozdělením výtěžku, což znamená, že druh a družka budou nadále spoluvlastníky věci.

Co se týče problematiky hmotného zabezpečení druh a družky po rozchodu, neupravuje zákon otázku výživného odloučenému druhovi či družce a vše závisí pouze na tom, zda pár svá vzájemná práva a povinnosti týkající se výživného po rozchodu smluvně, ať již smlouvou innominátní či smlouvou o důchodu, upravil či nikoli (viz. kapitola 6.3).

---

²⁴⁶ § 142 odst. 2 OZ

6.6 Dědické právo

Postavení osob nesezdaných je v dědickém právu víceméně druhořadé²⁴⁷. Zákon výslovně neupravuje vzájemné dědické nároky druha a družky, „*přesto však můžeme muže a ženu žijící ve faktickém svazku, podobně jako jakékoli jiné fyzické osoby, za určitých zákonem stanovených předpokladů pojmout nejen mezi testamentární dědice, ale dokonce mezi dědice zákonné*“²⁴⁸.

6.6.1 Dědění ze zákona

Občanský zákoník stanoví, že nedědí-li zůstavitelovi potomci, dědí ve druhé skupině manžel nebo partner, zůstavitelovi rodiče a dále ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele²⁴⁹.

Termín tzv. osoby spolužijící je obecně užívanou zkratkou v dědickém právu. Spolužijící osobou je osoba, která žila se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a z tohoto důvodu pečovala o společnou domácnost nebo byla odkázána výživou na zůstavitele²⁵⁰. Druh nebo družka tedy mohou být pokládáni za tzv. spolužijící osoby a mohou po sobě navzájem dědit ve druhé nebo třetí dědické skupině.

Před spolužijícími osobami mají při dědění podle zákona vždy přednost potomci. Ti se musejí dělit o pozůstalost také s manželem či manželkou, pokud se případně družka nebo druh dříve nestihli nebo opomněli rozvést, a dále s rodiči nebo i sourozenci zesnulého partnera. Nedědí-li zůstavitelovi potomci, dědí ve druhé dědické skupině manžel (nejméně jednu polovinu), zůstavitelovi rodiče a tzv. osoba spolužijící (stejný díl). Pokud by zůstavitel neměl manželku a rodiče nebo by nedědili, mohla by družka dědit po zůstaviteli až ve třetí dědické skupině, avšak společně se sourozenci svého druha (stejným dílem).

Postavení tzv. spolužijící osoby v rámci zákonných dědických skupin není příliš výhodné, neboť před ní mají přednost potomci, a je třeba se zpravidla

²⁴⁷ odpovídá tomu např. větší míra zdanění daní dědickou

²⁴⁸ Gregorová, Z, Králíčková, Z.: Nesezdané soužití v právním řádu České republiky, Právní rozhledy, 1998, č. 5

²⁴⁹ § 474 odst. 1 OZ

²⁵⁰ § 474 odst. 1 OZ, § 475 odst. 1 OZ

dělit s manželkou, rodiči, sourozenci, a v neposlední řadě je také nutné, aby ke dni úmrtí existovala společná domácnost a byly prokázány další skutečnosti.

6.6.2 Dědění ze závěti

Určení dědice závětí je věcí svobodné úvahy a projevu vůle zůstavitele, jenž může jako kdokoli jiný naložit se svým majetkem pro případ své smrti dle svého uvážení, a vyloučit tak přechod majetku na osoby náležející do okruhu zákonných dědiců.

Druh může pořídit závěti ve prospěch své družky tak, že jí odkáže veškerý svůj majetek a vyloučí tak z dědění např. své děti, manželku, rodiče či sourozence. Potomci druha by se mohli dovolat relativní neplatnosti závěti, nedošlo-li by současně k jejich vydědění²⁵¹, neboť je řadíme mezi tzv. neopominutelné dědice. Nezletilým potomkům se ex lege musí dostat alespoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona, zletilým potomkům alespoň tolik, kolik činí jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona. Manželka a ostatní příbuzní mezi neopominutelné dědice nepatří. Právní úprava týkající se neopominutelných dědiců může znamenat pro druha či družku jistá úskalí a za jistých okolností vyloučit z okruhu dědiců. S ohledem na zákonnou ochranu zůstavitelových potomků může nastat situace, že ačkoli byla družka ustavena univerzálním závětním dědicem a druh jí ve své závěti celý svůj majetek odkázal, v případě, že má zůstavitel nezletilého potomka, musí tento získat celý svůj zákonný podíl. Institut vydědění nelze na nezletilého potomka příliš aplikovat, a to s ohledem na důvody, jež zákon pro vydědění stanoví (př. úmyslný trestný čin, nezřízený život, apod.).

6.7 Vztahy ke společnému dítěti

Počet dětí narozených mimo manželství rok od roku narůstá a lze konstatovat, že rodin vzniklých fakticky narozením dítěte neustále přibývá²⁵², byť platná právní úprava preferuje rodinu založenou manželstvím.

Nesezdané soužití druha a družky nemá z hlediska zákonného žádný vliv na problematiku rodičovství a postavení dítěte. Zákon o rodině nečiní rozdíl mezi dětmi manželskými a dětmi zrozenými z faktického svazku. Rodiče dítěte mají k dítěti zásadně stejná práva, rozhodující je, zda s ním žijí ve společné

²⁵¹ § 479 OZ

²⁵² www.czso.cz

domácnosti či nikoliv. Právní úprava vztahů mezi rodiči a dětmi není založena na existenci manželství, ale na skutečnosti rodičovství. Jakmile se v nesezdaném soužití narodí dítě, reguluje zákon o rodině vztah mezi otcem a matkou prostřednictvím jejich vztahu ke společnému dítěti s ohledem na smysl zákona o rodině, tj. ochranu zájmů nezletilého dítěte. Taktéž děti, ať již zrozené v manželství či nesezdaném svazku, mají vůči svým rodičům rovná práva a povinnosti v osobní i majetkové sféře.

Co se týče problematiky otcovství, na rozdíl od rodičů žijících v manželství, kde je za otce dítěte považován automaticky manžel matky, jenž je uveden v rodném listě, u druha a družky je nutné, aby tyto osoby před narozením či po něm učinili souhlasné prohlášení před orgánem matriky či soudu o tom, kdo je otcem očekávaného či již narozeného dítěte. Nežijí – li rodiče spolu, upraví soud i bez návrhu práva a povinnosti k nezletilému dítěti, zejména určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy, či rozhodne o společné či střídavé výchově a určí výši výživného. Takto soud také postupuje, pokud spolu rodiče žijí, ovšem jeden z nich neplní dobrovolně své povinnosti k nezletilému.

Co se týče osvojení, může dítě osvojit pouze jeden z páru, neboť jako společné dítě mohou někoho osvojit jen manželé.

6.7.1 Vyživovací povinnost otce k neprovdané matce

V souladu se zákonem je otec dítěte, za kterého není matka provdána, povinen přispívat přiměřeně na úhradu výživy po dobu dvou let, jakož i náhradu nákladů spojených s těhotenstvím a slehnutím. Pokud tedy partner své partnerce nepřispívá, je možné domáhat se plnění jeho povinností soudní cestou. Tento nárok se promlčuje ve lhůtě tří let od slehnutí.

7 Nový občanský zákoník

Po mnohaleté soustavné legislativní práci se na obzoru začíná rýsovat nový občanský zákoník, jehož případné přijetí bude znamenat výrazné změny také v systematice práva rodinného.

V současné době platný, dnes již ne zcela vyhovující zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, se v důsledku tehdejší socialistické ideologie značnou měrou odchýlil od kontinentální evropské právní kultury, jakož i předválečné české tradice. Českému soukromému právu proto chybí obecný základ a celkové ukotvení. Existuje řada jednotlivých soukromoprávních kodexů, jež tříští platnou právní úpravu, jsou v mnohých částech zastaralé a díky desítkám novelizací na mnohých místech také duplicitní. Naznačená pluralita je příčinou nepřehlednosti práva a jeho latentní labilita a rozpornosti. Nová občanskoprávní kodifikace by tak měla výše zmíněné negativní aspekty dosavadní právní úpravy odstranit, a v důsledku značně zpřehlednit současný systém soukromého práva.

„Část věnovaná v novém kodexu rodinnému právu upraví problematiku manželství a manželů, rodičů a dětí, a pak i dalších členů rodiny, jakož i poměry obdobné, a to jak statusové, tak osobní a majetkové. Všechny tyto otázky za předpokladu, že jejich charakter je v zásadě soukromoprávní, takto budou upraveny na jednom místě našeho právního řádu.“²⁵³

Sjednocení soukromého práva hmotného sice ve svém důsledku povede mimo jiné i ke zrušení celého zákona o rodině, avšak s ohledem na skutečnost, že oblast rodinného práva prodělala významnou reformu v 90. letech minulého století, bude právě tato oblast zasažena změnami výrazně méně, než oblasti jiné. Kontinuita rodinného práva se současným stavem zůstane zachována.

Nicméně nový občanský zákoník se přes výše uvedené práv manželství i registrovaného (zapsaného) partnerství dotkne.

Navrhovaná část druhá občanského zákoníku bude podle věcného záměru rozdělena na čtyři hlavy: Manželství, Příbuzenství, Poručnictví a jiné formy péče o dítě a Zapsané partnerství. Tyto části budou zahrnovat právní pravidla

²⁵³ Zuklínová, M.: Budoucí občanský zákoník a rodinné právo (Několik malých zamyšlení de lege ferenda), Otázky rekodifikace soukromého práva, AUC Iuridice 1-2/2003, UK Praha, nakladatelství Karolinum, 2003, str. 141 an.

upravující manželství (jeho vznik, práva a povinnosti manželů, zánik manželství), příbuzenství (jeho pojem a druhy, vztahy mezi rodiči a dětmi, včetně určování rodičovství a osvojení), poručenství a jiné formy péče o dítě (tzn. kromě poručenství zejména také opatrovnictví a svěření dítěte do péče, resp. pěstounství), a konečně zapsané partnerství (jeho vznik, povinnosti a práva partnerů, zánik partnerství, atd.).

Ke změnám v rodinném právu patří mimo jiné i absence účelu manželství, jenž by napříště neměl být vymezován, neboť, jak plyne z důvodové zprávy k zákoníku, účelem jednoho manželství je nebo bývá něco jiného, než co je účelem jiného manželství. Toto pojetí se ovšem stalo v průběhu připomínkového řízení terčem kritiky, mj. i z řad politiků, a je otázkou, zda nebude tento přístup s ohledem na uvedené upraven. Osobně se domnívám, že zdůrazňování účelu manželství je nadbytečné a nevnaší do předmětné právní úpravy žádný zásadní aspekt, jenž by byl pro institut manželství určující.

Díl čtvrtý hlavy první bude komplexně vymezovat osobní a majetkové povinnosti a práva manželů, na rozdíl od roztržité dosavadní právní úpravy, kdy tato některá práva a povinnosti jsou umístěna jednak v zákoně o rodině, jednak v občanském zákoníku, tu navíc na různých místech.

Odišný má být taktéž již samotný vstup do manželství, tj. sňatek. Jsou navrženy dvě varianty měnící současnou úpravu. Buď si výhradní právo oddávat ponechá stát a církevní sňatky nebude uznávat, a nebo naopak budou platit sňatky uzavřené duchovními všech církví, které u nás působí. Dnes má toto právo jen devatenáct z nich. Jelikož i v tomto případě se prvá varianta dočkala zásadního odmítnutí, zejména z řad církevních obcí, zůstává otázkou, nakolik je navržená varianta uskutečnitelná.

Stejně tak i v otázce výživného budou platit jiná pravidla pro rozvedené. Dnes je možné, aby jeden z manželů i několik let po rozvodu žádal na druhém výživné, a může tak dostávat pravidelnou rentu od bývalého partnera, s kterým už roky nemá nic společného. Změna zakotvená v novém kodexu spočívá v tom, že výživné může žádat jeden z manželů jen v případě, že se nemůže sám uživit z důvodů, které vznikly během manželství.

Moderních a pro děti prospěšných změn doznává institut osvojení. Novinkami v této oblasti je možnost osvojení i zletilého člověka, příkladně spolu s jeho mladším sourozencem.

Děti starší dvanácti let budou mít možnost vyjádřit svůj souhlas s osvojením, samozřejmě po předchozím řádném soudním poučení o účelu a důsledku osvojení. Osvojitelem může být i osamělá osoba, důležitý je přiměřený věkový rozdíl a zdravotní stav, který neomezuje budoucí péči o dítě. Ve prospěch rychlosti osvojení svědčí i to, že není nutný souhlas rodičů.

V oblasti péče o děti bude mít pěstounská péče přednost před péčí o dítě v ústavní výchově, jež je návrhem nového občanského zákoníku považována za poslední, nejméně vhodný způsob výchovy dítěte.

Co se týče práv a povinností zapsaných partnerů bude právní úprava odkazovat na právní úpravu práv a povinností manželů²⁵⁴, ovšem relevantní ustanovení pasáže rodiče a děti, tedy ani ustanovení o osvojení, ani ustanovení o svěřením dítěte do péče manželů, se nepoužijí. Připouští se odchylná úprava budoucích poměrů partnerů formalizovanou dohodou, nikoli však pokud jde o vztah k dětem.

Je-li některý z partnerů rodičem, je třeba – pokud jde o dítě - postupovat tak, jakoby tato osoba nebyla vstoupila do partnerství. Je nadále singulárně posuzovaným rodičem tohoto dítěte. Zejména je vyloučeno, aby vstup do partnerství mohl mít za následek omezení rodičovských práv této osoby.

Situace osvojení dítěte manžely a svěřením dítěte do společné péče manželů se vylučují z okruhu ustanovení analogicky použitelných v případě partnerů.

Odchylná od platného právního stavu spočívá zejména v možnosti použití manželského majetkového práva a v úpravě bydlení partnerů.

Z pohledu *de lege ferenda* by registrované partnerství mělo zaujímat minimálně stejně významné postavení jako dosud. Doporučuji zachovat model

²⁵⁴ § 862 odst. 2 navrhovaného kodexu: Pro vzájemné povinnosti a vzájemná práva partnerů se použijí obdobně ustanovení o povinnostech a právech manželů, zejména pak pro vzájemné majetkové povinnosti a práva se použijí obdobně ustanovení majetkového práva manželského, pro poměry týkající se bydlení se použijí obdobně ustanovení o bydlení manželů, pro dědění se použijí obdobně ustanovení o dědění manželů, a pro vzájemnou vyživovací povinnost jak v době trvání partnerství, tak i po jeho zrušení, se použijí obdobně ustanovení o vzájemné vyživovací povinnosti manželů, popřípadě rozvedených manželů, ledaže osoby, které mají v úmyslu spolu vstoupit do partnerství, spolu uzavřou dohodu, v níž vzájemné budoucí poměry samy upraví, a to i pro případ zániku partnerství. Tato dohoda vyžaduje náležitosti veřejné listiny.

obecné úpravy. Ten by byl doplněn speciální úpravou, co vše by mělo být zachováno, upraveno či změněno

Co se týče nesezdaného soužití, vztah dvou osob různého pohlaví nebude nadále institucionalizován, neboť jak praví důvodová zpráva „*je zřejmé, že po něm není u nás žádná společenská objednávka; ostatně i v zahraničí je jeho úprava zcela výjimečná*“. Partnerství osob různého pohlaví by bylo statusovým institutem a zakládalo by nový právní status. Ten by vyžadoval alespoň takovou právní úpravu jako registrované partnerství. Přitom by šlo v podstatě o manželství druhého řádu. Vzhledem k tomu, že u nás je manželství doposud institucí uznávanou, zájem o „druhořadé manželství“ se ani nepředpokládá. Situace soužití druha a družky bude nadále řešena tak, jak je tomu dnes, totiž jednotlivými právními předpisy pro jednotlivé situace - např. v občanském zákoníku institutem tzv. spoužijících osob, uvažovaných jak v dědickém právu, tak i v nájemním právu bytovém. V zájmu ochrany slabší strany bude favorizován vznik spoluvlastnictví spoužijících osob k věcem nabytým během jejich soužití.

Na závěr lze tak konstatovat, že nový zákoník přispěje bezesporu k posílení právní jistoty a přinese řadu pozitivních změn, jakož i kvalitativní zlepšení a zpřehlednění v celé oblasti soukromého práva. Významným aspektem nejen pro oblast rodinného práva je systematické zařazení relevantních norem v jednom předpise, což povede k větší přehlednosti, na druhou stranu rozsah nového občanského zákoníku může znamenat obtížnou orientaci v tak rozsáhlém dokumentu.

8 Závěr

Tato rigorózní práce se soustředila na zhodnocení právních následků nesezdaného soužití, manželství a registrovaného partnerství, a to v oblasti majetkových, ale i jiných práv.

V úvodu jsou z hlediska systematickosti věnovány první kapitoly rigorózní práce samotnému pojmu rodina, jenž je pro studované formy soužití klíčový. Podrobnější rozbor dnešní podoby rodiny odkrývá fungování této zmíněné fundamentální společenské jednotky a napomáhá porozumět dosaženému postavení a významu v rigorózní práci studovaných forem soužití. Ačkoli je rodina vymezena právním řádem, ten pro ni mnohdy není zcela určující. In concreto rodinný život se dostává za hranice vymezení rodiny a představuje vztahy, jež právo neupravuje a jež existují a formují se pouze na základě norem morálních. Přes vše uvedené je rodina považována za institucionální součást společnosti a zahrnuta do oblasti právních institucí.

Jelikož v posledních letech dochází ke snižování počtu uzavřených manželství a tento institut je méně preferovaný než v letech minulých, dostává se do popředí společenského zájmu stále neformální vztah druha a družky a práva a povinnosti s touto formou soužití spojené. Právní řád se nicméně k regulaci uvedeného soužití staví rezervovaně a komplexně jej neupravuje. Chybí jakákoliv legální definice nesezdaného soužití; pojem druh a družka soukromé právo nezná. Co se týče právní regulace těchto vztahů, objevují se rozdílné názory. De lege ferenda nelze ovšem očekávat právní úpravu nesezdaného soužití, neboť je zřejmé, že možnost volby heterosexuálního páru mezi uzavřením manželství či setrváním v nesezdaném vztahu, je dostačující, a ponechává zcela na vůli osob, jaká práva a povinnosti jsou v rámci zvolené formy soužití ochotni přijmout a řídit se jimi.

Nedávno velmi diskutovanou problematikou byla také právní úprava registrovaného partnerství. Možnost uzavřít manželství je párům stejného pohlaví odepřena a během legislativního procesu nebyla v České republice kvůli kontroverznosti dané úvahy ani zvažována. Vznikl tak institut registrovaného partnerství, jehož právní úprava je na mnohých místech velmi

podobná právní úpravě manželství, na druhou stranu však je řada práv značně okleštěných, jako je tomu např. u možnosti adopce či práv majetkových.

Hlavním cílem rigorózní práce bylo představit zmíněné formy soužití nejen co do majetkových, ale i dalších práv, a upozornit přehledným způsobem na jejich společné znaky i rozdíly.

Práce tento zamýšlený cíl splnila a předkládá komplexní charakteristiku výše uvedených institutů, jejich vzájemné srovnání, jakož i pohled na stávající i možnou budoucí právní úpravu. V jednotlivých kapitolách jsou vymezeny definice příslušných soužití, práva a povinnosti odvíjející se od představených forem vztahů mezi mužem a ženou či mezi osobami stejného pohlaví, případně upozornění na neexistenci uvedeného. Byly předneseny možnosti bydlení daných soužití, vztahy k nezletilým dětem či problematika dědění.

Za nejdůležitější vlastní přínos této práce lze považovat možnost zhodnotit funkčnost platné právní úpravy, porovnat rozdíly daných soužití a udělat si představu o budoucí právní úpravě zakotvené v připravovaném novém občanském zákoníku.

Hlavním problémem týkajícím se stávající právní úpravy zkoumané problematiky je její roztržičnost a existence několika soukromoprávních kodexů, což vede v takovém důsledku k nepřehlednosti a složitosti pochopení dané materie.

Na základě poznatků uvedených v této rigorózní práci lze konstatovat, že studované formy soužití se těší různé míře zájmu zákonodárce co do rozsáhlosti a podrobnosti dané materie. Zatímco manželství požívá nejvyšší právní ochrany spočívající v nejobsáhlejší a velmi propracované právní úpravě, zůstává registrované partnerství a nesezdané soužití svým způsobem pozadu. Je sice zřejmé, že právní úprava registrovaného partnerství vycházela z práva manželského, nicméně vzhledem ke kontroverznosti a citlivosti některých otázek na scéně politické, zůstala řada věcí otevřených další diskuzi.

Přes vše uvedené, ačkoliv je manželství nadále institutem požívajícím větší právní ochrany než registrované partnerství či nesezdané soužití, nelze v rigorózní práci přehlédnout skutečnost, že dvě posledně zmiňovaná soužití jsou v České republice bez větších potíží tolerována a právo k nim není i přes

rezervovanější postoj tak zcela lhostejné. Ba naopak, de lege ferenda je možné očekávat změny konkrétně v zákoně o registrovaném partnerství směrem k přiblížení práv registrovaných partnerů k právům plynoucím z uzavření manželství.

Budeme – li ve výčtu nutných změn konkrétnější, jedním z výše zmíněných a v této práci diskutovaných problémů je otázka výkonu rodičovských práv, konkrétně možnost adopce ze strany registrovaných partnerů. Současný právní stav brání registrovaným partnerům v osvojení dítěte je mnohými napadán jako diskriminační. Je jen otázkou času, kdy rozlišování na základě sexuální orientace v této souvislosti bude zpochybněno. Skutečnost, že uzavřením registrovaného partnerství dochází ke zhoršení právního postavení registrovaného partnera, když je mu odepřeno osvojit si dítě jako jednotlivec, ačkoliv před vstupem do partnerství mu zákon takové právo přiznává, je důvodem k zamyšlení se nad platnou právní úpravou a možnostmi dalších změn zákona o registrovaném partnerství. Díky možné diskriminaci podle pohlaví, jež někteří shledávají v zákoně o registrovaném partnerství, se v budoucnu dá očekávat, že se registrovaní partneři budou snažit hájit svá práva a dosáhnout možnosti adopce stejně jako je tomu např. v Německu, Velké Británii, Kanady, atd.

Poznatkem této práce je fakt, že nejobsáhlejší právní úprava se vztahuje toliko k manželství, jakožto institutu, který se těší velkému zájmu zákonodárce a spadá výraznou měrou pod jeho ochranu. Rozsáhlý výčet zákonem garantovaných práv a povinností je toho důkazem. A právě předem jasně daná a známá práva a povinnosti, jež vztah formují a které brání majetkovým křivdám, chrání práva dětí a slabších, závislých partnerů, ať již je jejich slabší pozice dána péčí o děti či nemocí dítěte nebo partnera, představují výhody, které manželství oproti nesezdanému soužití má.

Z hlediska majetkového je manželství specifické v možnosti manželů nabývat majetek do SJM, specifického majetkového společenství, a být tak úplným vlastníkem celé věci ze společného jmění manželů, zatímco registrovaní partneři či druh a družka mohou být toliko podílovými spoluvlastníky jednotlivých věcí a o jakémkoliv majetkovém společenství se tedy nedá hovořit.

Jelikož otázka „fingovaných“ manželství je mediálně velmi diskutovaná a čas od času se objevují tendence ze strany veřejné moci zasáhnout do tohoto soukromoprávního vztahu nad rámec své pravomoci, je na místě upozornit, že uzavření manželství jen „naoko“ či předstírání fungování vztahu nemůže vyvolat účinky neplatnosti manželství, neboť konzumování manželství se v českém právu dávno nepřipouští. Protože se fingované manželství skloňuje nejčastěji ve spojení se záměrem cizince získat oprávnění k trvalému pobytu, odráží se tato skutečnost i v problematickém znění zákona o pobytu cizinců na území České republiky, který dostává do konfrontace s ústavně garantovanými právy.

Nezanedbatelným tématem této rigorózní práce je také problematika bydlení manželů, registrovaných partnerů či bydlení druha a družky, neboť společné bydlení je jedním z charakteristických znaků všech tří studovaných forem soužití. Specifické je v tomto ohledu opět manželství, u kterého jako jediného může vzniknout přímo ex lege společný nájem bytu, a to jak bytu družstevního, tak i nedružstevního, zatímco společný nájem bytu sice není zcela vyloučen ani u registrovaných partnerů či druha a družky, ovšem předpokladem k uvedenému je konsensus uvedených osob. Uzavřou – li tedy registrovaní partneři či druh a družka s pronajímatelem nájemní smlouvu, vzniká jim společný nájem toliko ex contractu.

Další v této rigorózní práci diskutovanou otázkou je postavení manželů, registrovaných partnerů a osob žijících v nesezdaném soužití z hlediska dědického práva. Zatímco pozůstalý manžel i partner patří v rámci intestátní dědické posloupnosti do první skupiny zákonných dědiců, a k dědění jsou povoláni rovným dílem s dětmi zůstavitele, postavení druha a družky je v dědickém právu druhořadé. Zákon neupravuje dědické nároky druha a družky, nicméně de lege ferenda není nutná revize současného stavu, neboť za jistých okolností mohou být druh a družka jak testamentárními, tak i intestátními dědici.

Předložená rigorózní práce se tedy dotkla některých problémů současné právní úpravy všech zmiňovaných forem soužití. V budoucnu by bylo vhodné, aby zákonodárce těmto nedostatkům věnoval svou pozornost a zaměřil se na jejich odstranění.

9 Použité prameny

9.1 Publikace

- Všeobecná encyklopedie Diderot, Nakladatelství dům OP, Praha, 1997
- Hrušáková, M., Králíčková, Z.: České rodinné právo, Brno 2006
- Giddens, A.: Sociologie, Argo, Praha, 1999
- Sullerotová, E.: Krize rodiny, Karolinum, Praha, 1998
- Veselá, R. a kol.: Rodina a rodinné právo, Praha, EUROLEX BOHEMIA, 2003
- Možný, I.: Sociologie rodiny. Praha, SLON, 1999
- Bring, B.F., Schneider, C.E., Teitelbaum, L.E.: Family Law In Action: A Reader
- Radvanová, S., Zuklínová, M.: Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva, Praha: C.H. Beck 1999
- Občanské právo hmotné, sv. II, 3. vydání, ASPI 2002
- Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, Praha, C. H. Beck, 1998
- Murphy, R. F.: Úvod do kulturní a sociální antropologie. SLON, Praha 1999
- Choděra, O.: Partnerství, manželství a paragrafy, GRADA Publishing, spol. s r.o., 2002
- Plecítý, V., Salač, J.: Základy rodinného práva, EUROUNION, s.r.o., Praha 2001
- Francová, M., Dvořáková Závodská, J.: Rozvody, rozchody a zánik partnerství, ASPI, Praha, 2008
- Knappová, M., Švestka, J. a kolektiv: Občanské právo hmotné, svazek III., ASPI, Praha, 2002
- Pokorný M., Holub M., Bíčovský J.: Společné jmění manželů, Linde, Praha, 2000
- Farská, P., Kofroň, M., Novotný, M. a kol.: Finanční leasing v právní praxi. C. H. Beck Praha 2003
- Hausmann, R., Hohloch, G.: Das Recht der nichtehelichen Lebensgemeinschaft, Erich Schmidt Verlag 1999

- Hrušáková M.: Rodinné právo v aplikační praxi, C. H. Beck, Praha, 2000
- Králíčková Z.: Rodinné právo v otázkách a odpovědích, Computer Press, Praha, 2000
- Salač J. : Majetkové vztahy mezi manžely
- Radvanová, S.: O rodině, manželství a dětech, Praha 1978
- Horská, P., Kučera, M., Fialová, L.: Současné a perspektivní změny rodiny, manželství a rodičovství, Studie pro nadaci START, Praha 1995
- Kovařík, J, Šmolka, P: Současná rodina – proměny, konstanty, problémy, naděje, Asociace manželských a rodinných poradců, Praha 1996
- Národní zpráva o rodině – MPSV 2004
- Králíčková, Z.: Autonomie vůle v rodinném právu v česko – italském porovnání. Brno, Masarykova univerzita, 2003
- Nová, H., Těžká, O.: Vyživovací povinnost, Linde Praha a.s., 1995
- Schwab, D.: Familienrecht, C.H. Beck München, 2003
- Otázky rekodifikace soukromého práva, AUC Iuridice 1-2/2003, UK Praha, nakladatelství Karolinum, 2003

9.2 Články

- Janšová M.: Společné jmění manželů a obchodní podíl, www.e-pravo.cz, 2001
- Haderka, J.: Několik poznámek k nedávnému pokusu o právní institucionalizaci homosexuálního soužití, *Správní právo*, 1998, č. 6
- Telec, I.: Právní principy a některé jiné věci. *Právník*, 2002, č. 6
- Radvanová, S.: Portrét rodiny (na pozadí právního řádu), *Zdravotnictví a právo* č. 2/2004
- Effenberger, K.: O svazku manželském (2. část). *Právní rádce* 1994, č. 10
- Eekelaar, J – Katz, N.S.: *Marriage and Cohabitation in Contemporary Societies*. Butterworths 1980
- Hrušáková M., Novák T.: Tzv. nesporný (smluvený) rozvod a mediace. *Bulletin advokacie* 1999, č. 5
- Kopáč L., Švestka J.: Obchodní podíl – bezpodílové spoluvlastnictví manželů a zástavní právo, *Právní rozhledy* 1996/3, str. 393
- Waaldijk, K.: More Or Less Together: levels of legal consequences of marriage, cohabitation and registered partnerships for different-sex and same-sex partners: A comparative study of nine European countries, 2005, <http://diskriminace.info/do-sexualni/125.pdf>
- Fetter, R. W.: Druh a družka si musejí ohlídat dědictví a práva na bydlení, www.ceskonoviny.cz
- Gregorová, Z. - Králíčková, Z. *Nesezdané soužití v právním řádu ČR*, *Právní rozhledy*, 1998, č. 5
- Dvořák J.: Majetkoprávní režim manželství v českém a francouzském právu, www.ipravnik.cz, Nakladatelství C. H. Beck, organizační složka
- Janšová M.: Právní úprava bezpodílového spoluvlastnictví, www.e-pravo.cz, 2001
- Kalenská M.: Nad jedním rozhodnutím – společný nájem bytu manžely, *Právní rozhledy*, č. 4/1996
- Kincelová Š.: Vypořádání společného jmění manželů, www.epravo.cz, 2001

- Veselý J.: Co přináší novela občanského zákoníku do majetkových vztahů manželů?, Právní rozhledy č. 6/1998, str. 299.
- Eliáš K.: Nový rok přináší nový občanský zákoník, www.hn.ihned.cz, 2008
- Waaldijk, K.: Cestou malých změn: Jak se v Nizozemí prosadilo manželství partnerů téhož pohlaví, Sociální studia, 2002, č. 7

9.3 *Judikáty*

- Bronda v. Itálie, rozsudek z 9.6.1998
- Marckx v. Belgie, rozsudek z 27.4.1979
- Kron v. Nizozemí, rozsudek z 27.10.1994
- Rees v. Spojené království, rozsudek z roku 1986 - z roku 1986, Série A-106
- Sou R NS č. 25 – C 1833
- R 42/51
- R 14/78
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. 9. 2000, č.j. 30 Cdo 1803/2000-42
- R 42/1972
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. srpna 2000, sp. zn. 26 Cdo 813/99
- R 42/51
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 1.3.2000 sp.zn. 26 Cdo 327/2000
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11.10.2000 sp.zn. 26 Cdo 2471/99
- R 42/1972
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28.2.2006 sp. zn. 2147/2005
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky České republiky ze dne 17.6.2008 sp.zn. 26 Cdo 2288/2007
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky České republiky ze dne 3.8.2005 sp. zn. 26 Cdo 2474/2004
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky České republiky ze dne 11.10.2000 sp.zn. 26 Cdo 2471/99
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky České republiky ze dne 8.3.2000 sp.zn. 26 Cdo 209/2000
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky České republiky ze dne 18.5.2004 sp.zn. 26 Cdo 107/2004

- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24.10.2002, sp. zn. 26 Cdo 492/2001
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. května 2001, sp. zn. 30 Cdo 726/2001
- R 5/1982
- Rozsudek ze dne 24. února 2005, sp. zn. 22 Cdo 2545/2003.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky z 2. 4. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1717/2000,
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 11. 2003, sp. zn. 30 Cdo 2033/2002
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 2. října 2002, sp. zn. 22 Cdo 261/2001,
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. února 2002, sp. zn. 30 Cdo 2051/2001,
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24.10.2002, sp. zn. 26 Cdo 492/2001
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky č. 22 – C 1572
- 22-C 1572
- R 22/1999
- R 31/2000
- Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod

9.4 Zákony

- Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu
- Zákon č. 102/1991 Sb., o ukončování studia na středních školách a ukončování přípravy v odborných učilištích a učilištích

- Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů.

Material and Other Legal Consequences of Cohabitation, Marriage and Registered Partnership - Resumé

Die Arbeit konzentriert sich an Vergleich der Rechtsfolgen der nichtehelichen Lebensgemeinschaft, der Ehe und der eingetragenen Lebenspartnerschaft im Bereich des Eigentumsrechts und auch der übrigen Rechte.

Am Anfang sind die ersten Kapitel der Arbeit wegen der systematischen Ordnung dem einzelnen Begriff der Familie gewidmet, der für die beschriebenen Lebensformen grundsätzlich ist.

Detailanalyse heutiger Familie zeigt die Funktion dieser gründlichen Gesellschaftseinheit und hilft ihre Position und ihren Wert der Lebensformen zu verstehen. Obwohl die Familie ihrer Stelle in der Rechtsordnung einnimmt, ist manchmal nicht die Rechtsordnung für sie bestimmend; das Familienleben schreitet Grenzen ihrer Definition über und stellt die Verhältnisse dar, die das Recht nicht gestaltet, und die auf Grund der moralischen und nicht rechtlichen Normen existieren und sich formen. Trotzdem ist die Familie für den institutionellen Bestandteil der Gesellschaft gehalten und in den Bereich der Rechtsinstitutionen genommen.

Weil in der letzten Zeit zur Senkung der geschlossenen Ehen kommt und dieser Institut weniger als in den vorherigen Jahren bevorzugt ist, tritt formloses Zusammenleben von Mann und Frau in nichtehelicher Lebensgemeinschaft in den Vordergrund der gesellschaftlichen Interesse, sowie Rechte und Pflichten, die mit dieser Lebensform verbunden sind.

Die Rechtsordnung stellt sich zur Regelung der genannten Lebensform zurückhaltend und sie wird nicht durch das Recht festgelegt. Es gibt keine Definition der nichtehelichen Lebensgemeinschaft; die Begriffsbestimmung „*Lebensgefährte - Lebensgefährtin*“ kennt das Privatrecht nicht. In diesem Zusammenhang kommen verschiedene Meinungen über die Rechtsregelung dieser Verhältnisse zum Vorschein, und man kann nicht eine Regelung in dieser Richtung in der Zukunft erwarten, weil es offensichtlich ist, dass die heterosexuellen Paaren die Eheschließung oder die nichteheliche

Lebensgemeinschaft wählen können, und das reicht so weit. Es hängt nur von dem Willen der Personen ab, welche Rechte und Pflichten sie zulassen.

Vor einiger Zeit wurde sehr die Problematik der eingetragenen Lebenspartnerschaft diskutiert. Die eingetragenen Partner können nicht die Ehe schließen, selbst hat man nicht während des gesetzgebenden Prozess in der Tschechischen Republik diese Möglichkeit überlegt, weil es zu kontroverses Thema ist. So entstand Institut der eingetragenen Lebenspartnerschaft, dessen rechtliche Regelung an manchen Stellen ähnlich wie die Regelung der Ehe ist, allerdings viele Rechte wurden beschnitten, z.B. die Adoption.

Das Hauptziel dieser Arbeit ist, alle erwähnte Lebensformen zu vorstellen, an Eigentums- und andere Rechte hinweisen und gemeinsame Merkmale und Unterschiede hindeuten.

Dieses Ziel wurde erfüllt, in der Arbeit wurde komplexe Charakteristik der oben genannten Institute, ihre gegenseitige Vergleichung, sowie der Blick an gegenwärtige und zukünftige Regelung präsentiert. In einzelnen Kapiteln gibt es Definitionen der entsprechenden Lebensformen, resp. zuständige Rechte und Pflichten der Partner. Es wurden Frage des Wohnens, der Verhältnisse zu minderjährigen Kindern oder das Thema des Vererbens vorgeführt.

Zum wichtigsten Beitrag dieser Arbeit gehört die Möglichkeit, die Fähigkeit der aktuellen Rechtsregelung zu verwerten, die Unterschiede der Lebensformen zu finden und Vorstellung über zukünftige Rechtsregelung in dem neuen bürgerlichen Gesetzbuch zu gewinnen.

Das Hauptproblem bestehender Rechtsregelung ist ihre Zersplitterung und Existenz einiger rechtlicher Kodexe, was demzufolge zur Unübersehbarkeit und Erfassungsschwierigkeit der Materie führt.

Obwohl Ehe immer mehr Rechtsschutz als eingetragene Lebenspartnerschaft oder nichteheliche Lebensgemeinschaft hat, hinweist diese Arbeit darauf, dass die zwei letzten Gemeinschaften in der Tschechischen Republik ohne Probleme geduldet sind. Das Recht interessiert sich dafür. In der Zukunft kann man die Wandlung des Gesetzes über der eingetragenen Lebenspartnerschaft und die Annäherung der Ehe erwarten.

Eine der in dieser Arbeit diskutierten Fragen sind die Elternrechte, vor allem die Adoption der eingetragenen Lebenspartner. Derzeitigen Stand, dass die Adoption der eingetragenen Lebenspartner nicht vermittelt ist, fechten manche als diskriminierend an.

Die Tatsache, dass die Begründung der Lebenspartnerschaft eine Verschlechterung der Rechtsstellung des Partners bedeutet, weil er nicht an Kindes Statt annehmen kann, wenngleich er dieses Recht vor der Begründung der Lebenspartnerschaft hat, ist ein wichtiger Grund über die geltende Rechtsregelung und eine Änderung des Gesetzes über die eingetragene Lebenspartnerschaft nachzudenken.

Dank dieser Geschlechtsdiskriminierung, die manche in dem Gesetz sehen, kann man in der Zukunft Fektung des Adoptionsrechts erwarten, um den Partnern den Raum für die Adoption gerade wie z.B. in Deutschland, Groß Britannien oder Kanada, etc. zugelassen.

Aus der Arbeit geht hervor, dass die umfassendste Rechtsregelung gehört zur Ehe, der Gesetzgeber widmet diesem Institut große Aufmerksamkeit und schützt ihn am meisten. Das lange Verzeichnis der durch Gesetz garantierten Rechte und Pflichten dient zu Beweis. Und gerade diese klar und deutlich gegebene Rechte und Pflichten, die das Verhältnis prägen, Vermögensunrecht hinderten und Rechte der Kinder, Schwächer oder Abhängiger schützen, stellen der Vorteil, der die Ehe bevor der nichtehelichen Lebensgemeinschaft hat.

Unter dem Eigentumsgesichtspunkt ist die Ehe spezifisch, denn das Ehepaar kann das Eigentum ins Gemeinsamvermögen erwerben und beide zusammen, Ehemann und Ehefrau, besitzen die ganze Sache, während die Partner von der nichtehelichen Lebensgemeinschaft oder der eingetragener Lebenspartnerschaft nur Bruchteilmitteigentümer einzelner Sachen sein können. Um Gemeinsamvermögen geht es in diesen Fällen nicht.

Die Problematik des Wohnens des Ehepaares, der Partner in der Lebensgemeinschaft und der Lebenspartnerschaft ist auch erhebliches Themen dieser Arbeit, weil das gemeinsame Wohnen eines der charakteristischen Merkmale der studierten Lebensformen ist. In diesem Sinn ist die Ehe wieder spezifisch, weil direkt aus dem Gesetz (ex lege) die

Gemeinsammiete entstehen kann, während in der Lebensgemeinschaft oder Lebenspartnerschaft nur unter der Voraussetzung, dass beide damit einverstanden sind und einen Vertrag über der Gemeinsammiete zu schließen (ex contractu).

Eine andere wichtige Frage dieser Arbeit ist die Position des Ehepaares, der Partner in der Lebensgemeinschaft und der Lebenspartnerschaft unter dem Gesichtspunkt des Erbrechts. Während der überlebenden Ehegatten sowie der Partner in eingetragener Lebenspartnerschaft in die erste Gruppe der gesetzlichen Erben gehört, die Stellung des überlebenden Partner in Lebensgemeinschaft ist sekundär. Das Gesetz legt nicht die Erbansprüche des Gefährten und der Gefährtin fest, aber in der Zukunft ist das Überholen nicht nötig, denn unter gewissen Umständen können die gerade genannten testamentarischen sowie gesetzlichen Erben sein.

Aus dem obigen Text ergeben sich manche Probleme der gegenwärtigen Rechtsregelung. In der Zukunft wäre es sinnvoll, diesen Problemen die Aufmerksamkeit zu widmen und sie zu beseitigen.

Seznam klíčových slov - Keywords

- *Nesezdané soužití – Cohabitation*
- *Manželství – Marriage*
- *Registrované partnerství – Registered Partnership*